

•

Epistemolojî

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

Epistemolojî
@Abdusamet yigit

2016-Almanya-Berlin

.
ISBN 968-3-930995-34-9

Pêşgotin:

Epistemoloji wê weke mijare zanîna zanînê ku wê bi awa, temen, çavkanî û xwezayîya wê re wê lê bikolê û wê bike ku wê fahmbikê bê. Di wê temenê de wê di awayekê de wê bi mijare zanînê wê li ser temenê wê yê fahmkirinê re wê werênê ser ziman.

Epistemoloji wê, di demên hemdem de wê weke epistemolojiya hemdem wê bi zêdeyî wê, bi gelek awa û rengên zanînê re wê were hanîn li ser ziman. Her rengê zanînê wê fahmkirina wê di awayekê de wê di derbarê wê de wê têgihîştin epistemolojikî wê bi xwe re wê bide me. Di dewama wê de wê epistemoloji wê weke rêkarîyek zanînê ku wê di çerçoveyek sazûmanî û pergali de wê zanînê wê fahmbikê û pêşbixê jî wê di awayekê de wê were dîtin.

Di dewama wê de wê mirov diakrê wê weke aliyekê wê yê giring wê werênê ser ziman ku epistemoloji wê mijarên felsefeyê ên weke bi hebûnî, bûjenî, fîzîkî û hwd re wê, hilde li dest. Piştî pêşketina felsefeyê û pêvajoyên hizirkirinê û bi wê temenê pêşketina aliyên teorîkî û ankû bi zanyarî pêşketina wê re wê, epistemoloji wê weke aliyekê fahmkirinê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Mijarên weke rastîyê û bi temenkirinê wê weke aliyna ku wê di wê temenê de wê werina hildan li dest bin. Pirsên epistemolojikî wê li ser zanînê re bîna pirsîn û pirsên weke 'zanîn çi ya', 'çavkaniya wê çi ya', 'hêjaya wê çi ya', 'rastîyê çi ya', 'şewayê wê çi ya' û hwd re wê dikarê wê werênê ser ziman. Di demên felsefeyê de wê weke aliyekê din ê di dewama wê de ku wê bê hizirkirinê wê ew bê û wê were pirsîn 'mîrov çi dikarê bizanibê' û hwd jî wê bi wê re wê were pirsîn. Yanî wê mirov dikarê bi zanînê xwe bigihênê rastteqînîyê û hwd wê weke aliyna ku wê di wê temenê de wê li wan wê were hizirkirinê bê.

Awayên zanînê ên weke zanîna ontoloji, zanîna zanistî, zanîna hunerî, zanîna teknîkî û hwd wê weke awayna wê yê bi zanînê ku mirov li wan û bi wan bihizirê bê. Wekî din zanîna felsefeyê miinaq mîrov dikarê wê werênê ser ziman wê çavkaniya wê bi kirde û bûjenê û aqilmeşandinê re bê. Ya zanistî wê li ser çavdêrî, ceribandîn û azmûnkirinê re bê. Di wê temenê de wê şêwa û awayên zanînê wê karibê were dîtin ser ziman. Bi awayekê metodolojikî wê epistemoloji wê di wê temenê de wê zanînê wê weke temenekê fahmkirinê wê ji xwe re wê bike mijare fahmkirinê û wê li ser wê re wê bihizirê. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare zanînê wê di wê temenê de wê, di roja me de wê, bi çerçoveyek hemdem wê bi aliyên weke bi felsefeyî ên weke ya

mantîqê, matematîkê, formalîsm, biolojî, derûnî, fîzîk, stêrzanî û hwd re jî wê, di awayekê de wê pêşkeve. Weke wan aliyan wê gelek aliyên din ên zanîne ku wê bîn pêşxistin û wê bi epistemolojîyê wê çavkaniyek zanyarî wê biafirênin wê bibin.

Lê di wê temenê de wê, weke ku em di nava felsefeyê de dibînin bi nîqaş û têgihên weke li er kirde, wate, bûjen û hwd re wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê were hizirkirin. Ku mijar bibê mijare bi hewldana xwe gihandina çavkaniya zanîne bê wê, demê wê ev alî wê weke aliyna ku mirov dikarê weke aliyna wê yên ku wê bi wan wê were hizirkirin bin. Li jêr me av lî me ji hinek aliyan ve wê hildan li dest. Ber vê yekê emê zêdeyî li vir li ser wan nese kin in.

Di dewama wê de wê felsefeya demên hemdem wê bi felsefeya dahûrê û felsefeya ziman û hwd re wê, di wê temenê de wê weke aliyna ku wê bi wan re wê pirr alî wê werina hizirkirin û wê werina pêşxistin bin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyna giring ên fahmkirinê wê bi wê re wê biafirênin bin.

Di felsefeya demên hemdem de têgihên weke rasyonîsm, realîsm, gûmanperêzê û hwd wê, weke alî û awayna hizirkirinê wê xwe di wê çerçoveyê de wê bidina dîyarkirin û wê temenê hizirkirinê cûr bi cûr wê biafirênin bin. Minaq têgînên weke rexnegiriyê, empirîsim û hwd wê di dewama wê de wê, pêşkevin. Wê bi wê re wê, mijarên weke yên metafîzîkê, ontolojîyê û hwd wê di nava wan de wê, werina hildan li dest û wê li ser têgînên kirdeyî, wateyî û hwd re wê bi hişmendiyê wê bê xwestin ku ew werina fahmkirin.

Epistemolojî wê weke mijarek zanîne wê di wê temenê de wê fahmkirin û pêşketina wê di awayekê de wê temenekê kûrbûnê wê bi felsefeyî û zanyarî jî wê bi xwe re wê biafirênê. Ber vê yekê wê weke aliyekê hizirkirinê ê giring û bingihîn wê di wê temenê de wê hilde li dest û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, epistemolojî wê ji gelek aliyan ve wê karibê were hanîn li ser ziman. Me di çerçoveya wê xabatê de wê tenê ji aliyê zanîna zanîne, felsefe, pêvajoyên hizirkirinê, pêşveçûnên bi epistemolojîya hemdem û hwd re ku wê bibin wê weke aliyna ku me hildan li dest bin. Di dewama wê de wê, hinek aliyên bi felsefeya zêhnê û hwd re ku wê di çerçoveya wê de bi têgîna fenomolojîyê û hwd re wê, werênê ser ziman bi rengên hizirkirinê ên metalyalîsmê û idealîsm re wê hilde li dest. Di wê temenê de wê, pêvajoyên fahmkirinê ên epistemolojîyê li ser wan hat sekin in.

Abdusamet Yigit

Destpêk: epistemolojî

Epistemoloji wê weke mijare fahmkirinê a ku wê bi temenê li ser têngîna kokê re wê bihizirê û wê bênê ser ziman bê. Mijare epistemolojiyê wê di aslê xwe de wê, weke mijarek kûr û berfireh bê. Hemû cûre zanyarîyên me dikarin bikevina çerçoveya wê de û werina ser ziman. Di wê temenê de wê, weke mijarek berfireh a zanînê bê. Di roja me de wê, mijare epistemolojiyê wê, dema ku wê were hildan li dest wê, weke lêgerîna li temenekê fahmkirina zanînê bê. Bi gotineka din em ku zanînê weke 'tişteke' wê pênasebikin wê, koka wê tiştê wê çi bê wê, weke mijare wê bê ku ew were fahmkirin. Di wê temenê de wê mijare bi têngînên **etîmolojikî** emê li jêr bi fahmkirina temen û ankû kokê re wê, bi zêdeyî wê li ser wê bisekin.

Lê li vir di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê pêwîst bê ku mirov wê, hinekî bi pêvajoyên wê pêşketinê ên bi dîrokê re wê li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, ev wê weke aliyekê temenî ê fahmkirina me bi wê re jî wê biafirênê. Di pêvajoyên pêşketina aqil de wê, aqil wê hertimî wê, li ser 'rastiyê' wê bikê ku wê bihizirê. Di wê temenê bi karhanîna gotina 'rastiyê' de wê, wateya wê ew

bê ku wê, li ser temenekê kokî wê were ser ziman bê. Di wê temenkê de wê, dema ku mirov wê bi têtînek etîmolojikî wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê, gotinek wê çî ji me re wê derfetên fahmkirinê wê bi xwe re wê bide me, çî mirov dikarê ji wê îmbabîkê, çî mirov dikarê bi têtînek derhênê û hwd wê weke aliyna ku wê mirov dikarê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare epistemolojiyê de wê, dema ku mirov wê li ser wê bisekinê wê, di serî de wê, çerçoveyek berfireh a bi zanînî wê derkeve hemberî me. Ber bê yekê em di serî de wê, çawa û li ser çî temenê wê werênina ser ziman wê divê ku em wê ji hevdu cûda bikin. Em dikarin wê bi çerçoveya gotina epistemolojiyê re wê li ser temenê fahmkirina çavkaniya zanînê û hwd re wê werênina ser ziman. Di dewama wê de emê bi têtînek etîmolojikî wê li ser temenê kokê re wê di wê temenê de wê bi wateyê re wê li wê bihizirê. Ev jî wê weke aliyekê ku wê, hem ji wê cûda jî bê û hem jî wê di dewama wê de wê mirov karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Piştî ku wê zanîstên formel wê pêşkevin wê, di wê temenê de wê zanîna epistemolojiyê wê weke zanînek bingihînî û aliyekê zanistî wê bi zêdeyî wê pêşkeve û wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê, weke aliyekê kûrbûna me ya bi zanîna me re jî wê xwe bi re wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di dewama wê de wê mirov dikarê wê, werênê ser ziman.

Zanînen formel ên weke mantiqê, formelîsnê û hwd wê, di wê temenê de wê, çerçoveyek hizirkirinê a serrûyî û li berçav wê bikin ku ew bi xwe re bidina dîyarkirin. Wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dîmenê ku ev rengê zanînê wê bidina me wê weke ku wê ne li ser temenê kûrbûnê wê xwediyê awayekê fahmkirinê bin. Lê têtînen weke yên ku em di serî de wê, di dewama wê de wê weke sehê û hwd wan hilde li dest wê, weke têtînna ku mirov dikarê wê, di wê temenê de wê, fahmbîkê bê. Di aslê xwe de em ji gotina 'kûrbûnê' çî fahmdikin û ankû em divê ku em çî ji wê fahmbikin wê weke aliyekê giring ê ku em pêşî wê, divê ku wê dimejiyê xwe de wê zelal bikin. Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê, dikarê wê di serî de wê, weke aliyekê giring wê li ser wê bisekinê bê.

Di mijare fahmkirina zanînê de wê, aliyekê wê yê ku em di serî de wê, pêşî wê weke întîbayekê ku wê di mejiyê me de wê xwe bide dîyarkirin wê ew bê ku 'ev zanîn li ser çî ya', ' di derbarê çî de ya' û 'divê ku mirov wê çî wê fahmbîkê wê weke aliyna ku wê bi wê re wê xwe bidina

dîyarkirin bin. Di wê temenê de wê, ev wê weke aliyna giring ên ku em dikarin wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê werênina ser ziman bê. Di mijare fahmkirina zanînê de wê, di aslê xwe de wê, bi hebûna mejiyê me re wê sînore hizirkirinê û ji wê derhanînê wê di awayekê de wê weke ku wê nebê. Wê, di serî de wê, weke aliyekê wê yê giring wê mirov dikarê wê, bi wê re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, zanîn wê, di wê rengê de wê, weke têtîneka ku em bi weke ku wê di demên berê de wê bahsa wê were kirin wê 'awayekê afsûnî' wê, xwediyê renekê temenî bê. Wê piştî ku wê zanîn wê, were û pêşkeve wê, ber çiu wê gotinên weke "zanîn û ankû afsûn' wê derkevina li pêş? Ber ku wê, wê di wê temenê de wê, du awayên hizirkirinê wê hebin. Yek wê li ser temenekê epistemolojîkî ê jîyanî û hebûna heyî bi epistemolojîkî wê xwe bi temen bikê û wê hebê bê. Ya din jî wê di temenekê de wê xwe girêdayî têtînek mistîkî û ankû nepenîparêziyekê wê bikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, di wê temenê de wê, bihizirê bê.

Di demên kevnera de wê, dema ku wê felsefe wê pêşkeve wê pêşî wê awayê wê, di renekê de wê bikê berlêpîrsînê de. Wê zanîna şenber û ya ne şenber wê ji hevdû wê cûda bikê. Wê di wê temenê de wê têtînen weke mantiqê, bi fizîkî pêşketina darêjkê û têtîhiştina bûjenê û hwd wê, di wê temenê de wê, zanînê wê, di awayekê de wê li ser temenekê hizirkirinê wê bide rûniştandin. Felsefe wê, dema ku mirov wê li ser wê bihizirê wê, di awayekê de wê, weke aliyekê wê yê hizirkirinê ku wê di wê temenê de wê lêpîrsînê wê bi xwe re wê pêşbixê û wê, di wê temenê de wê, bixwezê ku wê bigihijê têtîna 'çi çi ya' bê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, ev di awayekê de wê, weke temenekê hizirkirinê ê epistemolojîkî jî wê bi xwe re wê, di awayekê de wê, weke ku wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, weke aliyekê giirng wê mijare fahmkirinê wê di wê temenê de wê, li ser wê re wê weke aliyekê giring wê derkeve li pêş.

Fahmkirin wê li ser çi temenê bê û çawa bê û wê bi çi awayê bê wê, di wê rengê de wê, giringya wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê, werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê ne tenê wê weke fahmkirinekê wê bimênê li pêşîya me. Wê bi wê re wê awayên fahmkirinê û hwd jî wê weke aliyna wê xwe bidîna dîyarkirin. Di wê warê de wê epistemoloji wê ji du aliyan ve wê, li wê bihizirê. Yek wê li ser temenê ku ew çi ser çi temenê dihê ser ziman bê. Ya din jî wê bi çi awayê, amûr û rengê ew dihê ser ziman û

gotinên wê bi çî rengê fahmkirinê û wateyî dihên bi watelêkirin wê were li wê hizirkirin. Ev wê weke aliyna giring ên fahmkirinê ku mirov wê, di wê rengê de wê li wê bihizirê wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, epistemoloji wê di aslê xwe de wê, ji aliyekê ve wê, tişta ku me ew fahmkiriya wê karibê ji me re bêjê ku me ew fahmkiriya jî. Minaq wê dema ku em hevokekê ji pênc gotinên weke “ez çûma malê û min zaro dîtin” wê, dema ku em li ser rengê hevokê re wê li wê bihizirê wê, dikarê wê bi gelek awayan wê wateyê ji wê derhênê. Lê ji aliyekê din ve jî em li ser gotinê re bi etîmolojikî wê li wê bihizirin wê, di awayekê din de jî wê, têgînên ku em dikarin wê bi wê ve girêbidin û wê dema ku me kifşkirin wê weke ti alaqa ya wan bi hevdû re nebê jî wê werina dîtin wê bibin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê.

Di wê rewşê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê, dikarê wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê, di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, li ser temenekê wê xwediyê temenekê fahmkirinê ê bêsînor bê. Lê ya ku wê sînorê me bi fahmkirinê wê bi hevokî û hwd wê çêbikê jî wê çî bê? Wê jî wê mirov wê dikarê wê ji aliyekê din ve jî wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê a bi zanîne re wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê bi têgîna sînorê re wê xwe bide nîşandin. Di matematikê de wê hewldanên çêkirina ‘sînorê’ wê, di awayekê de wê, dema ku mirov wê di temenekê epistemolojikî de wê bi zanîna xwe re jî wê li wê bihizirê û wê bikê ku wê werênê ser ziman wê, di wê rengê de wê, aliyna din ên fahmkirinê wê bi xwe re wê di awayekê de wê, bide nîşandin. Di wê temenê de wê, mirov dikarê wê fahmbikê wê, sînorê fahmkirinê wê di awayekê de wê, ji aliyekê ve wê weke ku wê kombînasyonê levkirî a di nava ya zêhnî û ya ne zêhnî a şenber ku ew bi hebûnîya heya re wê, xwediyê temenekê fahmkirinê bê. Di wê temenê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring ê fahmkirinê bê ku mirov wê, di serî de wê, weke aliyekê giirng wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê, dikarin wê weke aliyekê giring wê, di dewama wê de wê, werênima ser ziman ku wê, di wê rengê de wê, temenê fahmkirinê wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Di nava felsefeyê de wê, hertimî wê li ser temenê fahmkirinê û çavkaniya wê re wê, di awayekê de wê, bi epistemolojikî wê bê hizirkirin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê mirov dikarê wê hinekî wê ji wê aliyê ve wê di dewama wê de wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê têngîna epistemolojiyê wê hilde li dest wê, di serî de wê, weke mijare zanînê wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Epistemoloji wê weke ku wê di roja me de wê, were salixkirin wê weke têngînek zanîna zanînê wê were ser ziman.

Epistemoloji wê, di nava hizirkirinê de wê, weke temenekê zanîna zanînê wê were ser ziman. Wê, di demên felsefeyê de wê, dema ku wê felsefe wê dest bi lêpîrsîna zanîna wê bikê wê bi wê re wê, dest bi pêşketina xwe wê bikê. Di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, zanîn li ser çi temenê pêşdikeve û çawa pêşdikeve û mirov çawa digihênê li wê û di dewama wê de wê, zanîna ku me xwe gihanda wê, temen û rastitiya wê, weke aliyna ku mirov wê, di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di felsefeyê de wê dema ku wê li 'rastiyê' wê were lêgerin û ankû wê 'hewldanên bi xwe gihandina li rastiyê' wê aliyekê wan ê epistemolojiyî ku mirov di çerçoveya mijare xwe de wê fahm bikê wê hebê. Weke aliyekê din wê, di wê temenê de wê, di hizrekê de wê, wateya wateyê û ankû nerastiyê wê çi bê wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê, werênê ser ziman bê. Rast dîtin û rast ne dîtin jî wê, di awayekê de wê, weke aliyekê wê yê din ku mirov wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê, werênê ser ziman bê. Di nava têngîna epistemolojiyê de wê, dema ku em bi gotineka li gorî rengê hizirkirina felsefeyê û aqilê demên kevnera wê werênê ser ziman wê weke gotina 'felsefeya epistemolojiyê' wê, di awayekê de wê, weke ku wê rast bê. Wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, têngîna zanîna rastiyê, 'fahmkirina zanînê', 'zanîna zanînê' û hwd wê, di wê temenê de wê, weke gotinên ku em dikarin werênina ser ziman bê.

Di warê têngîna epistemolojiyê de wê, di wê temenê de wê, aliyekê wê yê ku wê, di nava aqil de wê, bi têngîna etimolojiyê re wê were ser ziman jî wê hebê. Di wê temenê de wê, çavkanî û ankû kok wê di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Lê etimoloji wê, di awayekê de wê bi gotinekê wê, ew ji kû hatiya derhanîn, çawa pêşketîya û pêvajoyên wê pêşketinê bi çavkaniya wê re wê, weke aliyên wê yên ku ew bi wê bihizirê bê. Li vir wê, dema ku em têngîna spistemolojiyê wê weke ku wê, hatî salixkirin di roja me de wê bi wê bihizirê, wê, di wê temenê de wê li ser temenekê têngînî wê, ji wê cûda bibê. Wê, di wê rengê de wê, dikarê wê werênê ser ziman. Bi etimolojikî wê dema ku wê, em bahsa gotina 'rojê' bikin wê ji ew li ser çi temenê û kengî hatîya bikathanîn wê, were ser ziman. Lê bi

epistemolojikî wê, li ser temenekê wê weke ku wê, çawa bi fahmkirinê pêşketîya û pêvajoyên wê yên pêşketinê çi na wê, di wê rengê de wê xwediya rengê fahmkirinê bê.

Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare epistemolojiyê wê weke ku mirov wê, fahmbikê wê di wê temenê de wê, hebûna zanînê û awayên wê weke aliyên wê yên ku wê fahmbikin bin. Li gorî wê zanîn wê, kirdeya ku wê bi bûjenê re wê, têkiliya wê ya ku ew bi wê afirî wê berhema wê bê. Girêdan jî wê, weke girêdana zanînê wê mirov dikarê wê bi navbikê û wê werênê ser ziman. di nava têtînekê û bûjenekê de wê, levkirina ku wê bi dîtbarî wê, were dîtîn wê weke çerçoveya rastiyê wê, were ser ziman. Minaq em dema gotina gotina 'hesin' ku em ji pambo re wê bikarbênin wê weke ne rast bê. Lê ku em ji hesin re bikarbênin wê weke rast bê. Wê, di wê temenê de wê, ev şewayê levkirinê wê, weke aliyekê fahmkirinê ê ku mirov wê bi wê re wê werênê ser ziman wê bê dîtîn. Rastî wê, di wê temenê de wê, weke gotineka ku wê, li vir wê karibê bi gelek wateyan werê ser ziman bê. Minaq wê weke tiştêkê û ankû têtînek ku ew dervî me hebê bê. Wê, di wê temenê de wê, ew weke rastîfî wê hebê. Lê ew rastîfî ku ew rast bê û ankû ne rast bê wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê din wê, were fahmkirin. Nerastbûn wê nebê nîşanaka hebûn û nebûnekê bi hebûnê re. Wê weke têtînek darazî ku em wê bi derka xwe ya zêhnî re wê rast dibînin û ankû nabînin wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, were dîtîn û wê were ser ziman. Di wê temenê de wê, mijare rastiyê û rastitiyê wê, di awayekê de wê karibê weke du fenomenên bi fahmkirinê re xwe bidina dîyarkirin bin. Di awayekê de weke 'rastiyek dervî me' wê dikarê wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Di awayekê din de wê, wateya bi darazî ku ew hafî li wê kirin re wê weke aliyekê wê yê giring ê fahmkirinê wê, di temenekê levker de wê, bi awayekê fahmkirinê wê dikarê wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê, bo ku em bahsa aliyê duyem ê darazî ê bi gotina rastiyê re wê fahmbikin û wê werênina ser ziman wê, di wê temenê de wê, di serî de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di wê temenê de wê, pêwîstîya hebûnek rast wê hebê. Ew li ser wê re dikarê wê were ser ziman. Tiştêk ku ew nebê wê mirov nikaribê wê bahsa wê, rastî û nerastiya wê jî bikê. Di wê temenê de wê demê wê bi epistemolojikî wê weke şart û restê pêşî wê ew bê ku wê, hebûn wê hebê. Tişt wê hebê. Di wê temenê de wê, heta ku mirov darazê wê li ser wê re wê bikê û wê bide kirin.

Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare rastiye wê, di wê temenê de wê, bi wateyên wê re ku mirov wê, dihizirê wê, ji wê derhanînên bi rêha derhênênê û ankû îmakirinê û hwd re wê, di awayekê de wê, weke aliyekê wê ye din ê ku mirov wê, bi wê epistemolojikî wê bi wê kûrbûnê bi aqilî û zanînî pêşbixê. Aliyekê fahmkirina têngîna kûrbûnê wê bi girêdanên zanînî re wê bibê. Wê, di wê temenê de wê, ew wê girêdan wê, li ser wê re wê, çerçoveyek fahmkirinê wê bi gotin û girêdana wan re wê, bide afirandin. Lê gotin bi gotin wê dema ku em li wê bihizirin jî wê, di awayekê de wê, weke aliyekê wê ye giring wê, mirov dikarê wê, werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê, ew wê, dikarê wê werênê ser ziman wê, fahmkirina me wê, bi wê re wê, were ser ziman.

Zanîn wê, di wê temenê de wê, di serî de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, bi awayên wê re wê pêşkeve. Zanîn wê, bi çavkaniya wê, hêjatîya wê, hebûn û nebûna wê, sînor, şêwa fahmkirina wê re wê, dikarê wê werênê ser ziman. Pirs di serî de mirov çi dikarê wê zanibê wê, weke aliyekê wê ye giring ku wê, di her demê de wê li wê were hizirkirin. Di felsefeya demên kevnera de wê, bi wê were hizirkirin ku wê mirov wê, gelo mirov dikarê bi aqilê xwe karibê xwe bigihênê rastiye û ankû na. Yan jî ya ku me xwe gihandiyê de wê çi bê? Wê, weke zanînê wê çawa û heta kûderê mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Wê bi wê re wê li wê were hizirkirin.

Di mijare fahmkirina zanînê de wê, mirov dikarê wê di wê çerçoveya têngîna epistemikî de wê, bi awayên weke zanîna rojane, zanîna olî, zanîna hûnerî û hwd re wê werênê ser ziman. Di zanîna rojane de wê, hemû kirin, çûnûhatinên me wê, di serê me de wê têngîna wê biafirênin bin. Di zanîna olî de wê bê gotin ku wê hemû zanînên wê ji xwûdê wê were. Di zanîna hûnerî de jî wê, bê gotin ku wê, zanîna me weke encama lêgerîne me ya li tiştêkê, hûnerêkê, jêhatiyekê, xweşikbûnekê û hwd re wê pêşkeve. Wê, di wê de wê, kirde wê, hêstiyarî bê, xwe bisipêrê seh û jîrîya mirov û afrînerî wê temen bê. Wê bi wê re wê, berhemên wê yên hûnerî wê, di awayekê de wê weke dîmenekê jîyanî wê şenber bin. Wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê ye giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê, werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, di roja me de wê, zanînên weke teknikî, zanînên zanistî û hwd jî wê, di wê temenê de wê pêşkevin. Ev jî wê, li ser temenekê şêwayî wê pêşkevin û wê bînan hanîn ser ziman. Mînaq zanîna zanistî wê, bi kortasî wê weke xwe dispêrê ya rast. Wê zanîna zanistî wê, li ser lihevkinê pêşkeve, bûjeniya, xwe

disipêrê aqıl û cerbê, bi sazûman a, encamên wê şenber in, dîyardeyî ya, ji wê bi gûmanbar bê, bêsînor û bi teorikî ya. Di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman. Zanist wê, zanîna wê li ser wan temenan wê pêşkeve. Wê, were pêşxistin. Wê, di awayekê de wê xwe bisipêrê encamê. Encamên ku ew bi destxistin jî wê, li ser wan bihizirê. Wê hem ji wan wê xwe bigihênê hizrên din û encamên din û hem jî wê, bi wê re wê, li ser wê û temenê wê re wê bihizirê û wê xwe bigihênê li fahmkirinekê. Di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di serî de wê, mirov dikarê wê, werênê ser ziman ku wê, zanist wê, di fahmkirina me de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bi wê re wê, di awayekê de wê, bide dîyarkirin. Zanîna zanistî wê, bi encamên xwe re wê, weke aliyekê ku wê li ser temenê bûyîn, hebûn bûjenî û hwd re wê, xwe bigihênê li fahmkirinê bê.

Di aslê xwe de wê, dema ku wê, zanin wê were lêpîrsîn wê hinek pîrsên ku wê bi felsefeyî wê werina pîrsîn wê, hertimî wê xwe di mejiyê mirov de wê bidina dîyarkirin. Mînaq zanîn çawa bi derfet a. Zanin biderfet a û ankû tenê weke baweriyekê ya? Zanist wê bi rastî wê, tenê objektiv û bêgûman bê? Tiştina ku em ji wan gûmanê nekin wê hebin? Bo ku em êmin bin wê birhan wê pêwîst bê? Sehên me wê, mirov karibê bi wan bawer bikê? Weke van wê mirov dikarê wê gelek pîrsên li ser temenên ku mirov bi ontolojikî û ankû ne bi ontolojikî ku wan bipîrsê wê bibin. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din van pîrsan û pîrsên ku em di mejiyê xwe de çendî ku em dikarin bi afîrênin em dikarin ji aliyên wan ên vajî ve jî weke ku aliyê rast wan bipîrsê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê bi wê re wê, bihizirê.

Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, berê zanîne wê hertimî wê, di awayekê de wê, di xwe de wê, çendî ku wê, pêşkeve wê, bi temenekê razberî wê, çawa wê şenberiyên jîyanê wê bi xwe re wê werênê ser ziman wê, di wê rengê de wê xwe bide nîşandin. Têkiliya nava ya razber û ya şenber wê, di wê temenê de wê, weke têkiliyek gûharîner bê. Wê, di aslê xwe de wê, hertimî wê weke aliyekê wê yê giring wê dikarê wê werênê ser ziman.

Filosofan wê heta roja me wê, bi zanîne wê hertimî wê rêya vegotin û hanîna ser ziman a dunyayê hîlbijêrên. Di wê dewama wê de wê, teoriyan wê pêşbixin. Wê di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê her tiştina ku ew bi hiş dihê dîtin wê, weke têgînekê wê, were hizirkirin.

Di wê çerçoveyê de wê, tiştina ku ew bihizir ew dihê dîtin wê, di dewama wê dewê bi wê re wê, weke ku em bi felsefeyê re jî wê dibînin wê hertimî

wê li koka wê were hizirkirin. Minaq wê, tişt û ankû hebûn çawa heya, ber çi heya, çima heya, kengî bû û heta kengî wê hebê û hwd. Weke van aliyan wê pirsên ku wê li ser wê re wê bèn pirsîn wê weke pirsên ku wê di dewama wê de wê li bersivên wan wê werina hizirkirin. Ev pirs wê, weke pirsna ku wê bi ontolojikî wê di nava xwe de wê bidina birin. Wê di dewama wê de wê li birhana ontolojikî lêgerîn wê weke aliyekê ku wê di dewama wê de wê bi wê werê hizirkirin jî bê.

Di mijare gihiştina 'rastiyê' û ankû 'rastî çi ya' de wê, hertimî wê hizirkirin wê li ser wê re wê li dûv hevdû wê werina kirin. Di wê temenê de wê awayên hizirkirinê wê weke aliyna ku wê di dewama wê de wê, bèn pêşxistin û wê, derkevin li holê bin. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di dewama wê de wê, dikarê wê, werênê ser ziman bê. Di mijare fahmkirinê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê zanîn wê weke temenê ku wê bi wê bê gihiştin çavkaniya hebûnê jî bê. Wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe di awayekê de wê, bi wê re wê, bide dîyarkirin bê.

Çavkaniya tiştê heyî wê, di wê temenê de wê di awayekê de wê, weke aliyekê ku mirov wê, dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, tişt û zanîna wê, weke aliyekê ku wê, pêşîya wê û dawîya wê hebê. Wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê werênê ser ziman bê. Di wê rengê de wê, di awayeyê de wê şewayê epistemikî û awayê wê di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, weke aliyekê ku wê di dewama wê de wê, mirov dikarê wê, werênê ser ziman bê. Wê li ser temenê fahmkirina metodolojîyê a epistemîkî re wê, di awayekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman.

Fahmkirina bi zanin epistemolojîyê û pêvajoyên wê yên bi ber epistemolojîya hemdem ve

Mijare epistemolojîyê wê weke mijarek zanînî a ku wê li ser temenê fahmkirinê bê. Em di nava jîyane xwe de wê, dema ku wê li wê bihizirin wê weke têgînekê wê xwe bi dîyarkerî wê bide dîyarkirin. Li gorî têgîna teorikî a epistemolojikî wê, dema ku mirov wê li tiştê wê bihizirê wê, di çerçoveyek zêhnî û jîrî de wê, di awayekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di aslê de wê, tişt wê, hertimî wê, li gorî wê, weke têgînekê bê. Di wê rengê de wê, bi hiş dîtina tiştê wê, di wê temenê de wê, dema ku mirov wê li pêvajoyên wê yên fahmkirinê binerê wê temenekê wê li ser azmûnkirinê bê. Em dema ku em nizanibin ku kevirek û ankû tiştekek bi giranî ku wê

giran bê wê, dema ku me rahiştiyê de wê demê emê fahmbikin ku ew çendî giran a. Em li nava daristanekê dinerin em dibînin gelek dar hena. Em li hewirdora xwe dinerin û gelek tiştan bi wê rengê wê, dibînin. Wê her tiştê ku me dît wê, bi hişmendîya me re wê, weke têtînek û temenekê fahmkirinê ê derkkirinê jî bê.

Di felsefeyê de wê, aliyekê wê yê bi wê hizirkirinê ku wê were kirin wê di wê warê de wê jî me re wê bibê alikar ku em wê bibîr bikin. Ew jî wê, di wê warê de bê ku em dikin ku em tiştê fahmbikin. Di wê temenê de wê li ser temenê wê, koka wê, û ji kû hatîya û hwd bi wan aliyan û xwe gihandina zanîna van aliyan re em wê dikin ku wê fahmbikin.

Zanîn wê, di wê awayekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di wê temenê de wê, weke temenekê fahmkirinê ê şenber bê. Lê di wê rengê wê de wê, aliyê razberî û şenberî wê di zikhevdû de wê bimeşîn. Wê bi hevdu re wê, ji gelek aliyên bi dîmenî ku ew girêdan û têtîkiliyan di nav hevdu de çêdikin wê weke aliya ku wê bi wê re wê, temenekê fahmkirinê ê bi wê re wê çêbikê.

Epistemoloji wê çendî ku wê di temenekê weke ku wê zanînen metafizîkî ku wê bi wan hizirkirinê re jî wê, pêşkeve jî lê di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, weke têtînek zanînî a ku wê, li dervî wê di awayekê de wê, xwe bi pêvajoyên fahmkirina aqilê me li ser temenê jîyankirinê û fahmkirinê re ku wê bibê re wê bibê.

Pêvajoyên felsefeyê û pêşketina wê, di aslê xwe de wê, di wê warê de wê, di awayekê de wê, karibin temenekê fahmkirinê wê bi xwe re wê bidina me. Wê dema ku wê bi temenekê mantiqî wê bê xwestin ku mirov xwe bigihênê têtîna tiştê û wê fahmbikê wê, di wê temenê de wê, ew tişt wê, weke temenekê çavkaniyê ji wê têtîna ku ew ji wê dihê girtin bê. Di wê rengê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman.

Di demên hemdem de wê epistemoloji wê weke têtînek zanînî wê pêşkeve. Wê di wê rengê de wê, pirsên weke 'zanîn çi ya', 'ez bizane me tê çi wateyê', 'ez çi dizanim', 'çi dikarim bizanibim', 'çawa dikarim xwe bigihênima zanînê', 'çavkaniyên zanînê çi na', 'zanin ji çi tê', 'ast û rêjeya zanînê wê çi bê', 'awayên zanînê çi na' û hwd wê, çend ji wan pirsên ku wê di wê temenê de wê bînin pirsîn bin. Li ser wê temenê wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare fahmkirina zanînê wê, di wê temenê de wê, di roja me de wê, li ser temenekê weke ku wê, zanînê wê di du awayan de wê bînin ser

ziman. Yek wê weke ku wê, werê ser ziman wê, li ser temenekê 'apriori' û 'aposteriori' re wê, werê ser ziman.

Minaq wê dema ku ez bêjim 'ez dizanim ku dûhû şeşem bû.' Di hevokê de wê, lêkerîya wê awayekê derpêşî jî wê, di xwe de wê, bi ya zanînê û ankû bi lêkerîya têgîna zanînê re wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, bi têgîna derpêşî ku em bi wê bihizirin wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Minaq ku ez bi derpêşî bêjim 'hemû cism cih digirin' û ankû dîsa bi derpêşî bêjim 'dûnya li dora xwe di gerihê' wê, di wê temenê de wê, derpêşa 'hemû cism cih digirin' wê, weke derpêşek ku weke ku wê, xwe bi sipêrê têgînek 'apriori.' Lê çendî ku wê, di wê temenê de wê, xwe di awayekê de wê bisipêrê wê jî di aslê xwe de wê, di awayekê din de wê, karibê dervî wê têgînê jî wê, di awayekê de wê, fahmbikê. Apriori wê weke têgînek ku wê xwe weke li ser wê derpêşa 'hemû cism cih digirin' re wê, weke xwe ne sipêrê ceribendinekê. Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, di wê rengê de wê, di awayekê de wê, dikarê wê, werênê ser ziman ku wê, tişt wê, dema ku wê li ser wê temenê wê bi wê rengê wê werênê ser ziman wê, weke aliyekê di fahmkirinê de a bi pirsgirêk jî wê, di fahmkirinê de wê, karibê xwe bide dîyarkirin. Minaq wê, dema ku em bêjin ku wê tişt wê, berî wê xwe ne sipêrênê cerbê wê, di wê temenê de wê, dem ku em zanîneka ku em ghiştinê de me dikarin bêjin ku ew ne hatiya ceribandin? Tenê bi kifşkirina me ya bi hiş re jî wê, weke cerbkirinekê dikarê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di serî de wê, di awayekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman. Çendî ku em dema ku bi derpêşa 'dunya li dora xwe digerihê' wê, di wê de wê, bi ceribandînê emê bigihijina têgîna 'dunya gilover a' wê, di aliyê din de jî wê dema ku em wê bi azmûnî wê li wê bihizirin wê, demê emê bigihijina wê têgînê ku wê, cism ardek wê hebê ku ew li ser wê bikevê bê. Yan jî wê, ew wê, xwediyê hacmekê ketinê bê. Yan jî wê xwediyê çerçoveyek ku ew li gorî wê cih bigirê bê. Di wê temenê de em dikarin balê bikişênina li ser gotinên felsefeyê ên weke 'hemû tişt digûharê' ku wê haraklit wê werênê ser ziman û yan jî wê her tiştê wê, di awayekê de negûharîner de wê, werênê ser ziman weke Parmenides mirov dikarê hizrên wan werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, ev têgîn wê, dema ku wê, werênina ser ziman wê ji aliyekê ve wê, armanca wan wê ew bê ku wê xwe bigihênina çavkaniya jîyanê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, bi wê re wê were li wê hizirkirin. Kurd dibêjin ku "ti tişt weke xwe namênê" Ev gotin di nava

wan de wê weke gotina bavûkalan wê hertimî wê di nava wan de wê werê ser ziman. Di wê rengê de wê, di awayekê de wê, ev gotin wê, di awayekê de wê, bi xwe re wê balê bikişênê ser temenekê fahmkirinê ê vegûhar jî di jîyanê de.

Ev gotin wê, dema ku mirov wê çavkaniya wan dihizirê û ankû armanca wan ya bi têtîni ku ew bi wê dihê xwestin were vegotin wê, di wê de wê, di serî de wê, têtînek di wê temenê de wê, bi temenê fahmkirina jîyanê re wê bi wê re wê di awayekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dikarim wê werênima ser ziman.

Her têtîni wê, di wê rengê de wê, minaq ku ew ji rêzê minaq ew dihê gotin wê di wê rengê de wê weke têtînek bi rêgezî di derbarê jîyanê de wê, bi xwe re wê balê bikişênê li ser wê bê. di wê rengê de wê di pêvajoya herîkîna jîyanê de wê, di wê temenê de wê, ev li ser temenekê fahmkirinê de ku mirov wê fahmbikê wê demê wê di ti demê de wê, zanîne me de jî wê weke xwe wê nemênê wê, dikarê bi hesanî wê encamê wê ji wê derxê.

Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring jî wê, di dewama wê de wê, zanîn wê, di wê temenê de wê, di wê de wê, bi awayekê wê hertimî wê balê bikişênê li ser rewşa jîyankirinê a ku mirov wê, dikarê wê di awayekê de wê, werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dikarê werênê ser ziman ku wê jîyan wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, dikarê wê li ser fahmkirinê re wê, werênê ser ziman.

Di kurdî de wê gotina hiş û ya fahmkirinê wê, ji hevdu cûda bin. Ya hiş wê, di temenê ya fahmkirinê de wê hebê. Di intîbaya ku em bi wê dikarin wê xwe bigihêninê û wê werênina ser ziman de wê, dikarin wê bêjin ku wê weke ya ku me bi hişkir wê weke ku me ew fahmkir jî wê were dîtîn. Lê di wê temenê de wê, ya ku me fahmkir wê, di awayek de wê karibê li bin ya ku me hişkirî re wê bimênê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, mirov dikarê wê bi wê re wê, di awayekê de wê, werênê ser ziman ku wê mijare hiş wê, li ser ya ku me farqkir, derxist li têtîhiştinê, gihişt wê bi dîtina hişmendî û hwd re bê. Wê, di wê temenê de wê, pêvajoyên fahmkirînê wê li ser wê re wê xwe biafirênin. Wê fektor û elementên ku ew hatina derkkirin bi hiş wê, di awayekê de wê, weke ku mirov dibînê wê, di aslê xwe de wê, têtîliyên

fahmkirinî ku wê bi wan re wê were pêşxistin wê, di awayekê de wê, weke aliyekê ku wê bi wê re wê pêşxistina fahmkirinê wê bi wê re wê çêbikê bê.

Mijare fahmkirinê û bi wê re çavkaniyên me yên ku em bi hizirî wan werênina ser ziman wê weke aliyekê azmûnî bê. Di wê mijare azmûnê de wê, têgînên ku wê tenê wê li wer îdeayê re wê, xwe wê werênina ser ziman wê, minaq weke kant wê, bênê ser ziman wê, çendî ku wê, 'bidestpêka azmûnê' re wê, werênê ser ziman jî lê wê, di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê, "ji azmûn dernehanînê" re wê, werênê ser ziman. Minaq em dema ku bêjin ku "wê hemû nîşanakên sekinînê wê sor bin' re wê, weke têgînek aposteriori bê. Çendî ku wê, li şûna rengê sor wê bi regekê din re jî wê bê hanîn ser ziman lê di wê temenê de wê, têgîna wê, di dewama wê de wê, bi awayekê ji wê derhanîna wê weke "wateya hemû nîşanakên sekinînê wê, bi yên dana sekinînê bin' re wê, dikarê wê fahmbikê. Ev wê, çendî ku wê weke têgîneka ku wê li gorî têgîna Kant wê, weke aposteriori bê û wê, werê ser ziman jî wê, mirov dikarê wê, werênê ser ziman em di dewama wê de nikarin bêjin ku wê ew ne weke rewşeka ku ew newê azmûn nekirin bê. Li vir wê, di aslê xwe de wê, pirsê ku wê çi mirov dikarê wê ji azmûnê wê, cûda û ankû dûr wê werênê ser ziman wê hebê? Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, di wê rengê de wê, tiştê ku ew dervî wê were ser ziman wê, weke ku mirov wê, fahmbikê wê, ew wê weke têgînek teqez bê û wê ne xwediyê temenekê têgînî a gûharîner bê. Hizra kant wê, di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, dema ku wê, temenê têgîna aposteriori'yê wê li ser wê ava bikê re wê di awayekê de wê, di dîmenekê weke 'di hevgerîniyek jîyanî de' wê bikê ku wê werênê ser ziman jî lê wê ji wê dûr û wê weke têgînek bi ser wê re wê weke ku wê bikê ku wê werênê ser ziman. Aliyê ku wê Kant wê bi wê ji rastiyê hinekî wê dûrkeve jî wê, di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, ev nûqte bê.

Di rewşa zanînê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, 'şartê rastiyê' re wê, di serî de wê, di awayekê de wê, di dewama wê de wê bi wê bihizirê. Di çerçoveya rengên hizirkirinên demên kevnera de wê, di awayekê de wê, di nava şert û mercên têkiliya nava dîtbariyekê de wê, bi 'temenê zanînê ê dervî me' re wê bê ser ziman. Di wê temenê de wê, têgînên weke îdealîzm û metalyalîzmê wê li ser wê temenê re wê, bihizirin û wê werênina ser ziman. Mijare bi zêhnê hizirkirin û hanîna ser ziman wê weke aliyekê din ku wê, di dewama wê de wê bi aqil re wê, pêşkeve û wê, bê ser ziman bê. Wê, di nava biriqîna tiştê û wê de weke heviyeka ku

wê di temenekê hevgrirtinî de wê bê ser ziman wê weke temenekê mantiqî ê bi wê re wê werê hanîn li ser ziman.

Lê li vir wê dema ku em li ser rastiye re wê dihizirin wê, weke çerçoveyek hatî fahmkirin û ankû dikarê were fahmkirin wê, were ser ziman. Lê em di wê temenê de wê li ser gotina rastiye re wê, empatiye bikin û wê, bi wê rengê wê werênina ser ziman. Aliye nerastî jî wê çawa wê karibê were zanîn? Yan jî wê karibê were zanîn? Di wê temenê de wê, weke aliyekê wê ye din jî wê, dikarê wê werênê ser ziman. Em ber çî wê pirsê wê li vir dikin? Ber ku wê, bi 'aliye nerastiye' re wê di awayekê de wê, bi 'ya ne rast re wê, têngnek serrastî jî wê, di awayekê de wê, bi wê re wê, bi întûbayî, îmayî û hwd re wê were hizirkirin û wê bê hanîn li ser ziman. Di wê rengê de wê, di awayekê de wê, ev wê weke aliyekê wê ye giring bê ku mirov wê, ji wê aliye ve wê hinekî li ser wê bisekinê bê.

Di roja me de em bi gotina 'nerastiye' re wê, gelek aliye weke ku ew ji me re rast nayên, ji me re ne li gorî pîvanên wê yên ku em bi wan dizanin di serê xwe de bê û her wusa wê, di awayekê de wê weke ku ew li ser têngnek sserrastîye û hwd re ku wê were ser ziman re wê, werê ser ziman. Di wê temenê de wê, mijare rastiye ku wê, çawa wê, were pêşxistin wê, dema ku em pêvajoyên felsefeyê wê bi wê re wê li wê dinerin wê, pêşî wê çawa wê li ser temenekê realist û rasyonel re wê, were ser ziman wê, di awayekê de wê, were dîtin. Minaq wê, Platon wê çendî ku wê di hizrên xwe de wê bahsa gîyanek nemir wê bikê jî lê wê di awayekê din ê şîroveyên wê yên di derbarl jîyanê de wê, heta ku wê ji wî were wê hewl bide ku ew di çerçoveyek rasyonel de ew were ser ziman. Di wê temenê de wê, xwediyê regekê fahmkirinê. Epistemolojiya **Platon** wê bi têngnek zanînî a hebûnî wê li ser temenê hebûnîtye wê ava bê. Wê bi wê re wê, li ser esasê dîtbarîya dînyayî û îdeayên dînyayî wê, bi wan re wê bihizirê. Li gorî wê zanîna rast wê, bi têngîna îdeayan û ankû 'cîhane îdeayan' re wê were dîtin. Li gorî wê, îdeayan ne vegûhar bin, bi çav newina dîtin û bi rêya sehan wê newina derkkirin bin. Wê têngîna 'şikeftê' wê di hizrên xwe de wê, werênê ser ziman û wê, weke ku wê werênê ser ziman ku 'wê kes wê, di wê şikeftê de wê bibê û wê dervî wê, çî bibê û çawa bê wê nizanibê. Wê, di wê têngîne de wê, nêzî fahmkirina gerdûnê jî bê. Di wê temenê de wê, têngnek gerdûnî a weke şikeftê ku wê derveyîya wê hebê wê bi wê re wê di awayekê sermed de wê, bihizirê. Ew dema ku wê li ser wê temenê wê li gerdûnê wê bihizirê wê, weke têngnek sermedî a bêdawî a 'tekûz' wê li wê bihizirê. Wekî din wê, ji aliyekê din ve jî wê, bi têngîna cîhane bûjenan ku wê weke ne tekûz û ne

bêkêmesî bê wê, bi wê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, bi têtîna gîyanê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Wê, hebûna gîyanê wê weke li gerdûna sermed ku ew dibê wê, di laş de wê, bêtê ser ziman. Li gorî wê, zanîna teqez û ankû ji hebûna mirov ve ku ew heya wê, li ser têtîna gîyanê re wê, tenê wê weke bi 'bîrkinê' wê hebê wê werênê ser ziman. Li gorî wê zanîna ji bûyînê ve bi 'bîrkinîna gîyanê' a wê weke aliyna ku wê, di wê temenê de wê, bi hevdû ve girêdayî bin li gorî wî. Di wê temenê de wê, ew wê hizrên ku ew digihîyê de wê, weke ku ew berê hena û ew di wê temenê de wê, weke têtîna di wê rengê de wê, yê bîrkinî bin. Yanî wê, di wê temenê de wê gihiştina li zanîna wê, di wê temenê de wê, bi rewşa gîyanê a nemir ve girêdayî wê, di wê temenê de wê girêdayî wê werênê ser ziman. Li gorî wê, îdeayên Platon wê, bi rêya aqil wê, weke bidest xistina zanîna epistemikî û bi bûjenan bi rêya qanîyan wê, xwe bi wê re wê bidina dîyarkirin bin. Wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di wê temenê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê, werênê ser ziman.

Hizrên platon wê dema ku mirov wê, dixwênê wê, di wê temenê de wê, dibîna ku wê ne dîrî hizrên Zerdeşt bin. Wê, di wê awayekê de wê, Zerdeşt jî wê, di wê awayekê de wê, hizrên xwe wê, di wê rengê de wê li ser temenê de wê, îdeayên nemir ên gerdûnê û yê bûjenî ên dunyayî wê di temenekê wê bi rengê de wê, werênê ser ziman. Li ser wê re wê, bi têtînek û dîmenek duyem re wê li ser 'ya baş' û 'nebaş' wê bihizirê û wê bêtê ser ziman. Wê di wê rengê de wê, Zerdeşt wê xwe bigihênê têtînek darazî a ku mirov wê, bi teybetî wê li vir kifşbikê bê. Li gorî Zerdeşt wê, elementên bingihîna ên weke avê, agir, hewa, ard wê werina dîtin. Wê li ser wê re wê li wê bihizirin ku wê, ya tarî û ankû reş wê li pişt xwe bibêhlin û berê xwe bidina ya bi rohnê û ankû rojê û bergbikin û pêşde herin. Biqasî ku em ji fahmkirinên Avêsta fahmdikin zerdeşt wê, azman, rohnî, rojê û hwd wê, şîrovebikê û wê bikê ku ew formulekirina fezeyê bikê. Wê, bi wê re ew xwe bigihênê têtîna fezeyê. Di nava hizrên wî de wê, dema ku mirov dihizirê wê, di wê rengê de wê, werê dîtin ku wê, têtînek kosmolojikî a fezeyî û ankû gerdûnê wê di temen de wê weyn bileyîzê.

Di nava hizrên Zerdeşt de wê, were dîtin ku wê, di pêvajoyên hizirkirinên wî yê pişt de wê, temenê vegûherînê wê, li ser esasê dijberî û tekoşîna li dijî hevdû a başî û nebaşîyê re wê, bêtê ser ziman. Di wê temenê de wê, ew wê, rengê vegûharînê wê di rengekê weke rengê hizirkirina haraklit ku ew bi têtînek vegûhar bahsa jîyanê û gerdûnê dikê

de wê, ew wê werênê ser ziman. Di formulekirina felsefeya Zerdeşt de wê, pênc element weke av, ax, hewa, agir û şînahî wê hebin.

Di nava felsefeya Zerdeşt de wê, ji hevdû cûdakirina ya 'baş' û ya nebaş wê, weke aliyekê darazî wê bi têngiştinî jî wê derkeve li pêş bê. Wê, di nava hizrên wî de wê, ev wê, weke aliyekê ku wê mrov dikarê wê bi temenekê formulakirinê a li ser kirinên xwe re wê, fahmbikê re wê, bête ser ziman. Her çendî ku wê li gorî wê kirinên me wê di awayekê de wê, li gorî têngînek ya baş û yan jî ne baş jî bin lê wê li gorî wê, derfetek kifşkirinê wê di destê me de wê hebê. Wê bi wê re wê, em divê ku em bi aqilê fahmbikin û kifşbikin ku wê çi baş bê û kirina me wê encama wê çi bê. Wê, me nêzî ya baş bikê û ankû wê me ji wê dûrbikê û wê nêzî ya nebaş bikê. Ber vê yekê wê bi rêgeza 'kirina baş', 'gotina baş' û hwd re wê, derkeve li pêş. Li ser wê re wê, di awayekê de wê, felsefeya Zerdeşt wê, di wê rengê de wê, di aslê xwe de wê, weke ku mirov dibînê ku wê bi temenekê epistemolojîkî wê xwediyê formulekirinên xwe yê teybet bê. Di wê rengê de wê, di awayekê de wê, di serî de wê, weke aliyekê wê yê giirng wê dikarê wê fahmbikê.

Di felsefeya Zerdeşt de wê, darêjk û ankû 'form' wê, di wê temenê de wê, derkeve li pêş. Wê ew wê, salixkirinên bi wê re ku wê werina kirin wê hebin. Wê, di wê rengê de wê, di nava felsefeya wî de wê, gîyan wê, weke darêjkekê wê were dîtin. Lê dervî wê, wê, darêjkên jîyanî ên bi bûjenî ku wê, bibin û wê piştê wê nebin wê, bihizirê. Di aslê xwe de wê, di felsefeya zerdeşt de wê, du alî wê, bi hevdû re wê, çendî ku wê werina ser ziman wê, di awayekê de wê, ji hevdû cûda jî wê, bi zanînê wê werina ser ziman. Wê hebûn wê, çendî ku wê bi têngînek ontolojîkî wê, were ser ziman wê bê gihandin hinek şîroveyên epistemolojîkî jî lê wê, di dewama wê de wê, şîroveyên epistemolojîkî ên ji jîyanê ku ew dihên pêşxistin wê, bi wê re wê, were hizirkirin. Minaq wê hizrên Zerdeşt ên di derbarê bûjenên dunyayî de wê, di wê temenê de wê li ser temenekê aqilî wê bide rûnandin û wê li gorî wî bi deerfet bê ku mirov xwe bigihêne li fahmkirina wan. Lê li gorî wê, dervî van îdeayên dunyayî wê yê gerdûnî ku ew hena wê, bi rêya yê dunyayî û hebûna wan û fahmkirina wan wê mirov karibê xwe bigihêne wan jî. Ber ku wê li gorî wî ew wê biriqinna jî wan bin. Wê li gorî wî ew wê weke rêya fahmkirinê wê bi xwe re wê di mejiyê me de wê biafirênin.

Di demên piştê ên felsefeyê de wê, ev têngînen bi darêjkê ên hizirkirinê wê, di aslê xwe de wê weke ku em bi Aristoteles re dibînin wê, di awayekê ku wê li ser wê temenê re de wê bê hizirkirin wê pêşkeve.

Aristo wê li şûna hebûnê wê 'ya heyî' wê esas bigirê û wê li ser wê re wê bihizirê. Li ser têngîna 'ya heyî' re wê, Aristo wê xwe bigihênê têngîna darêjkê û wê bi wê re wê, çawa wê ew wê, were salixkirin wê, bi wê re wê, bidest hizirkirinê wê bikê.

Weke yên ku ew hizirî bin û yên ku wê weke encama hizirkirinê ku wê bibin wê bi rêya razberkirinê wê xwe bê gihandin li wan. Li gorî Aristo wê tişt wê, hem wê xwediyê cewherê xwe bê û ya ku wê li wê were kirin bê. Minaq wê mirovek wê xwediyê gîyane xwe bê. Lê wê, bi aqil jî bibê. Aqil wê piştî wê, lê bê kirin. Di wê temenê de wê, çerçoveyek mantiqî wê bi wê bihizirê. Minaq dema ku em bêjin "mirov wê kesekê jêhatî ê bijîşkvan bê." Li gorî wê, têngîna wê, bijîşkvanî wê piştî wê li wê hatibê lêkirin bê. wê ne têngînek cewherî bê. Wê bi wê re wê, rewşa jêhatîyîyê wê bi wê re wê, weke têngîneka ku ew piştî lê hatîya lê kirin bê. Wê, di wê rengê de wê minaq weke minaq bijîşkvanîyê û hwd.

Li gorî wê 'ya heyî' ku ew hena ew dikarin werina derkkirin bin. Li gorî wê, minaq hemû tiştên di jîyanê de hena, yek bi yek weke mirov, yeke bi yek weke mirovekî, û ankû tişteki din. Di wê çerçoveya hizirkirina Aristo de wê, mirov dibînê ku wê di awayekê de wê, weke rengên hizrên weke yên berî wî weke yên dermokrit ku ew her tiştê jî atoman afirînê dibînê wê, di nava hizrên Aristo de wê, bi têngîna "ousia" re wê werê ser ziman. 'Ousia' di kurdî de wê taqabûlî gotina 'tozê' bikê. Li gorî Aristo wê her tişt ku ew bibê û hebûn wê çar sedem jî wê re pêwîst bin. Yek wê ya bûjenî bê. Du wê, ya formelî û ankû darêjkî bê. Sêyem ya tevgerîner bê. Û Car wê, armanc bê. Minaq wê, sêniyek wê, xwediyê hebûnek bûjenî bê, awayekê wê yê darêjkî wê hebê, û kesekê ku ew wê çêdikê wê hebê û bo tişteki ew tê çêkirin bê.

Li gorî wê jî wê ya ku wê, çendî ku wê, di temenê bûyîna hebûnê de wê ev her çar sedem wê giring jî bin wê ya aslî wê, 'ousia' bê. Li gorî wê ku mirov wê bihizirê wê, di serî de wê, ew jî wê çawa wê hebin û wê tişteki ku ew tişt wê tiştê dikê tişt bê. Wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bê hizirkirin. Li gorî Aristo minaq wê dema ku me got "sokrat mirovek a" wê, gotina 'sokrat' wê weke di asta duyem de wê weke ousia'yekê bê. Di asta yekem de ku wê li sokrat wê were barkirin bê wê, têngîna '...mirovê a'ê bê. Wê, di wê temenê de wê, ew wê bi wê re wê li wê bihizirê. Li gorî wê, hem salixkirin û hem jî zanîn wê, di aste yekem de wê, ousia'ya bin di demê de.

Li gorî Aristo wê, dema ku mirov wê bihizirê wê yek wê bi hizirî û ya din jî wê sehî wê bihizirê. Li gorî wî ya sehî wê, têngîna bûjenî wê di xwe

de wê, bihawênê. Li gorî wê jî wê ya ku wê bi sehî û ankû bûjenî wê, di nava xwe de wê tabîî zagona 'bûyîn û ji hev felişînê' bê. Li gorî wî ev jî di nava xwe de li duyan dihê beşkirin. Aliyê ku ew dibê û hev difelişê' û aliyê ' ku ew dibê û ji hev nefelişê' wê, werênê ser ziman. ..

Di dewama wê de wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, bi pêvajoya hizirkirinê re wê, ew wê bi têngînek darêjkê re wê, bi têngîna bûjenî wê ev vê aliyê wê bênê ser ziman. Li ser wê re ew wê li ser sê temenan re wê, bahsa bûyîn û hebûnê wê bikê. Ya ku ew li ser esasê bi derfetî ku ew hebê, ya ku ew armanca xwe di xwe de dihawênê û heya û ya ku ew bi tevgerî ku ew heya bê. Li gorî wê minaq wê, dema ku em bihizirin û bêjin ku wê malek wê ji kevir û kerpîçên xwe ku ew hatîya çêkirin û heya wê, bi wê re wê, ew bi hev girtiniyên xwe re ku ew heya jî wê weke ku wê bi wê bahsa wê were kirin wê ew wê hebê. Wê dema ku ew mal çêbû wê weke sitargehê wê hebê wê bi wê re wê weke ku ew wê bi armanca xwe re wê, were ser ziman bê. Di wê temenê de wê, weke ku wê bê hizirkirin wê, ew têngîna bûjenî ku ew wê bi wê weke tişt 'bibê û wê ji hev bi felişê' wê, temen û çavkaniya wê hebûna wê ya bûjenî bê. Wê li ser wê heyîniyê re wê ew wê hebê. Li gorî Aristo wê, yên ku ew ne sehî bin wê ne tabîî wê zagona 'bibê û ji hev bifelişê' bê. Di epistemolojiya wî de wê, awayên zanîne weke zanîna teorikî, kirinî û poetikî bê. Ew jî wê bi matematik, fîzîk û metafîzîkê re wê bi temen bikê. Li gorî wî matematik wê ya ku wê ya razber ku ew ne tozî bê wê, hilde li dest. Lê fîzîk wê, ya şenber û tozî bê wê hilde li dest. Metafîzîk jî wê mijarên herduyan jî wê hilde li dest. Wê, di wê rêzîna xwe de wê matematikê wê li bînî wê bicih bikê û wê li gorî wê, zanîna rast wê, bi rêgezî wê hertimî wê ji yên pêşî wê bi formulekirina bi mantiqî ku wê xwe bê gihandin li wan re wê bê bidest xistin.

Wê dema ku wê, ji aliyê teorikî ve wê hilde li dest wê, bênê ser ziman ku wê, zanistên teorikî wê armanca wan ne ew bê ku wê tiştêkê xweşik wê çêbikin û ankû wê hilberînekê wê bikin bin, wê tenê armanca wê zanîn bê. Wê bûjenên wê jî wê tiştên ku ew hena bin.

Aristoteles wê, di dewama wê de wê li ser matematikê û bûjenên wê bihizirê. Di çerçoveya bûjenên matematikî de wê, ew wê bêjê ku wê, ne sehî bin. Wê di dewama wê de wê, bênê ser ziman û wê bêjê ku wê, 'bûjenên matematikê wê rast bin. Lê pirsgirêk wê ew bê ku ew bûjenên wê çibin bin.' Di mijare salixkirina bûjenên matematikê de wê, di wê demê de jî wê, di çerçoveya matematikê de wê, were hizirkirin. Berî

Aristo em bi hizrên Zerdeşt re wê, dibînê ku wê, li ser têngîna hijmarê re wê bihizirê û wê bêjê ku “hijmarek tiştê a.” Lê ew tişt çî ya wê, di dewama wê de wê, weke ku wê bê gotin “wê karibê bibê gelek tişt.” Yan jî wê bê gotin ku “wê karibê bibê her tişt.” Di wê çerçoveyê de wê, weke ku mirov kifşdikê wê balê bikişênê li ser rastiyê. Zerdeşt di avêsta de rastiyê jî wê, ‘ji ya baş ya herî baş rastî ya’ wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, mirov dibînê ku wê, temenê rastiyê li ser ya ‘baş’ wê dênê û wê bi aliyê başiyê de wê, ew wê werênê ser ziman. Wekî din ku wê, li ser têngîna rastiyê wê bihizirê wê, ‘rastiyê wê, weke armanca jîyanê li ser rûyê ardê’ wê bènê ser ziman. Di wê rengê de wê, di awayekê de wê, Zerdeşt wê, rastiyê wê pênasebikê.

Me ji têngîna bûjenên matematikê gav avêt. Di wê temenê de wê, ev têngîna Zerdeşt wê, di wê rengê de wê, têngînekê wê, bi gotina rastiyê re wê bide me. Ew gotina rastiyê wê, di wê rengê de wê, weke gotinek ku wê di wê de wê, weke têngîna başiyê wê bê û hebê wê, bènê ser ziman. Li gorî Zerdeşt wê, dema ‘ku mirov gihişt rastiyê mirov bi rohnî dibê.’ Lê Zerdeşt wê, dema ku mirov wê bi hizrên wî re wê li wê bihizirê wê, weke ku wê di dewama wê de wê werênê ser ziman wê bêjê ku “li ser navê rastîya pîroz” ku wê, bi wê gotinê re wê, rastiyê wê, têngînek gerdûnî ku ew bi temenekê hebûnê a ontolojikî ku ew li wê dihizirê wê, werênê ser ziman. Lê ev têngîna Zerdeşt a rastiyê wê, biqasî têngînek ontolojikî wê ji wê were fahmkirin wê, wilqasî jî wê, ji wê têngînek objektiv jî li ser temenek bûjenî û ankû ya ku ew heya wê, werê ser ziman. Di wê temenê de wê, têngihîştina Aristoteles ku ew ji wê gav diavêjê a ku ew li şûna weke platon ji hebûnê gavê biavêjê wê ‘ya heyî’ wê ji xwe re wê bikê temenê hizirkirinê û wê bi wê re wê bidest hanîna ser ziman bikê wê werênê berbîra me.

Di wê temenê de wê, Zerdeşt wê, ‘ya heyî’ wê, weke ku em ji wê têngînên wî yên avêsta ku em ji wan fahmdikin wê, weke ‘bi temenekê ‘ya heyî’ re wê fahmbikê û wê bènê ser ziman. Dema ku mirov ji avêsta jî beşên wê yên ku ew gihiştina roja me ku em dixwênin em di wê temenê de wê, têngînek felsefeyî wê, bi wî re dibînê ku ew wê bi têngihîştina felsefeyê ‘ya heyî’ wê çawa wê ‘hebûnê’ wê fahmbikê wê, bi wê re wê, regekê hizirkirinê wê bi wî re wê xwe bide dîyarkirin. Di wê rengê de wê, hinek hizrên Zerdeşt ên di avêsta de wê, li ser awayê darêjkê û ankû têngihîştina ‘formê’ ku wê bihizirin û wê, di wê temenê de wê werina wateya lêpîrsînê li ser esasê hebûn û nebûnê mirov dibînê û kifşdikê. Di wê temenê de wê, têngîna darêjkê(‘formê’) wê, di aslê xwe de wê, di wê

rengê de wê, weke ku mirov dibînê wê, bi zerdeştiyan re wê, were dîtin. Farqe rengê hizirkirina Zerdeşt wê weke ku mirov dibînê wê li ser aliyê hizirkirinê ê darazî re wê bikê ku ew bigihijê aliyên din ên objektiv ên ku ew weke temenekê hizirkirinê ku wê werina fahmkirin. Vê yekê mirov ji rengê hizirkirinê ê zerdeşt ê weke li ser rengê gotinên ku ew darazê li ser têngînên objeyê re wê bi aliyê baş û nebaş re ku wê bidina dîyarkirin ku wê werênina ser ziman re wê, bi wan re kifşdikê. Aqilê darazî wê, bi wê rengê wê, weke aliyê destpêkê ê hizirkirinê ku wê ji wê bê gihiştin li aliyê din. Di wê rengê de wê, renekê hizirkirinê ê Zerdeştîyê wê hebê. Di pêvajoyên hizirkirina piştê ku wê pêşkeve de wê, weke ku mirov wê kifşdikê wê li ser ya objeyî û heyî ku wê bi awayekê objektiv wê pêşî wê were kifşkirin û piştê wê ji wê bi ber ya aliyê darazî ve wê bê çûyin wê were dîtin. Di aslê xwe de wê, di wê dîmenê rengê hizirkirinê de wê, dîmenekê rexnegir jî wê, awayê hizirkirinê ê Zerdeşt wê bi xwe re wê bide nîşandin, ku em wê bi şêwayê hizirkirina wî bi metodolojikî wê hildina li dest û bi wê fahmkirinê li ser obje û bûjenên din re wê fahmbikê. Di awayekê din de jî wê, bi rengê hizirkirina xwe re wê, bi bûjenî wê, bi armanc û awayê wê yê ku ew bi wê re heya wê li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê tişt wê çî bê û wê kêrî çî were wê, weke aliyana ku wê di wê çerçoveyê de wê bi wê werina hizirkirin bin. Di mijare felsefeyê a zerdeştîyê de wê, di wê rengê de wê, têngîna bi 'gihiştina li rastîyê' wê, weke armancek felsefeyî ku wê bi wê re wê were li wê hizirkirin bê. Wê, di wê rengê de wê, gelek lêkolînên ku wê li ser felsefeya zerdeşt û ankû felsefeyên ku wê ji wê peyxam bigirin û wê pêşkevin ku wê werina fahmkirin wê, di wan de wê, ev wê, weke aliyekê giring wê xwe bi wan re wê, bide dîyarkirin.

Di felsefeya zerdeştîyê de wê, dualism wê, li ser wê temenê felsefeyê wê bi têngîna baş û nebaşîyê re wê were fahmkirin. Di dewama wê de wê, piştê wê Manî wê li ser menewiyetê û têngihiştina reşî û rohnîyê a vajî hevdû re wê werênê ser ziman. Di demên felsefeyê ên ji demên ronansansê û pê de ku wê pêşkevin de wê, filosofên weke Descartes ku wê têngîna dualismê wê hildina li dest wê li ser temenekê sehî û zêhnî wê bi wê re wê hildina li dest û wê, werênina ser ziman. ev şêwayê ku wê ew wê pêşbixê wê, di awayekê de wê piştê wê, di nava têngînên weke derûnîyê û hwd de jî wê, di awayekê de wê, werina fahmkirin.

Di mijare gihiştina li rastîyê de wê, zerdeştî wê, ji du aliyên ve wê, giring bê ku mirov felsefeya wî fahmbikê. Yek wê li ser wê temenê

felsefeyî ku pêşkeve û wê me li jor hanî ser ziman wê, di awayekê weke wê de diikarê wê tabîl dahûrkinê wê bikê. Ji aliyê din ve jî wê bi rengê hizirkirinê ê ku wê, weke bi têngîna dualismê û hwd re ku wê bi wê re wê were li wê hizirkirin bê. Di warê fahmkirina têngîna epistemolojikî a zerdeştî de wê, ev alî wê weke aliyna giring bin ku mirov di serî de wan fahmbikê û werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê, dikarê werênê ser ziman ku wê, di felsefeya zerdeştîyê a zanîne de wê, di wê rengê de wê, aliyên wê yên ku em bi rêgezî wan fahmbikin wê, di wê temenê de wê, xwe bidina dîyarkirin. Di demên felsefeya kevnera de wê, ji wê bi têngînek ontolojikî wê weke bi têngîna gîyan û laş û hwd re wê, di awayekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Wekî din wê di dewama wê de wê, bi wê re wê, bi têngînen 'rewîstî' jî wê weke ku em piştîre bi felsefeyên weke yên budismê û hwd re dibînin têngîna 'karma' û hwd wê, di wê rengê de wê, weke aliyna felsefeyî ku wê werina pêşxistin bin.

Di felsefeyê de pêvajoyên gihiştina li zanîna epistemolojiyê

Dema ku em ji aliyê felsefeyê ve mijare epistemolojiyê wê werênina ser ziman wê weke temenekê zanîne û ankû gihiştina li zanîne jî bê. Wê di çerçoveya wê de wê bi felsefeyê hizrên ji hev cûda ku ew dihên ser ziman wê, bi pergali û sazûmanî wê, lêbikolê û wê, bikê ku wan fahmbikê. Di felsefeyê de wê, rêyên gihiştina rastiyê wê, li wan bihizirê. Wê têngînen epistemolojikî wê bi felsefeyî wê, nerînen ku ew werina ser ziman wan salixbikê salixbikê wê weke renekê fahmkirina wê bê. Minaq wê, filosofên demên kevnera ên weke sokrat wê, bête ser ziman ku mirov wê dema ku wê were dunyayê wê, xwendiyê zanîne bê. Di wê temenê de wê, zanîna ji bûyîne ku ew heya wê, weke têngînek ku wê li wê bê hizirkirin. Platon weke xwendavanê sokrat wê, li ser temenê van hizrên wî fêrbibê û wê, zanîne wê, di temenê de wê bi têngîna îdeayan wê werênê ser ziman.

Epistemoloji wê di temenê xwe de wê, dema ku wê zanîne wê bikê mijare xwe wê, zanîna 'rast' wê çî ya û çawa mirov dikarê bigihijê li wê li ser wê bisekinê. Geleo bi derfeta ku mirov bigihijê zanîna rast û ankû na wê, weke mijarek epistemolojikî wê, xwe bide dîyarkirin. Hinek filosofan wê, dema ku wê, bahsa xwe gihandina zanîne wê bikin wê di çerçoveya hinek derfetan de wê, bêtina ser ziman. Hinek jî wê li ser têngîna dîtbarîyê re wê werênina ser ziman.

Minaq skeptism wê, weke têngînek felsefeyê a gûmanparêzî wê, bête ser ziman ku wê zanîna rast nîn a, tenê wê zanîna weke nerîna mirov ku

ew dihê ser ziman wê hebê. Li gorî wê, mirov wê li gorî qapasîteya xwe wê, bigihijê zanîne û wê, bêne ser ziman. Li ser wê temenê wê bênina ser ziman ku wê, dema ku wê her timî wê, di awayekê de wê, bi aqilê mirov re wê gûharîn bibê û wê ev jî wê nîşanaka wê bê ku wê, zanînek teqez û gerdûnî wê ne bi derfet bê ku ew hebê wê werênina ser ziman. Di wê temenê de wê minaq wê, dema ku wê bahsa rengê gihiştina li zanîne wê were kirin wê, minaq wê, rasyonalism wê bi rêya aqil, emprisism bi rêya cerbê, entuisyonism bi rêya sehan, determinism bi rêya sedem û encamê, metalyalism bi rêya çavkanîyê û hwd re wê, werênina ser ziman.

Li gorî têngîna felsefeya zanîne wê, dema ku mirov wê, werênê ser ziman wê, gotin wê, di serî de wê, li ser temenekê bi wateyî ku mirov karibê wê fahmbikê û wê, bi têngî û têngihîştinek wê, têbigihê re wê werênê ser ziman. Gotinên weke ku em dikarin wateyê li wan bikin û ji wan fahmkirinê bigirin weke 'rast', 'baş' û hwd re wê, dikarê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di zanîne de wê temenekê levkirî ê mantiqî ku wê bi wê werê ser ziman re wê, dikarê fahmbikê. Minaq wê dema ku ez bêjin 'hemû zindî dijîn' wê, di wê temenê de wê, weke ku wê bahsa tiştê ku ew heya, bûhûrîner û di jîyanê de mirov dikarê wê bîbînê wê dikê. Dema ku ez bêjim 'hemû mirov bîaqil in' wê, di wê rengê de wê, bahsa aqil û hebûna wê ya ku mirov xwediyê wê ya wê bikê.

Li vir wê, di wê temenê de wê li ser gotinan re wê bi wê rengê wê hanîna ser ziman wê, weke aliyekê din jî wê, têngîna bûhûrînerîyê wê, di awayekê de wê, mirov dikarê wê bi wê li wê bihizirê. Gotinên weke 'bûhûrînerî' weke 'rast' wê were ser ziman. Di aslê xwe de wê, dema ku em bi têngîna 'bûhûrînerîyê' re bihizirê wê, aliyekê din ên hizirkirin û fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Di têngîna bûhûrînerîyê de wê, rastbûn wê, ne weke rêgezê esasî ku wê were li berçav girtin bê. Wê, ya bûhûrîner wê, weke bi rêgezî wê 'weke ya rast' wê, were hanîn li ser ziman.

Di aslê xwe de ji vê aliyê ve wê, divê ku mirov wê werênê ser ziman ku wê, mantiqê wê yê di jîyanê de wê, weke ku kurd wê bi gotina 'betalbûnê' û 'betalnebûnê' re wê werênina ser ziman wê di şewayekê de wê dîmenekê hizirkirinê wê bi xwe re wê bide me. Ew jî wê çawa bê? Ew jî wê bi wê rengê ku têngînek û ankû tişte heta ku ew di jîyanê de were esasgirtin aligirên wê hebin, bikarhanîyên wê hebûn û ankû weke têngînek bawerî heta ku wê, bawermendên wê hebin û wê yên ku ew li gorî wê dijîn ku ew hebûn wê ew weke bûhûrîner a betal û ankû betalnebûyî wê

were hanîn li ser ziman. Di wê temenê de wê, mantiqê esasgirtina wê, li ser çerçoveya wê ya têtîna a esasgirtinê û ankû di çerçoveya wê de dana jîyankirinê re de wê, xwe bide dîyarkirin. Di roja me de wê rejimek wê, bo ku ew xwe ferz bikê wê, hizrên xwe wê, bi wan bide esasgirtin û wê bixwezê ku ew li gorî wê, bijîn. Wê ew wê, weke 'ya rast' wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê di rastiyê de wê rastî çî bê wê, ew bo wan ne bûhûrîner û têtîna ku ew were ya esagirtî bê. Wê, bêjin ku 'ev têtîna esasgirtin û herêkirin ji aliyê girseyê ve wê demê ev ya rast a'. Wê bi wê mantiqê ew weke aliyekê wê yê bi têtîna bûhûrîneriyê re ku wê li wê were hizirkirin bê.

Di wê temenê de wê, têtîna bûhûrîneriyê wê, di awayekê de wê, weke ku mirov dikarê wê werênê ser ziman wê li ser temenekê fahmkirinê a bi çerçoveya dîtbar ku ew dihê ferzkirin ku ew bi wê û ankû li gorî wê were jîyankirin bê. Di wê temenê de wê, kengî ku wê, kesek li gorî wê nemênê wê, ew wê hingî wê weke ya 'betal' wê were dîtin.

Di wê mantiqê de wê, rastî û têtîna rastitiyê û rastteqênîyê ku ew çendî bi devkî were ser ziman jî wê, ne bûhûrîner bê bo wê têtîna bûhûrîner weke rêgezêkê. Wê, di wê rewşê de wê, xwe û rewşa xwe ya ku ew wê bi çerçoveyî ku ew bi teorikî û hwd ku ew ferzdikê wê, weke ya rast bê. Mînaq wê, bo netewên roja me wê, li gorî çerçoveya wan a zêhnî ya fermî û destûrî jîyankirin wê, 'rast' bê. Lê komên civakî û xalkî ku ew di nava wan de hena ew bi xwe û nirxên xwe û weke xwe bijîn wê li gorî wan wê ne rast bê. Ev wê, weke mînaqên wê têtîna ên ku wê di roja me de wê, xwe bidina dîyarkirin bin.

Ev têtîna wê weke qalibek hizirkirin a têtîna baweriyê a demên berê ku wê weke çerçoveya li gorî wê jîyankirinê ku wê weke çerçoveya 'rast' wê were esas girtin bê. Wê, ev di roja me de wê weke çerçoveyên netewî, destûrî û hwd wê, were bi temenkirin. Di wê çerçoveyê de wê, bi encamên aqil wê çerçoveya wê di çerçoveyek 'weke hevgerî' de wê bê dayîn nîşandin jî wê, weke aliyekê wê yê din ku wê li ser çerçoveyên mantiqî û hwd re wê, li wê bê hizirkirin bê. Di roja me de wê, rengên bi karhanîna mantiqê wê di temenê rewşên weke wê de wê, bi çerçoveyêên destûrî û rêveberî û hwd re wê, weke temenna ji jîyanê qût wê, di wê temenê de wê xwe bidina dîyarkirin **bin**.

Ji aliyekê felsefeyê ve jî wê aliyên wê yên bi têtîna ên ku em dikarin wê çerçoveyê de bi encamên pêşketî ên demên berê û ên demên roja me û hwd re ku wê li ser têtîna weke mantiqê û hwd re wê, fahmbikin wê hebê. Li ser wan aliyên re jî wê, di awayekê de wê, hewldanên

fahmkirinê wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê têtgînê ê bi tengezerî ku wê di çerçoveya fahmkina epistemolojîyê xwe de wê bide dîyarkirin jî bê. Ber vê yekê em divê ku wê hinekî din bi berdewamî wê **li ser wê bisekin bin**.

Têtgîna bûhûrînerîyê wê, mirov dikarê wê di çerçoveyek têtgînek demkî de jî wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê, di wê çerçoveya têtgîna ku me hinekî li jor hanî ser ziman wê, karibê weke têtgînek demekê bûhûrînerîya wê hebê û demekê piştire nebê de jî wê, werênê ser ziman. Lê li vir wê, ji aliyê têtgînek felsefeyî de ku mirov wê li wê bihizirê wê, di serî de wê weke têtgînek ku ew hatî xistin li meriyetê û hwd de jî wê karibê were fahmkirin. Di wê temenê de ew têtgîna ku ew hatî kirin meriyetê de wê, çendî wê, di wê de wê rastî wê hebê wê, ew wê, weke aliyekê din ku ew cûda were li wê hizirkirin bê.

Di mijare bûhûrînerîyê de wê, bi awayekê teorikî û çerçoveyek zêhnî û sazûmanî bi teorikî hizirkirina wê di çerçoveya wê de wê kirina mirov wê, werênê ser ziman. Minaq em di awayekê de wê, wek eku wê, di demên berê de wê, werê ser ziman em dikarin têtgîna baweriyê wê werênê ser ziman. Bawerî wê di wê temenê de wê, bê xwestin ku ew tenê li gori wê were jîyankirin. Lêpîrsînîya li rastî û ne rastîyîya wê newê kirin. Wê, di wê temenê de wê, ew wê, weke têtgînek bûhûrînerî jî bê di wê rengê de.

Têkiliya têtgîna bûhûrîner wê, di wê temenê de wê, bi rastîyê re wê, weke ku wê nebê wê di awayekê de wê, were dîtin. Wê di xwe de wê, 'rastiyên xwe' wê biafirênê û wê, bê xwestin ku ew li şûna rastiyên jîyanî werina dîtin, esasgirtin û herêkirin. Di wê temenê de wê li ser wê temenê re wê, di roja me de wê, rejimên serdest wê, weke ya ku ew bi wê dikin weke 'ji holê rakirina artarnatîfên xwe wê, di wê temenê de wê, dikarê wê werênê ser ziman. Wê, ew wê, di wê mantiqê wê de wê, weke dijberîya li hevdû a ya ku ew weke 'rastî herê dikin' ku ew bi rastîya esasî re wê, di awayekê ku ew weke 'li şûna wê' bê dîtin û fahmkirin û esasgirtin wê bi wê re wê li wê bihizirin. Di wê temenê de wê, li gorî wê têtgîna bûhûrînerî wê dema ku wê çendî wê têtgînek wê ji aliyê girseyan û ankû zêde mirovan ve wê, were zanîn û ankû weke li gorî wê zanîn ku ew wê ne pejirênin jî wê, weke 'rastiyê' wê bibînin û wê werênina ser ziman. Di wê temenê de wê ev wê, weke aliyekê ku wê bi rengê hizirkirinê ê zanîne ve jî wê girêdayî wê, hinek aliyên wê yên ku em wan kifşbikin û wan werênina ser ziman wê bi wê re wê hebin. Di wê temenê de wê, ya bûhûrîner wê weke perdeyek ku ew berçav digirê ku ew rastîya

heyî bê dîtin û ankû wê ew weke perdeyekê ku wê ser ya rastîya heyî a esasî wê bi zêhnî û hwd wê binûxûmênê ku ew newê dîtin. Di wê rengê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê bi wê re wê, fahmbikê bê. Di wê çerçoveyê de wê, êdî wê, di nava wê de wê, jîyankirin wê tenê 'weke rastiyê dîtin' wê, ji rastiyê û dûrkerinê wê bi xwe re wê werênê li holê. Wê bi wê re wê ji vîna xwe dûrketin û bi wê li gorî wê jînkirinê jî wê bi xwe re wê werênê li holê. Ev wê, weke aliyna ku wê di wê temenê de wê, temenê wan ji aliyê zanînê ve wê bèn çêkirin bin. Di wê çerçoveyê de ev dîmenê bi têgîna bûhûrînerîyê re wê, ji aliyekê negatîv wê çawa wê bi epistemolojikî wê zanîn wê were bikarhanîn li ser serê mirov û hwd wê, bide nîşandin.

Di wê temenê de wê aliyekê din jî wê hebê ku mirov wê, di serî de wê, werênê ser ziman bê ku wê di wê çerçoveya sazûmanî a bi pergali de wê, çerçoveya hizrî û ankû li gorî wê hizirkirin wê, bi wê re wê çawa wê epistemolojiya xwe wê bide afirandin wê bi wê re wê, weke aliyekê din wê, biafirênê. Ev aliyên epistemolojikî ku wê bi zanînê re wê bèn pêxistin wê, weke aliyna ku em dikarin di çerçoveya zanînê ên bi tengezerîya fahmkirinê ên epistemolojikî re jî werênê ser ziman. Ku em epistemolojiyê li ser temenekê hizirkirinê ê rastîn wê fahmbikê wê ev weke dîmenê ji wê dûrketinê û ankû dûrxistinê wê çawa wê bi wê re wê, werê bikarhanîn bê. Di awayekê din de jî wê, zanîn wê, di çerçoveya wê de wê, çawa wê, were bikarhanîn wê, di awayên wê yên baş û nebaş de jî wê dîmenên wê bi xwe re wê **bidina dîyarkirin**.

Lê li vir wê mirov dikarê wê, werênê ser ziman ku wê, rastî wê, di wê temenê de wê, çendî ku wê têgînek ji aliyê gelean ve wê bê zanîn û ankû wê, weke bi serwerî bûhûrîner jî bê wê, karibê 'nerastbûnê' di xwe de wê bihawênê. Bûhûrînerî wê, di wê rengê de wê, mirov nikarê wê, weke rêgezek rastiyê a felsefeya zanînê wê werênê ser ziman. Dibê weke renekê ku ew 'rastiyê' di rengê ideayan de wê, weke bi felsefeya platon û hwd re wê were dîtin re wê, fahmbikê wê, xwe bide nîşandin.

Di jîyanê de wê xate wê ya ahengî wê hebê. Li gorî wê, pêwîstîniyên ku ew werina kirin wê dikarê kifşbikê. Di dewama wê de wê, di wê ahengekê de wê, li gorî wê, jîyanê û bi aliyê wê yê jîyanî û parastina wê de wê hizirkirina wê, weke aliyê li gorî wê yê rast mirov dikarê wê werênê ser ziman. Li vir gotina rastiyê wê, gotinek dîtbar bê. Mirov li ser çî temenê wê dihizirê wê, bi wê re wê, dikarê wê, werênê ser ziman. Lê li vir wê, ew hanîna li ser ziman wê çendî rastîya jîyanê dikarê wê di wê de di ahengekê de bê wê, li gorî wê pêwîst bê ku mirov bi wê bihizirê bê.

Mirovek wê ji yekê din wê hêrs bibê û wê, dest lê rakê. Piştî yekê din wê were û li ber wan bisekinê wê, bêjiyê yê destrakirî, tu bi hêrsbûyî û bi wê hêrsa xwe dest rakir. Ku wî kesî ew kirin pêkhanî bê wê di wê çerçoveya wê hizirkirinê de wê, ew wê rast bê. Lê ku wî ew nekiribê wê dema ku ew weke ku wî ew kirî ku ew were ser ziman wê ew nerast bê. Di wê temenê de wê, rastî wê, ji aliyekê ve wê, weke ku mirov ji vê fahmdikê wê şart û rêgeza pêkhatinê wê di temenê **xwe de wê bihawênê**.

Zanîn wê, di dema ku em ji aliyê felsefeyê wê hildina li dest wê, li ser temenekê lêpîrsînê wê, weke ku wê pêşkeve. Sokrat dibêjê “ya ku ez dizanim ew a ku ez ti tiştî nizanin” bê. Wê, bi wê gotinê re wê, balê bikişênê li ser zanînê û fahmkirina wê. Pêvajoyên pêşketina bi aqil wê, di awayekê de wê bidina nîşandin ku zanîn wê, di wê temenê de wê, bi lêpîrsînê re wê, pêşkeve. Di felsefeyê de wê, felsefeya demên kevnera wê, weke ku wê balê bikişênê lêpîrsînê bi şewayên weke aqilmeşandinê re. Wê di wê temenê de wê, bi aqilmeşandinê re wê, li ser temenekê levkirînê re wê bikê ku ew bigihijê li encamê. Lê felsefe wê, di wê temenê de wê bi epistemolojiyê re wê, bigihijê aqilekê kirdeyî. Di pêvajoyên piştî ên felsefeyê wê, di wê temenê de wê, çawa wê, felsefe wê bi gihiştina zanînê re wê, were fahmkirin wê li ser wê bisekinê. Descartes wê, bi têgîna gûmanê û aqilmeşandinê re wê, bi hevdû re wê, bikê ku ew temenekê aqilê biafirênê. Di wê temenê de wê, ev nêzîkatîyên ku wê bi zanînê re wê werina pêşxistin wê, di aslê xwe de wê, li ser esasê gihiştina zanînek ku mirov li wê ‘yaqîn bikê’ bê. Di wê çerçoveyekê de wê, zanînek rast wê çawa wê mirov bigihijiyê de wê, di wê temenê de wê mijare hemû lêkolînên epistemolojîkî ên bi felsefeyê bin. Di mijare zanînê de wê, ‘gûman’ û ‘gûman nekirin’ wê, di awayekê de wê, weke du têgînên ku wê li berhevdû wê werina dîtin. Kant wê dema ku wê bahsa zanînê bikê wê bahsa “zanîna di xwe de” wê bikê û wê li ser wê re wê, bikê ku ew nêzîkatîyekê pêşbixê. Ji aliyekê din ve jî wê weke Kant wê, Hegel jî wê, di wê temenê de wê dema ku ew bahsa gihiştina li aqil bikê wê bi gotina “Mirov bi hişê xwe nêzî hebûnê nabê, ya ku hiş a bi rêya mirov xwe têdigihê û li xwe divegerihê. Di wê temenê de wê ya ku wê, teqez bê wê ne toz bê wê kirde bê. Wê demê ya hişmendî û bi rastî hebûna heyî ji hevdû naqatihin. ...”

Di aslê xwe de wê, dema ku em li felsefeyê dinerin wê, di awayekê de wê weke ku wê, bi felsefevanên demên hemdem ên weke Kant, Hegel, Heidegger û hwd wê, di awayekê de wê, li ser temenê ontolojiya hebûnê re wê, yan di temenekê dij metafîzîkî û yan jî bi metafîzîkî wê li wê

bihizirin û wê, werênina ser ziman. Wê, rêyên bi wê gihiştina li zanîne wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Lê li vir em wê dibînin ku wê ontoloji wê bi temenekê zêhnî û hişî wê, di awayekê de wê, nêzîkatîyên me yên hizirkirinê û bi wê rêyên gihiştina li zanîne jî wê bi xwe re wê, weke ku wê bidina dîyarkirin bin.

Di mijare felsefeyê de wê, dema ku em di çerçoveya têgîna epistemolojiyê de mijare aqil meşandinê wê li wê bihizirin wê, di wê de wê, aliyekê giring ku em li vir wê bi kirpênin wê derkeve li pêş. Ew jî wê, zanîna ku em digihijînê de wê, di encama wê de wê, çendî weke 'rastîyna' ku em dikarin fahmbikin bin. Zanîn wê, rastîfîya wê, di aslê xwe de wê, li gorî ku em dibînin wê rewşî bê. Di wê rewşê de wê, zanîna ku em wê weke ya 'rast' dibînin wê, di awayekê de wê, karibê bi têgîna xwe ya rastîn re di awayekê dîtbar de vegûharê.

Platon wê dema ku wê balê bikişênê li ser gihiştina li zanîne û bi wê re têgîna zanîne wê minaq xwe û mamosteyê xwe ku ew çawa ji wî fêr dibê û ew digihijê zanîna wî û 'weke ku ew çî dizanê ew jî wê dizanê' wê, werênê ser ziman. Di wê rengê de wê, di awayekê de wê, bi wê rengê wê, ev minaq wê, bi awayekê xwezayî bê ku mirov wê li wê bihizirê wê, di jîyane xwe de wê, di awayekê de wê bikarbênê. Minaq wê, dema ku wê, li deverekê wê perwerde bibîne wê, li ser wê re wê, weke ku 'ew çî zanîn bo perwerdeyê di serê kesê perwerdeker de hebê wê weke ku ew digihijê wê û ew wê êdî dizanê wê, li wê bihizirê. Di wê temenê de ev têgîn wê, di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, di awayekê de wê, awayekê formelî ê fahmkirinê bi zanîne wê bi xwe re wê bide nîşandin. Lê ez wê bêjim ku wê, di wê rewşê de wê mejiyekê bi çalak wê, di wê rengê de wê, di awayekê de wê, di wê rengê de wê, bi têkiliya nava fêrker û yê ku ew fêrdibê ku wê fahmbikê wê, ew wê, zêde ne bi derfet bê ku em bêjin ku em bi tememî gihiştina li zanîna ku ew dizanê. Têgînên bi zanîni ku ew di mejî de zelal kirina dikarê bêjê ku ew gihiştîya li wê. Lê fêrbûn wê hinekî jî wê li ser şewayan û ankû rêbazan re wê weke ku wê bimeşê. Ber vê yekê wê, weke nerînekê wê, sînorê wê yê bi fêrbûnê wê nebê. Minaq kesekê ku ew bi têgînek bûjenîparêz binerê û bi wê rengê fêrbikê wê, bihizirên wî re wê awayê hizirkirina wê re wê were dîtin. Wê di wê temenê de wê, dema ku wê were zanîne wê hemû tiştê di jîyanê de wê weke têgînek zanîni wê karibê di çerçoveya wê de were fahmkirin. Wê demê wê, di wê temenê de wê, mirov wê, xwe û afrînerîya xwe wê bi

mejiyê xwe re wê weke ku wê bikarbênê û wê li ser wê re wê, di awayekê de wê, ew wê, fêr bibê.

Di mijare fahmkirinê de wê bi epistemolojiyî wê mijar wê li ser kirde û têngînên li wê barkirî ên bi fahmkirinê re wê, xwe di awayekê de wê, bide nîşandin. Wê di çerçoveya hiş û zêhnî de wê, ew weke aliyekê wê, xwe bide dîyarkirin. Di nava bûjen û ankû ideayên aqilê me de wê bi zanîna ku em digihijînê de wê, bi wê re wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di mijare fahmkirinê de wê di nava aqil de wê, bi zêhnî wê, têtikiliyên nava hişmendîya me wê, temenê fahmkirinê wê biafirênê.

Mirov ji aliyekê ve wê, dema ku mirov bi şêwayên weke ji ya hesan bi ber ya giştî ve herê û ankû ji ya giştî bi ber ya hesan ve werê wê, çendî ku wê weke du awa û şêwayên ji hev cûda jî bin lê wê, di awayekê de wê, têtikiliyek wan ya hevdû fahmkirinê wê bi hevdû re wê hebê. Em dikarin wê di çerçoveya rojek xwe ya jîyanê de wê bi minaq bikin. Minaq em di rojekê de wê, dijîn û wê heta êvarî wê gav bi gav wê, bijî û wê, rojê werênê heta êvar. Êvarê jî wê berî ku wê, xwe dirêj bikê wê li şûn binerê li roja xwe ya jîyankirî û wê li wê bihizirê. Ew nerîna me ya li şûn me wê, temenê fahmkirinên me yên şubjeyî û darazî li ser yên bûyîna û pêkhatina re jî wê biafirênê. Di wê temenê de wê, aliyê ji destpêka rojê heta êvarî wê bi aliyê duyem ê weke ji êvarî li rojê nerînê re wê, di dîmenekê duyem de wê weke ku wê bigihijê li hişmendiyeke. Wê, di wê temenê de wê, mirov wê li roja xwe binerê ku ew çî kiriya, çawa kiriya, baş û nebaş bi aliyên ku ew dibîne re wê, ew wê, bi gelek aliyan wê, bibîne û wê werênê ser ziman di mejiyê xwe de. Wê, di wê temenê de wê, ew roj wê, di aslê xwe de wê ji aliya ku ew jîyankirî wê bi wê re wê, ji gelek aliyan ve wê, fahmbikê. Ku mirov hemû jîyane xwe bişibihinê li rojekê û hertimî pêde herê û bijî û li şûn xwe ne nerê wê çawa wê, bigihijê fahmkirinekê? Ber vê yekê wê, ev wê bi wê re wê, weke ku em dibînin wê, aliyê giştî wê weke aliyekê encamî wê, hemû aliyên din ên jîyankirina rojê wê di xwe de wê, bibîne û wê bi hiş bikê. Ev wê weke aliyekê wê yê fahmkirinê bê ku mirov wê **werênê ser ziman bê**.

Ziman û têngîna epistemolojikî

Di aslê xwe de wê, têtikiliya ziman û epistemolojiyê wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, di serî de wê, weke rengekê fahmkirinê ê du dîmenî wê pêşî em bikirpênin û li ser wê re wê, werênina ser ziman. Pêşî aliyê kirde û bûjenê ku wê, çawa wê, bi têtikiliyek bi hevdû re wê, hebê.

Kirdeya zanînê jî wê dema ku mirov li wê bihizirê wê weke têgînek serbixwe a ku em bi wê gihiştina têgihiştinê jî bê. Di temenê wê de wê bûjen wê weke rewşek derveyî a hişê me û ku wê bi wê biriqina wê re wê, di awayekê de wê, were ser ziman bê. Lê di wê temenê de wê, dema ku em ji aliyê bûjenê ve wê bihizirin wê, di dewama wê de wê, ji du aliyên din ve jî wê, werênê ser ziman. Her wusa têkiliya bûjenê û bûjenê bi hevdu re wê, dema ku mirov wê dênê wê têkiliyek ku wê li herdu aliyên wê bûjen wê were ser ziman. Aliyê din jî wê, di nava aqil de wê, weke têgînek fenomenî ku wê, temenê hizirkirinê wê bi xwe re wê biafirênê bê. Di nava hizirkirina li kirdeyê de wê, ji kirdeyê li kirdeyê têkiliya nava wan wê, weke têkiliyek ontolojikî wê, were hanîn li ser ziman. Lê weke têkiliyek zanînî ez dixwezim wê fahmbikim û wê werênima ser ziman.

Di nava jîyanê de wê, mijare fahmkirina bûjenê û kirdeyê wê hertimî wê, bi hevdu re wê, mijare rengên hizirkirinên nû jî bi xwe re wê werênina li holê. Her ku aqilê me pêşdikeve wê, derfeta jinûve û jinûve wê hanîna ser ziman bi têgînên nû wê bi derfet bikê. Ev jî wê, di awayekê de wê, weke ku em dibînin û li wê dihizirin wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, bûjenên nû û afirînên wan û ankû pêşxistinên wan wê, bi temenê hizirkirinên pirralî re wê bi xwe re wê biafirênê. Piştî ku mirov bi aqilê xwe serwerî li têgîna darêjkê kir û pê de wê, bi wê re wê xwe li ser wê re wê bigihênê têgînek afrîner. Di jîyanê de bidest çêkirina tiştan kirin û hwd wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê mijare kirdeyê wê, di awayekê de wê, pîr zêde wê, bi awayekê teybet ê fahmkirinê wê karibê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring ê bi xosletên hizirkirinê û aqil re wê, bibê û wê were dîtîn. Di nava jîyanê de wê, ji kirdeyê li kirdeyê têkiliyên ku ew bînen hizirkirin wê, di wê temenê de wê, weke ku em di nava çand, felsefe û hwd bi têgînên din ên hizirkirinê weke yên zanînî û hwd re wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, di nava kirdeyê de wê bûjenên aqilî ku em di wê de wê li wan dihizirê wê, bi wê re wê, weke aliyekê giring ê fahmkirinê wê xwe bide nîşandin. Bi epistemolojikî wê, hertimî wê ji kirdeyê li kirdeyê hewldana çêkirina pirrek têkiliyî wê, weke aliyekê ku wê hertimî wê li wê were hizirkirin bê.

Di çerçoveya aqil de wê, dema ku em dihizirin wê têgînên weke bi terminolojiya 'kirde- bûjenê' re ku wê li her devere wê were dîtîn ku wê bi wê were hizirkirin wê di wê temenê de wê, li ser temenekê ku wê bi

wê bê gihiştin li zanînê re wê, were hizirkirin. Têkiliya kirde û bûjenê wê, têkiliyek fêrbûyî a bi hiş jî bê. Kirde wê, di aslê xwe de wê ji xwe zêdetirî wê, di wê de wê, di awayekê de wê, weke ku mirov dibînê wê hebê. Wê, di nava zanînê de wê, weke dîmenê bûjenî ku ew hatîya derkkirin jî wê ji aliyekê ve wê, were dîtin. Lê ji aliyekê din ve jî wê, weke zanînekê bê. Di wê temenê de wê, kirde wê, di xwe de wê, di serî de wê, rewşek darêjkî ku ew fêrkirî wê, bi wê re wê, çerçoveya wê ya fahmkirinê wê bi wê re wê, hebê.

Di nava têkiliyek fahmkirinê de wê, weke di nava têkiliya bûjenê û kirdeyê de jî wê, kirde wê weke aliyê ku ew fahmdikê, têdigihê, derdixê li têngihiştinê, dizanê û hwd wê derkeve ber me. Di wê rengê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê ku em wê bi wê re wê, di serî de wê kifşbikin bê. Di dewama wê de wê, kirde wê, xwediyê çerçoveyek kifşkar a zimanî jî bê. Di çerçoveyek rastînî de wê, di wê de wê, wate û zanîn ku wê were ser ziman wê, bi wê re wê, xwediyê temen û çerçoveyek fahmkirinê bê. Di wê de wê, zanîn wê weke ku ew 'hebê' wê, were derkkirin. Di kirdeyê de wê, 'tiştêk' ku ew bi wê dihê hizirkirin û weke ku ew di wê de heya û xwe di xwe de dizanê wê, bi wê were hizirkirin. Di wê rengê de wê, dema ku em li hişmendiyê dihizirin li tiştê wê temenê wê hişmendiya me ya li tiştê wê, tenê wê weke dîtineka me ya li wê a bi hiş bê? Yan jî berî ku em li ser wê têngînê bihizirin em dikarin wê bi wê rengê jî wê pirsê wê bikin. Ya ku wê temenê wê bi hişbûnê çêdikê wê çi bê? Wê, di wê rengê de wê, di nava bûjenê û biqirina wê weke zanîna wê de wê, weke aliyekê sêyem wê hişmendî wê xwe li aliyekê din wê bide dîyarkirin. Weke ku wê hiş wê, hem wê biriqina wê weke bizanînî wê hilde li nava xwe û di dewama wê de wê, ew wê bûjenê wê di wê temenê de wê derkbikê bê.

Li ser wê têngînê re wê, dema ku wê, di nava wê hişmendiyê de wê li wê têngîna hişmendî wê were hizirkirin wê zanîna di wê de wê, weke çerçoveyek kirdeyî wê, di wê de wê, weke 'hebûnekê' wê, bê li wê hizirkirin. Di wê de wê, bi têngînên weke 'kûrbûnê' û hwd re de wê, heta ku wê bi fahmkirina ontolojikî jî wê li wê were hizirkirin wê di dewama wê de wê, bibê.

Di gotinê de wê, çi wê were ser ziman wê, ber vê yekê wê di demên berê de wê, hertimî wê bi wê re wê li wê were hizirkirin. Di dewama wê de wê, gotin 'çi dihênê ser ziman' wê hertimî wê weke aliyekê hizirkirinê ku wê li wê bibê bê. Hizirkirina li gotinê wê ber vê yekê wê, di demên berê ên felsefeya kevnera de wê, weke ku wê platon wê werênê ser ziman wê, bi 'bîrkirina ideayan' re ku wê ew wê li wê bihizirê wê bènê ser

ziman. Çi ji wê têngînê dihê fahmkirin? Ya ku ew dihê fahmkirin wê di serî de wê, ew bê ku wê weke ku wê ew ya ku ew bi navê zanînê bê û ankû têngînê bê ku ew bi wê gotinê dihê ser ziman wê weke ku ew berê wê hebûya û wê tenê wê, ew gotin wê, bi wê bîrbîkê û wê werênê ser ziman. Întûbaya di wê rengê de wê, bi wê rengê hizirkirinê a bi gotinê re ku wê di meji de wê çêbibê gotin wê, weke têngînek hişmendî wê bibê û wê were ser ziman û wê, di wê temenê de wê, ew bi wê hişmendiyê wê, ideayê weke 'ya heyî' wê kifşdikê, û yan jî bîrdikê û wê dihênê ser ziman. Weke rêyek hanîna ser ziman a tişteyê heyî wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, weke ku wê were hizirkirin.

Lê di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinê wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di wê temenê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, di wê rengê de wê, dema ku em li kirdeyê û ankû biriqîna ji bûjenê weke zanîna wê li wê bihizirin wê, ew wê weke têngînek objeyî wê, di awayekê de wê, bi hebûnê wê bê dîtîna û wê dikarê wê weke têngînek bi serê xwe wê werênê ser ziman.

Mijare fahmkirina zanînê ku ew kirdeyî ya û ankû bûjenî ya wê heta roja me jî wê, ji gelek awayan ve wê, were nîqaşkirin. Di wê temenê de wê, dikarê wê, werênê ser ziman ku wê mijare zanînê wê, bi temenê wê li ser wateyê re wê were fahmkirin. Di wê çerçoveyê de wê, di nava wê de wê, zanînên ku ew hena dikarin weke bûjenna hizirkî jî wê werênê ser ziman. Di kirdeya aqilî de wê, di aslê xwe de wê, ji aliyekê ve wê çawa ku em nêzî bûjenê û biriqîna wê dibin û wan fahmdikin wê, di wê temenê de wê, kirdeyê û hişê di derbarê wê de wê, bi wê re wê, fahmbîkê û wê werênê ser ziman.

Mijare kirdeyê wê, weke mijare pirr zêde kûr bê. Tenê bi aliyên wê yê têtikî re wê, nikarê fahmbîkê. Di dewama wê de wê, kirde wê, di xwe de wê, weke aliyekê wê yê din wê, di awayekê qatagoriyî de wê, di wê de kifşkirinên bi têngînê wê, bi derfet bê. Ya ku wê kirdeyê wê, di wê temenê de wê, bi zêdeyî wê weke aliyekê giring wê, derxê li pêş jî wê ev bê. Mijare kirdeyê wê, di zimanê mirov de wê, weke têngînek afrîner wê, di dema vegotinê, fahmkirinê û hwd de wê, karibê xwe bide dîyarkirin. Mînaq wê dema ku wê tişteyê wê bi kirdeyî wê were watelekirin û ser ziman wê, karibê wê 'weke xwe' wê, jinûka ve wê salîxbîkê û wê werênê ser ziman. Yê ku wê dihênê ser ziman dikarê wateyên nû lê bikê û wê bi têngînên nû wê werênê ser ziman.

Minaq wê dema ku wê wateyek wê were tercûme kîrin wê, di wê rengê terçûmekîrinê de wê, weke wê çawa wê bikê ku wê werênê ser zîman wê li rêyên wê bigerihê. Di dewama wê de wê, ew têtîna ku ew wê were ser zîman bi tercûmekîrinê wê, weke têtînek hebûnî wê, xwe di wê temenê de wê, weke heyînekê wê bide nîşandin. Di rewşê de wê, ew çî ji me re dibêjê wê di wê rengê de wê, bi wê re wê bikê ku ew were ser zîman.

Mijare kirdeyê wê, dema ku mirov çendî ku wê de pêde çû wê, bi têtîna wê zêdetirî wê di dîmenekê komplika de wê, were li berçav Wê, di wê çerçoveyê de wê, di wê de wê, bi fahmkîrinên wê re wê di wê de gihîştina li têtînan wê, weke aliyekê wê yê ku wê bi wê were fahmkîrin bê. Em dema ku tiştêkê wê, dikin ku wê werênina ser zîman em pêşî wê, bi têtînê digihênina zelaliyekê. Lê di gotinê û kirdeyê de wê di gihênina wekhevîyekê jî. Dema ku em dibêjin ku emê 'li gotina weke wê ku ew bi wê were ser zîman' digerihin em bi wê re wê, wekhevîyê wê, di wê de wê pêşdixin. Di kirdeyê de em dikarin hebûnê tenê li kirdeyê û navaroka wê daxênin? Hebûn wê, di kirdeyê de wê, di ahengekê de wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkîrin û wê were ser zîman. Di wê hevyekeya bi kirdeyî ku em wê dihênina ser zîman de jî wê, di aslê xwe de wê ji aliyekê din ve wê, karibê dervî wê jî xwe bide dîyarkîrin û bide hanîn li ser zîman.

Di mijare hizirkîrîna li kirdeyê de wê, mirov dikarê di dewama wê de wê, werênê ser zîman wê, bi watelêkîrinê wê, were fahmkîrin. Lê di kirdeyê de wê, salixkîrinên wê nedina dîyarkîrin ku wê, di heman wateyê de wê, xwediyê heman nîşanak, peyamgirtin û peyamşandinê bê. Minaq wê dema ku em bahsa gotina 'tiştê' bikin wê, di wê de wê, ti tişt wê, ne weke hevdû wê, hebê. Lê wê, bi derfet bê ku em wê, di wê de wê, werênina ser zîman. Wê demê di nava fenomenên hizirkîrinê de wê, wekhevdûkîrin wê, di wê de wê, di awayekê de wê, weke ku wê ne bi derfet bê.

Minaq wê dema ku ez li ser kurdî re wê, gotinekê ku ew nav bê wê, werênima ser zîman wê, ew çendî ku wê weke nav jî bê lê wê di awayekê de wê ne nav bê. Di wê rengê de wê, di wê rengê de wê, bi gotinî wê dikarê wê werênê ser zîman ku wê, dema ku em bêjin "wate mete". Li gorî gotinê wê 'wate' wê weke xwediyê têtînek di xwe de ku em dikarin wê salixbikin. Lê em dikarin bînin ku wê, 'mete' wê bê wate bê? Di wê rewşê de wê, ev li gorî salixkîrin û pêvajoyên salixkîrinên zîmanî wê ne bi derfet bê. Salixkîrinên bi zîmanî wê, di awayekê de wê, di gotinê de wê dema ku em dihênina ser zîman wê, di her gotinê de wê, weke ku wê, wateyek bi hebûnî ku em di wê de wê kifşbikin wê hebê. Lê bo wê

salixkirina wê wateyê b awayên cûr bi cûr wê, pêdîvîya bêjeya alikar a di gotinê de ku wê, ew wê rengê wateyî wê bi xwe re wê, bide dîyarkirin wê, hebê. Minaq ez bêjim 'wate' wê demê ez bahsa têtînek ku wê rengê wê ne dîyar bê wê hebê. Lê dema ku min got "wateya çûyinê" wê, demê wê, ji gotina wateyê wê, wateyek li ser çûyinê re wê hebê. Wê demê em wê li ser bêjeya 'çûyinê' re wê kifşdikin. Wê bêjeya çûyinê wê ne tenê wê rengê wateyê derxê li holê wê, her wusa wê di dewama wê de wê, weke aliyekê din wê, salixkirinê jî wê bi xwe re wê weke ku wê bide çêkirin. Lê di wê rewşê de wê, dema ku em bixwezîna wê, di wê de wê, kûrbû bibin wê demê wê, em divê ku li ser çûyinê re wê, salixkirinê wê êdî wê bi berdewamî wê bidomênin. Bi navê salixkirina wateyê wê, weke aliyekê din ê bi reng wê werênê li holê Di her gotinê de wê, di wê rengê de wê, di aslê xwe de wê, li gorî rengên hizirkirin û asta fahmkirina me wê, karibê bi heman wateyê wê, di wê de bigihijê rengên fahmkirinê. Di dewama wê de em ku bixwezîna berdewamî wateyê li ser çûyinê re wê, salixbikin wê demê wê, 'çûyin wê li kû bê', çawa bê wê weke aliyekê din ê di wê de wê, bi fahmkirina wê re wê, karibê wê werênê ser ziman. Di wê rengê de wê, her gotinên ku me ew bi wê re wê hanî ser ziman em wê jî di dewama wê de wê bi wê re wê werênina ser ziman ku wê minaq wê çendî ku wê bi gotina 'wateya çûyinê' wê wateyekê wê bi xwe re wê bide me. Lê di temenê wê de wê ew gotin û ankû bêjeyên k uew hatina cem hevdû ew gotin afirandina wê, karibin di xwe de ew xwediyê wateyên cûdatir ku ew weke têtîna din bi aliyna din ve jî bidina me bin. Lê li vir wê, di awayê levkirinê û têtîldanînê a bi hevdû re wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, bi wê re wê, ew wê werê ser ziman.

Ji aliyê kirinî ve wê, mirov dikarê wê bêjê ku em dikarin bêjin ku em çûna deverekê'. Di wê demê de me, ew çalakiya çûyina li deverekê dibê ku ew kiribê û dibê ku ew ne kiribê di wê dema ku me ew hanî ser ziman de. Lê di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê ew wê were dîtîna ku wê, di wê temenê de wê kirdeya gotinê wê, bi wateya wê re wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê afrîner wê, di wê rengê de wê bi xwe re wê bide çêkirin. Di wê temenê de wê kirde wê, wê dema ku ew wê salixkirinê dikê wê, di wê de wê, weke aliyekê wê yê din dikarê ew bi 'çûyina deverekê' ya weke objeyekê, zindiyekê, hebûnekê' û ankû tiştêkê ku ew dikarê bibê her tişt. Minaq li vir wê, ema ku ez bêjim 'objeyek çû' wê obje wê weke ku em wê li vir bi rengê salixkirî ku me hanî ser ziman wê ne zindî bê ku ew herê. Wê demê wê, yan ji aliyekê kesekê ve wê bê birin û yan jî wê ew çûyin wê nebê. Wê demê wê, têtîna fektorî a çûyinê

wê weke şartekê wê yê bi temen zindîbûnê re wê, di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê hebê. Di wê rewşê de wê, têgînên weke çûyinê û hwd wê, di wê rengê de wê, dikarê wê bi wê re wê, li ser wê re wê fahmbikê.

Di dewama wê de wê, di wê rengê de wê, têgîn wê, di wê rengê de wê, weke bi kirdeyî wê, li pêşîya wê kirinê wê, weke têgînek darazî a bi wê dikê didê nîşandin û ankû wê bide nîşandin ku ew wê bikê. Di wê rewşê de wê, ew dana nîşandinê wê, bi xwe re wê, weke têgînek ku em wê ji wê wê kirinê wê fahmbikin bikin bê. Lê di wê rewşê de wê, dema ku ez bêjim û ezê herima malê' wê di wê gotinê de wê, têgînek pêşarojî û ankû pêşwaxtî wê di wê de wê hebê. Di wê têgînê de wê, hingî wê, di wê rengê de wê. weke aliyekê bi gotinî û kirinî li hevdu hoyandi wê, di wê temenê de wê, pêşkeve. Wê, dema ku min got 'ezê berêvarî li dora seat 4'an herima malê' wê demê wê, dema min a çûyinê wê di wê de wê, weke ku wê zelal û dîyar bê. Di wê têgînekê de wê, ew ku bûbê û ankû ne bûbê wê, weke fektorekê din ku mirov wê cûda li wê bihizirê bê.

Fektora fahmkirinê a bi zimanî wê, di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, aliyê wê yê epistemolojikî wê di wê de wê, bi danîşandinê, dîyarkirinê, kifşkirinê û watelêkirinê û hwd re wê xwe bide nîşandin. Di mijare fahmkirinê de wê, ev wê weke ku mirov wê fahmdikê wê, di wê rengê de wê dema ku em bi zanînî wê li wê dihizirin wê li ser têgîna demê re wê gelek qatkên zanînî wê di zikhevdû de ku ew dikarin werina fahmkirin lê bi hevdu re wê, çerçoveya wê fahmkirinê di ahengekê de diafirênin wê hebin.

Di epistemolojiya gotinê de wê, dema ku em di wê de dihizirin wê, kirde wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê objeyî wê di nava hişmendîya me de wê xwe bi awayekê fenomenî wê bide dîyarkirin. Wê, weke bûjenek hişmendîya me wê, xwe di nava zanîn û hizirkirina me de wê bide dîyarkirin. Ev rewşa wê, hebûnê wê, di aslê xwe de em bi fenomenolojikî wê divê ku wê weke têgînek epistemolojikî a bi serê xwe wê fahmbikê bê. Wê dikarê wê dervî jî xwe wê, di xwe de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman. Lê li vir wê, hinek prosesên hizirkirinê ku wê ew wê, bide çêkirin û wê weke têgînekê, ideyekê û ankû fahmkirinek bi serê xwe wê bidina dîyarkirin wê hebin. Minaq wê, di wê temenê de wê, fektorek hişmendîya me em divê ku wê ji aliyê xwe û fahmkirina bi mejiyê xwe ve wê, bi serê xwe ji wê cûda li wê bihizirê û di nava wê de wê, weke dîyardeyekê fenomenî 'a heyî' wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Hişmendî wê, di wê rewşê de wê, çerçoveya bi hişkirinê a wê fenomenê jî wê biafirênê. Wê, ew wê weke aliyekê dervî me ku ew di

nava hizirkirina me de heya wê, hişê me wê, di wê temenê de wê bide dîyarkirin.

Epistemoloji û sazûmanên hizirkirinêên bi realismê, rasyonalemê, mantiq û kirdeyê

Epistemolojiyê di demên hemdem em wê nikarin bê tîgînên weke realismê, rasyonalemê, mantiq û kirdeyê wê fahmbikin. Di wê temenê de wê li ser temenekê kirdeyî kûrbûn û ankû hewldanên fahmkirinê wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê pêşkevin. Di epistemolojiya demên hemdem de wê, pêvajoyên hizirkirinê wê li ser rengên hizirkirinê ên ku wê bi wê temenê weke aliyna bingihînê wê pêşkevin re wê xwe bidina dîyarkirin.

Piştî ronansê û pê de wê, zanîn wê, di awayekê de wê, bi wê rengê wê li ser temenekê realist û mantiqê wê pêşkeve. Lêgerînên li hizirkirina baştirin wê hertimî wê bi wê re wê, di awayekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Pêvajoyên felsefeyên ên serdemên kevnera ku wê di demên ronansê de wê, bi hizirkirinê wê re wê, ji nûve wê werina kifşkirin û wê, di ber nerînek rexnegir de wê bîr derbaskirin wê, di wê temenê de wê, weke ku wê destpêka pêvajoyên pêşketina epistemolojiya hemdem jî wê, xwe bide dîyarkirin. Dîyalektika fahmkirinê û ronahiyê wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, hertimî wê bi rê ve wê werê. Wê pêvajoyên wê yê fahmkirinê wê, di awayekê de wê, hertimî wê li ser temenekê tîkildanînê û fahmkirina hevdu re wê bimeşê.

Di wê temenê de wê, felsefe wê, xosletên wê yê rexnegirî, gûmanê û hwd wê, di wê temenê de wê, weke şewayna hizirkirinê wê bi wê re wê, temen û bingihê hizirkirinê wê bi wê re wê bidest afirandinê wê bikin. Çavkanîya hizirkirinê wê, di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring û mijarek epistemolojîkî wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, tîgînên metafîzîkî, ontolojîkî û hwd ku wê werina şîrovekirin û pêşxistin wê, ji aliyekê ve wê, bi vî aliyekê ve girêdayî wê, xwe bidina dîyarkirin.

Hizirkirinê di derbarê jîyanê, kirinê jîyanî û mirov û hwd de wê, di wê temenê de wê, weke aliyna ku wê bi wan wê werê hizirkirinê. Di wê temenê de wê, li ser temenekê rasyonel û 'rast' pêşxistina ziman û aqilekê hemdem û bi gelemperî wê, gihandina li temenekê sazûmanî ê fahmkirinê wê weke aliyên ku wê bi wê re wê werê kirin. Di aslê xwe de wê mijarên weke yê realismê, rasyonalemê, mantiq û kirdeyê û hwd ku

wê pêşkevin wê ji vê aliyekê ve wê, weke aliyna giring ên ku mirov di çerçoveyek fahmkirinê de dikarê werênê ser ziman bin.

Di dewama wê de wê dema ku em li çerçoveya têgîna epistemolojikî a demên hemdem dinerin ku ew çendî bê hewldan dayîn ku ew li ser temenekê rasyonel were rûnandin û ankû bi temenekê empirîkî werê hanîn li ser ziman jî bê lê wê, di aslê xwe de wê, weke aliyê wê yê giring wê, bi mijate temenê wê yê bûjenî û ideaya wê bê.

Di roja me de wê hewldanên weke gihiştina li zimanekê gerdûnî û hwd wê bi kirdeyê, mantiqê û hwd re wê, di wê temenê de wê, were dîtin. Filozof û hizirvanên demê wê, di wê temenê de wê, li ser temenên weke ontolojîyê, metafîzîkî û hwd wê, weke yan aligir û yan jî dijber bin wê, di wê temenê de wê, hizrên xwe wê werênina ser ziman. Wittgenstein wê dema ku wê, hewldana bi zimanê gerdûnî şîrove dikê wê bi gotina 'leyistikên ziman' re wê werênê ser ziman. Me li jor hinekî bahsa ziman û epistemolojiya wê bi kirdeyê re kir. Lê wê mirov dikarê li vir di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê, ziman wê, di demên hemdem de wê, weke aliyekê giring ê temenî ji fahmkirinê û bi wê gihiştina li zimanê wê were û pêşkeve. Di wê rengê de wê, ziman wê, fahmkirinên bi wê re wê, di wê temenê de wê, weke qalibekê wê çawa wê, werênê ser ziman wê, di wê rengê de wê, dema ku wê wergerandin jî wê were kirin wê, li ser wê were sekin in. Bi wê re wê, heman têgîn û ankû hizir wê dema ku wê minaq wê ji zimanekê li zimanekê din wê, were bûhûrandin wê, weke wê ew hizir wê çawa wê bi gotinên ku wê heman wateyê wê bidin di zimanê ku wê lê were wergerandin de wê, were ser ziman wê li ser wê were sekin in. Ev wê, di wê temenê de wê, ji aliyê ferhengî ve wê, ziman wê, heviyekiya wê ya ku wê, di wê temenê de wê, bê çêkirin wê, di awayekê de wê, li ser temenê realizekirinê, rasyonelizekirinê bi mantiqî û kirdeyî û hwd re wê, di wê temenê de wê, bizanî wê were fahmkirin. Gotinek wê, dema ku wê di wê temenê de wê, ji zimanekê bûhûrandina wê ya li zimanekê wê, weke ne kirde û ankû wate lê wê rengê gotinê weke aliyekê objeyî a zimanî wê bigûharê.

Di dewama wê de wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê din wê pêwîst bê ku em hinekî li ser têgîna wateyê û rastbûnê û ankû rastîyê bisekin in. Gotina rastîyê em di serî de wê, hinekî wê salixbikin û wê werênina ser ziman. Wê di serî de wê gotina rastîyê wê li ser 'ya heya' û pêkhatîya re wê, di awayekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman. Bi awayekê qaba wê, dema ku wê bahsa tiştêkê weke bi bûjenî hebê jî wê, dikarê wê di temenê de wê, bi wê re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, rastî wê,

hinekî wê, weke çerçoveyek wê ya bi têtîna darêjkî, pêkhatinî, bûyîn, 'ya heyî' û hwd re ku wê dikarê wê werênê ser ziman wê hebê. Di wê rengê de wê, di dewama wê de wê, mirov dikarê wê bi têtînekê li wê bihizirê.

Di ziman de wê, dema ku em li kirdeyê dihizirin wê, ji wê wateyên ku wê werina derhanîn wê, di wê temenê de wê, çawa wê, di awayekê de wê, weke ku wê beremberê wê, di jîyanê de wê hebê û wê, di awayekê hevqirtî de bê wê, bi wê re wê, karibê di awayekê de were fahmkirin. Lê li vir di nava hizirkirina felsefeyê de wê, dema ku mirov wê, bahsa têtîna rastiyê bikê wê, di aslê xwe de wê, di wê warê de wê gelek hizrên ji hev cûda jî wê karibin werina ser ziman. Di wê rengê de wê, têtînên weke rasyonalmê, realismê, idealismê, metalyalismê û hwd wê, di wê temenê de wê, hinek têtînên ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirin bin.

Di têtînek gelemeper û giştî de ku wê di nava xalkê de wê, bi wê were were ser ziman wê ew bê ku wê dema ku wê, bahsa 'rastiyê' were kirin wê, hebê û ne derew bê wê were ser ziman. Di wê temenê de gotina derewê wê, di awayekê de wê, weke vajî ya rastiyê wê were ser ziman. Heta ku wê, bi gotinên 'te rast ne got, ew derew bû' û yan jî te rast got ew rast bû û hwd wê, werê ser ziman. Di wê rengê de wê ev wê, weke aliyana ku wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, li wê were hizirkirin bin.

Di epistemolojiya demên hemdem dem wê, aliyekê wê yê giring wê ziman wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê, di temenekê mantiqî û formelî de wê, çawa wê, bê pêşxistin wê, ew hebê. Mianq wê, dema ku wê, di zimanekê de gotinek hebê û di ya din de jî ew nebê wê yan ew gotin bê bûhûrandin li wê zimanê û yan jî wê beremberê wê gotinek wê were pêşxistin. Ev wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê ku wê, bi wê zimanî re wê li ser wê têtîna zimanê gelemperî a ku wê bi wê re wê li wê were hizirkirin re wê, bibê bê.

Lê em wê werênina ser ziman ku wê, çendî ku wê, di awayekê de wê, li ser temenekê gotinî û kirdeyî em dikarin beremberî hevdu kirde û gotinê kifşbikin jî û bi wê re wateyê jî werênina ser ziman jî lê wê dîsa wê, wateyên cûda ku wê, di her zimanê de wê, werina ser ziman wê hebin. Wekhevdu kirin û wusa hanîn li ser ziman wê, bi tememî ne bi derfet bê. Di wê tenê, di aslê xwe de wê ev weke xosletekê pêşketina bi aqil a mirov jî bê. Wê hertimî wê aliyên bi teybetî ku wê werina kifşkirin wê bi hanîna li ser ziman û parvekirinê re wê, bi gelemperî wê weke aliyekê wê, were ser ziman. Di wê rengê de wê, di wê temenê de wê, dema ku em bahsa ziman û di wê temenê de wê, werênina ser ziman em, dikarin

hebûna kirdeyê wê, weke temenekê fenomenolojikî ê ku wê li ser wê re wê bê hizirkirin wê, dikarê wê bi wê re wê, di awayekê de wê werînê ser ziman. Lê ev wê, di temenê wê de wê fêrûazmûnên jîyanî wê hebin. Di wê rengê de wê, dema ku em bahsa fêrûazmûnê dikin jî bi wê re em divê ku wê jî wê di dewama wê de wê, werênina ser ziman ku wê, çendî ku wê weke aliyekê temenî wê ji aliyekê ve wê, fêrûazmûn wê hebê jî lê wê ji aliyekê din ve jî wê, bi kirdeyî û wateyî gihiştina fahmkirinê di kirdeyê de wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê din ê ku wê ew jî wê, di wê temenê de wê, ew wê aliyê azmûnî û hwd jî wê bi xwe re wê ji aliyekê ve wê temem jî bikê. Di çerçoveya ji kirdeyê fahmkirina jîyanê wê weke aliyekê gelemperî ku wê ji serî ve wê bi ber jêr ve wê herê bê û wê, di wê temenê de wê, ev wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê ku wê, ji aliyê xwe ku ew bi wê tenê were hizirkirin wê weke aliyekê ku ew jîyanê jî bi pêşketinên wê re ji nedîtîne ve dikarê were bê. Ber vê yekê wê, têkiliya wê ya bi kirinî û azmûnîya jîyanî re wê, divê ku mirov wê fahmbikê bê. Li vir wê, di rewşa hizirkirinê de wê, dema ku em li ser kirinê re jî wê bi wê biizirin wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê ew jî wê di rengê bi ber kifşkirina jîyanê ve ku ew herê wê, di awayekê de wê bixwezê ku ew bigihênê dîmenekê bi wê. Di wê rengê de wê, ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê.

Di wê temenê de wê, aliyê ku wê di wê temenê de wê, weke ji serî ve wê bê dîtin û wê xwe bigihênê li dîmenekê ji wê jîyanê wê, di serî de wê, di awayekê de wê ew întîba wê bi mirov re wê çêbikê ku ew dîmen ku ew bê girtin û ankû kifşkirin ew divê ku ew pêkhatibê bê. Wê di wê rengê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê din bê. Wê, ew dîmenê ku ew pêkhatî wê, di wê rengê de wê, ew wê çawa wê, were kifşkirin wê ew jî wê di aslê xwe de wê, weke aliyekê din bê. Minaq em kirinekê wê dema ku em li wê dihizirin û em dibêjin ku 'ew li gorî min rast a' û ankû em dibêjin 'ew li gorî min ne rast a' wê, di wê temenê de wê, bi têgînek darazî wê, di awayekê de jî wê, bi wê re wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, rewşa ku ew pêkhatî û ew dihê fahmkirin wê, di wê rengê de wê, wê, dema ku me ji serî ve wê kifşkir wê, ji serî ve nerîn wê di wê temenê de wê, çerçoveyek fahmkirinê wê bi xwe re wê bide me. Em dema ku em tiştêkê dihizirin ku ew rast a û ankû ne rast a li gorî me, em di roja me de wê, weke 'li ser kirinên me yên pêkhatî' re wê dihizirin û wê teftîr dikin. Ev wê çendî ku wê ne nerast û ne şaş jî bê lê wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring ê ku em wê fahmbikin wê hebê. Ew jî wê di wê temenê de wê, di

wê rengê wê de wê, bi rewşa wê ya ji serî ve nerînê re wê xwe bide nîşandin bê.

Di rewşa fahmkirina kirdeyê de wê, di demên berê ên felsefeyê de wê, ew hizirkirina weke 'di xwe de bi zane' û ankû 'di xwe de bihiş' wê bê hanîn li ser ziman. Li vir li ser wê re wê mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê ya fektora hişmendiyê di afirênê de wê, ji temenî ve wê, hizirkirina li tiştê bê. Yanî wê tişt wê, di awayekê de wê ew wê, temenê wê biafirênê. Wê, ji xwe wê, awayên fahmkirinê wê bide derhanîn. Lê ew ne têngnek zindîya ku em bêjin ku ew di xwe de wê, dikê bê. Wê, weke temenekê zindîyî wê mejiyê mirov wê dervî wê, ew wê li wê bihizirê û wê ew wê têngnê di wê de wê, bi kifşkirina wê re wê, derhênê li holê. Di wê rengê de wê, kombiasyona di nava wê çerçoveya têngnî a kirdeyî û rastîya hişmendîya me ya di mejî de ku ew bi gelek fektorên bi hevdû re di têngliyê de û di zikhevdû de ku ew diafirê re wê dikarê wê werênê ser ziman wê, ew wê, were ser ziman. Em dema ku wê, bûjenekê wê fahmbikin wê, aliyê hizirkirinê û ankû biriqîna wê ya li rêyên me yên girtinê bi têngnî wê, di wê temenê de wê, ew wê, bibê. Ew girtin jî wê, di awayekê de wê, wek dîmenekê li mejiyê me ê objektiv wê dikarê wê werênê ser ziman. Weke aliyekê wê yê din ê duyem jî wê rewş û fektora hiş wê, ew wê, dîmenê wê bi girtina wê re wê, di mejiyê me de wê bi me re wê, bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê, rewşa hişkirinê wê, ji du aliyan ve wê, bide dîyarkirin. Yek wê, reşa derkkirî û ankû biriqîna ji bûjenî û hwd ku ew girtî wê, ew wê, weke çerçoveyek objeyî a mejî ku wê bi çerçoveya dîtbarîya wê tiştê re wê, ew wê, were girtin wê ew wê, ji me re wê bêjê ku ew tişt ew tišta bê.

Di nava bûjenê û biriqîna wê ya objeyî de wê, fektora hişmendiyê wê weke aliyekê din ê sêyem wê hebê û wê, di wê temenê de wê, ew wê, di wê temenê de wê, ew girtinên ku ew hatina girtin wê di mejî û nava wê hişkirinê de wê weke hizirna 'şenber' ên ji wê dîtbarîya wê ya ku ew hafî girtin bin. Lê li vir wê weke hemû rewşên din ên zêhnî û hişmendî wê, şenberî û jî û razberî wê, di nava hevdû de wê, derbas bibin. Ya ku wê, bi şenberî wê were girtin wê ji aliyekê din ve wê bi wê hişê wê karibê weke têngnek razber jî ew were dîtin û fahmkirin bê. Ya ku wê di aslê xwe de wê, di awayekê de wê bê temenê pirr fahmkirinên ji wê û ankû pirrwatayên bi wê re jî wê ev rastî bê. Di wê temenê de wê, tişte wê, dema ku me ew derkkir wê, di mejî de wê êdî ew bi darêjka xwe ya ku ew bi wê hebûya wê hebê. Wê, di wê rengê de wê, ew tišta ku me derkkir wê, tenê wê dîmenekê wê bi wê re wê were ji wê girtin. Lê di wê de wê,

hertimî wê bi derfet bê ku em, xoslet û teybetiyên nû bi wê kifşbikin û werênina ser ziman bê.

Piştî demên felsefeyê re wê, êdî wê derfeta hizirkirina pirralî a bi têngîna wê pêşkeve. Wê zêdetirî wê aqil wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê, aqil wê, her pêvajoya pêşketinê wê di xwe de wê qayd bikê. Di aslê xwe de wê, aqil wê dema ku wê hertiştê wê di xwe de wê qaydbikê wê di awayekê de wê ne tenê wê weke ku wê xwe bigihênê têngîna tiştê û ankû hebûnê a li jîyanê. Ji wê zêdetirî wê, di wê de wê, hebê. Ber ku wê, aqil wê ew ya ku ew hatî qaydkirin wê li jîyanê wê bimênê. Di dewama wê de wê ya ku ew ji wê hatîya girtin ew bi tiştê, hebûnî û bûjenî jî wê di pêvajoya vegûharîniya xwe de wê, darêjkê wê bi gûharênê û wê awayekê din wê bi xwe re wê bide standin. Wê yan jî wê vegûharihê li tişteke din jî tişteke. Yan jî wê bi darêjkî ji awayekê wê li awayekê din wê ew wê bi wê re wê bibê.

Di wê temenê de wê mijare aqil wê, di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, li hemberî tišta ku ew ji wê biriqîya û bûya jî wê, di awayekê razber de wê di awayekê de wê bimênê. Lê aqil wê, bi darêjkî û xosletên wê re wê, di xwe de wê digirê. Wê, di wê temenê de wê, dema ku wê minaq wê, ji tişteke wê, ew weke wê were qaydkirin li tişteke wê piştî wê bi wê rengê xosletî û ankû heviyekî wê, di çerçoveya şibîna wê de wê, bi wê re wê di heviyekê de wê, bibê. Ev jî wê, di aslê xwe de wê, xosleta şibîna wê weke alî û têngînek din a teybet wê bi zanîna re wê, di wê temenê de wê, bide dîyarkirin. Minaq ez ji têngîna haspekê digihijina çavkanî, zanîna û têngihiştina hasp. Wê di mejiyê xwe de wê bi hiş dikim. Û bi wê dihizirim ku haspek çawa bê. Di wê temenê de wê ew hasp wê piştî wê dema ku ew dema wê hat wê bimirê û wê ji holê wê werê. Piştî wê, ew têngîna haspê wê li şûnê wê bimênê. Di wê temenê de wê, ew wê, weke têngîneka ku wê piştî min li haspên din jî nerî wê, bi wê re wê we re dîtî. Lê di wê temenê de wê, her hasp wê weke hasp wê hebê û wê bi têngîna hasp re wê hebê. Lê çendî ku wê her hasp wê hasp jî bê lê wê, xosletên wê yên bi hûrgilî ên ku em kifşbikin wê bibin. Her zindî wê bi xwe û xosletê xwe wê hebê. Wê, çendî ku wê di asta gelemper û giştî de wê, wekhevduyî wê hebê jî bi wê re lê wê, di aslê xwe de wê, di teybetiya wê de wê, hûrgiliyên wê yên cûdahî jî wê hebin. Hemû mirov wê ne weke hevdû bin. Çendî ku wê hinek cewî jî bin wê ew bi wan re wê, hinek hûrgilên ne weke hevdû wê hebin.

Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, aqil wê, weyna wê ji ya ku em dihizirin û bi wê dipîvin wê ji wê zêdetirî wê di wê de wê bi wê hebê.

Wê, dema ku em wê, li dembûhûriya rewş, bûjen û hebûna heyî binerin wê, li ser wê re wê, weke têngînek ne dem bûhûrîyî wê aqil wê xwe bide nîşandin. Ya ku wê, di wê temenê de wê, bi aqilî wî gûharîni wê di wê de wê bibê wê em zindî û hişmendîya me bê.

Di nava jîyanê de wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê, di wê rengê de wê, zanîn wê, weke aliyekê giring wê, derkeve li pêş. Di wê temenê de wê, aqil wê, weke rewşek hizirkirinê ku em li wê dihizirin wê, di wê temenê de wê ji wê zêdetirî wê bi wê re wê hebê. Hemû rewşên ku em dijîn wê ji me re wê şenber bin. Lê ji yekê din ê dervî me re wê, ne wusa şenber bin. Şenberî wê hinekî jî wê bi temenê jîyankirin û li wê serwerbûnê re wê hebê. Wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê dikarê wê, di temenekê de wê werênê ser ziman bê.

Zanîn wê, di wê temenê de wê, di nava jîyanê de wê weke ku me li jor li çend deveran hanî ser ziman wê di serî de wê bi du awayan di zikhevdû de wê, dikarê wê werênê ser ziman. Aliyekê wê weke ku me di serî de wê, ji destpêkê bi ber giştî ve wê, dît û hizirkir pêvajoyên pêşketinê bê. Aliyê din jî wê ji ya gelemper ku wê bê nerîn bê. Ku em weke minaqek ku em herdû aliyên bi wê bînin ser ziman em dikarin minaqe rojekê jîyane xwe wê werênina ser ziman. Em sibehê di rabin û heta êvarî kêlî bi kêlî dijîn di dewama hevdû de. Piştî em her demê ku me jînkir piştî em li şûn xwe dinerin ku me çî jînkir. Wê di wê nerêna me ya giştî de wê, hemû jîyankirinên me wê werina berçavên me. Her ast û devera ku em gihiştinê de em ji wê li şûn xwe dinerin wê weke ji ya jor li jêr nerîn bê.

Di wê temenê de wê ev herdû alî wê, di aslê xwe de wê, di zikhevdû de wê bibin. Di awayekê de wê, di afirîn û fahmkirina hevdû a bi hişmendî de jî wê di çerçoveya dualiteyî de wê hevdû wê di awayekê de wê temem bikin.

Di nava fahmkirina me ya bi aqil re de wê, di wê temenê de wê, her kêlîyên ku me jînkirin wê, di awayekê de wê, me bi wê bidina pênasêkirin. Wê ew weke têkiliyek azmûnî jî wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di serî de wê dikarê wê werênê ser ziman. Pêvajoyên fahmkirina bi zanîni re w, di awayekê de wê, weke aliyekê ku em wê di wê temenê de wê bi wê fahmbikin bin. Dema ku em li pêvajoyên hizirkirinê dinerin wê, ev rengê mayindanebûyîna hebûna bûjenî, tişt û hwd wê, di wê temenê de wê, li ser zanîni re wê bê temenê hizirkirinê ên weke 'wê weke encama tefkirkirinê' ku wê bê dîtîni jî bê. Aliyê hizirkirinê weke bi têngîni idealismê û hwd re wê, di wê temenê de wê, weke ku wê bê hemdê xwe

de wê tiştêkê wê bi aqilkirinê re wê kifşbikin. Weke aqil hizirkirina tiştê û di wê temenê de wê, bi wê rengê wê hizirkirina wê bê. Di wê temenê de wê, ev jî wê, dema ku wê, aqil wê weke destpêkê wê hildina li dest wê, weke çavkaniya hebûnê û bûyîna tiştê û hwd jî wê werênina ser ziman. Ev nerîn wê piştê wê di nava felsefeyê de wê, bi awayên subjektîfî wê weke bi rengê 'ez bihizirim wê tişt wê hebê û ku ez ne hizirim wê nebê' re wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Ev rengê hizirkirinê wê di awayekê de wê, dema ku em wê li wê dihizirin wê bi awayekê kêmhizirkirinê jî wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ku em temamîya wê bi dualiyetek giştî a nava hebûn û hizirkirinê de wê bi wê bihizirin wê, di wê temenê de wê, dema ku em ji aliyekê hizirkirinê ve wê bihizirin û hewldana çêkirina wê heman dualiteyê tenê di nava hizirkirinê wê, di awayekê de wê xwe bide nîşandin. Heman hewldan wê ji aliyê din ve jî wê bi wê rengê wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ev jî wê, weke aliyên zêhnî û bi hizirkirina wê re wê, xwe bide dîyarkirin.

Di nava hizirkirina tiştê û bîriqîna wê de wê, aliyê ku wê derkdikê wê hişê me bê. Pêvajoyên me yên hişbûnê wê, di wê temenê de wê, li ser wê temenê re wê pêşkevin. Lê em wê di dewama wê de wê werênina ser ziman ku wê mijare dualiteya nava hebûn û hizirê wê, di wê rengê de wê, di awayekê de wê, xwe di awayekê de wê, hertimî wê di wê rengê de wê bide afirandin. Di demên felsefeyê de wê, bi hizirkirina ji aliyê hizir ve hebûnê û ji wê hizirkirinê û ji aliyê din ve jî hizirkirina hebûnê û ji wê zanîna wê di awayekê de wê, weke aliyên ku wê bi wê re wê pêşkevin bin. Di wê rengê de wê, dema ku em van herdû aliyan bi awayên pêşketinê re wan werênê cem hevdu û têkiliyek hişmendî di nava wan de bi zanîna biafirênê wê encamên ku wê derkevina li holê wê, di awayekê de wê, bi felsefeyê re wê awayekê zêhnî û pêşketina wê bin.

Di felsefeya zêhnê de wê, di demên piştê de wê, di wê temenê de wê, pêşkeve. Wê, di wê çerçoveyê de wê hizirkirinên zêhnî bi teorîkî û hwd wê pêşkevin û wê, di temenê de wê de wê, mantiq û hwd wê, weke temenê wê yê rastînî û hwd ku wê bi xwe re wê bikê ku wê bide çêkirin. Aliyên weke rastî û ankû realism û hwd wê, di wê temenê de wê, weke aliyna ku wê li ser wê temenê ku wê bi temenekê rasyonel ku wê çawa wê ew wê bîna ser ziman re wê, xwe bidina dîyarkirin. Hizirkirinên bi tîgînên felsefeyê ên bi wan aliyan ve wê, di awayekê de wê, pêşkevin. Wê, di wê temenê de wê, bi hizirî wê hizirkirin wê pêşkeve.

Di wê temenê de wê, dema ku wê, hizir wê weke çavkanî wê ji her tiştê re wê bê hanîn li ser ziman wê demê wê, êdî wê pirsek din jî wê di mejîyan de wê bibê û wê, li wê serî wê were wastandin. Ew jî wê çavkaniya hizirkirinê û ankû hizirkirin û hişmendî çawa pêşket û ji kû hat bê. Mesopotamîkî wê, di têtînên xwe yê mîtolojikî û hizirkî de wê, bahsa 'ji aliyê yazdana ve baxşkirina aqil li mirovan' wê bikin ku ew 'rêya şaş nekevinê.' Di wê temenê de wê ew wê, bi wê re wê li çavkaniya wê bihizirin. Di wê temenê de ev têtîn wê piştê wê, têtînên baweriyî ên demên felsefeyê û ankû aqil de jî wê xwe di awayekê de wê bi temen bikê û wê bide hanîn li ser ziman. Wê di wê rengê de wê, hizirkirin wê lêgerîna li çavkanîya wê, di wê temenê de ew, bibê. Di nava felsefeya Zerdeşt de wê, li ser hişmendiyê wê nîqaşên ku wê ew bikin wê aliyek ji wan wê ew bê ku wê piştî ku mirov mir wê, hiş wê bi gîyanê re wê xwe bide domandin û ankû wê bi laş re wê bimirê bê. Wê di wê temenê de wê li ser wê bihizirin. Wê di wê temenê de wê hizrên xwe wê li ser wê werênina ser ziman.

Di pêvajoyên hizirkirinê de wê, di demên felsefeyê de wê, lêgerînên bi hizirkirinê wê, di wê temenê wê, hewl bê dayîn ku ew bi aqayekê aqilane ew werina pêşxistin. Wê di dewama wê de wê, çawa wê, ew were fahmkirin wê, di wê temenê de wê, were ser ziman. Têtînên weke 'sermediyê' û hwd ku wê ji aliyekê ve wê bandûrê li hizirkirinên me bikin wê di wê demê de jî wê, mejiyê mirov wê bi xwe re wê bi zêdeyî wê bidina mijulkirin. Di wê temenê de wê, dema ku wê, minaq wê Zerdeşt jî û piştê Platon jî wê ideayên xwe wê werênina ser ziman wê, di bin bandûra wê têtînê de wê, ew wê, di awayekê de wê werênina ser ziman. Wê bi wê li rastiye ku ew heya wê bihizirin û wê rastî çawa heya û di bin kîjan şertûmercan de heya wê li wê bihizirin.

Hizrên bi têtîna 'xwezayek vegûhar' re ku wê weke ku wê haraklit wê werênê ser ziman wê, di di awayekê de wê li wan rengên hizirkirinê jî wê bandûrê bikê. Lê di wê temenê de wê, mirov dikarê wê, werênê ser ziman ku wê çavkaniya hemû hizrên bi wê rengê jî wê jîyankirinên me bin. Mirov wê, di wê temenê de ku ew çavdêrekî baş ê li jîyanê bê wê, di wê de wê, bi awayekê hesan wê vegûharên di jîyanê de wê bibîne. Wê ev jî wê, di mejiyê wî de wê bina têtînên bi wê rengê ên hizirkirinê.

Di jîyanê de wê di wê temenê de wê, dema ku mirov wê li xwe binerê ku ew dimirê wê, di wê temenê de wê di nava têtîna 'mayîndabûyîn' û 'mayîndanebûyînê' de wê, weke asê bimênê. Ber vê yekê wê, di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, mayîndabûyîn û mayîndanebûyînê

wê çawa û li ser çî temenê wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê bi laş û gîyane xwe re wê li wê bihizirê. Gîyane nemir wê temenê wê aliyê hizirkirina mayindabûyîne wê biafirênê. Laşekê mir wê, temenê hizirkirina mayindanebûnê jî wê bi xwe re wê biafirênê. Wê di wê temenê de wê, bêhizirkirin. Di wê temenê de wê, ev aliyên ku wê bi wê rengê wê werina hizirkirin û tefkirkirin wê demê wê li gorî wan xosletên ku ew di wê temenê de li wan dihên baxşkirin wê êdî ew wê werina şîrovekirin û hanîn li ser ziman.

Di felsefeyê de wê, di nava hizirkirina wê de wê ev pirs wê weke aliyna hizirkirinê ku wê bi aqılmeşandinê wê bên xwestin ku ew ji wan re bersivek hanîn bin. Hizirên weke yên gûmankirinê wê, di wê temenê de wê bi armanca ku ew bigihijina zanînek 'rasttir' jî bê wê, di wê temenê de wê, bên pêşxistin. Wê, di wê temenê de wê mijare hizirkirinê wê, di wê rengê de wê, pêşkeve. Felsefe wê, di aslê xwe de wê, di destpêkê de wê weke ku em di pêvajoyên wê yên hizirkirinê de wê, bikê ku ew bi gotinên gelemper ew giştîya jîyanê wê bi awayekê 'rast' wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Wê, di wê temenê de wê, destpêka jîyanê ku wê weke têngînek hizirkirinê a di wê de wê, bê kîrin bê wê di wê temenê de wê çavkaniya jîyanê wê çî bê wê bi wê re wê bê hizirkirin. Bi wê re wê aqilê mirov wê, her tiştê ku ew heya wê, çawa wê destpêkek wê hebê wê ji xwe û hebûna xwe ya ku ew dibê û mazin dibê û piştire dîmîrê wê bi wê bigihijê têngîna wê. Ev wê ji aliyekê ve wê temenekê wê yê hizirkirinê wê biafirênê. Darek ku ew dihê çandin ku ew çendî xwedî temenek dirêj jî bê wê, di demekê de wê, piştire wê hin bi hin wê pîr bibê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê ku ew bi wê were fahmkirin bê. Di wê temenê de wê, her tiştê ku ew bi hebûnî, fizîkî, bûjenî û tiştî ew hebê wê, di awayekê de wê, destpêkek, pêvajoyek wê ya pêşketinê û dawîya wê di awayekê de wê hebê. Ev hizir wê, li hemberî têngîna sermedî a gerdûnî jî wê bê temenê hizirkirin û tefkirina hizirkirina gerdûnek bi destpêk. Di wê temenê de wê, di wê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku ew bi wê were hizirkirin bê. Di wê temenê de wê gotinên gelemper wê, di awayekê de wê, ji aliyekê din ve jî wê weke rêgezna hizirkirinê wê piştî di wan de ku ew kûrbûn bû wê xwe bidina dîyarkirin. Minaq wê dema ku wê, têngîna parmenides a venegûhar, ya haraklit a vegûhar û hwd. Di dewama wê de wê, di wê rengê de wê ev wê weke aliyna hizirkirinê ku em dikarin wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, bi wê bihizirin û wê werênina ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê mirov dikarê wê werênê

ser ziman ku wê, hizirkirinên bi felsefeyê re wê, di wê temenê de wê, di destpêkê de wê, bi pirs pirsînê re wê, bikê ku ew xwe bigihênê li rastîyê. Di wê temenê de wê, bi wê re wê, bihizirê. Di aslê xwe de wê, di nava hemû rengê hizirkirinê de wê, pirs a 'ew çawa heya' wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê hizirkirinê ku wê bi wê re wê li wê were hizirkirin. Ev pirs wê, weke pirsek temenî a temen û destpêka fahmkirinê jî wê bi xwe re wê di awayekê de wê weke ku ew biafirênê bê. Di mijare hizirkirinê de wê, di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring a fahmkirinê wê bi xwe re wê biafirênê bê. Em î ro di wê dema ku em bahsa felsefeyê dikin wê di wê temenê de wê, bi gelek mijarên ontolojîkî û ne ontolojîkî re wê li wê dihizirin. Lê di wê temenê de wê em divê ku wê werênina ser ziman ku wê felsefe wê bi awayên xwe yên aqil meşandinê re wê temenê hizirkirinê bi her aliyên din ên bi hizirkirinê bê û jîyanê û ankû jîyankirinê bê wê, bi wê re wê biafirênê. Di wê temenê de wê zanîstên ku ew di roja me de wê pêşkevin jî wê ew jî wê ji wê ne dîr xwediyê temenekê bin. Divê ku em di dewama hevdû de wan di ahengekê fahmbikin. Felsefe wê, hertimî wê temeneê pêşxistinê wê di zanîstê de jî wê di awayekê de wê, weke ku wê bi xwe re wê biafirênê bê.

Mijare felsefeyê wê, bi têngîna gihiştina li rastîyê re wê xwe bi temen bikê. Wê hertimî wê çawa wê, tişt wê hebê, çawa heya, di wê demê de ew çawa heya û di demên pêş de wê çawa wê hebê, ankû tişt di demên berê de ew çawa hebû û hwd wê, weke aliyna ku wê bi wê re wê werina hizirkirin bin. Tişt ku ew bi bûjenî hebê wê tabîî destûrên xwezayî ên fîzîkî bê. Wê bi wan re wê, xwe di awayekê de wê, bide dîyarkirin. Wê ev jî wê bi wê re wê bê temenê têngînên fîzîkî ku ew li ser wê re mirov xwe bigihênê li wê û bi wê re wê fahmbikê bê.

Di felsefeyê de pêvajoyên pêşketinê û têngîna epistemolojîkî

Di xate felsefeyê a mesopotamîkî de wê, pêvajoyên wê yên pêşketinê wê, di wê temenê de wê, weke ku em di serî de ji Mitra û heta Zerdeşt û dem bi dem heta demên piştre wê dikin ku wê fahmdikin wê, di wê temenê de wê wê çerçoveyek hizirkirinê wê bi xwe re wê bide me. Wê, armanca fahmkirina jîyanê wê, di serî de wê li pêş bê. Di wê bawerîyê de bê ku wê aqil pêşkeve ku wê, mirov wê bi aqil wê karibê xwe pêşbixê û bigihênê li mertebeyên bilindtir. Ev wê, weke aliyna giring bin ku mirov bi wê re fahmbikê bê. Wekî din wê du cûreyên aqil wê bi zêdeyî wê derkevina li pêş. Wê yek wê aqilê bawerîyê û ankû 'wahiyê' bê. Aliyê din jî wê, aqilê jîyanî ku wê çavkaniya wê, hebûnên bûjenî ên di jîyanê

de bin. Wê, di wê rengê de wê, ev herdû aqil wê li gorî wan wê hevdû bi temen bikin û wê pêşbixin. Di wê warê de wê, aliyê yekem ê fahmkirinê wê li ser temenekê pîroz û baweriyê ku wê xwe bisipêrê kevneşopî, bawerî, û hinekî jî çandê. Di aslê xwe de wê, di her demên mesopotamîkî de wê, aqilê jîyanî wê li pêş bê. Wê, di wê temenê de wê têtîgînên weke yên stêrzanî û hwd wê, hebûna wan wê, di wê temenê de wê çendî ku wê navaroka wan wê bi armanca pîroz û gihiştina wan wê bîn pênasekirin û ser ziman jî lê wê, di wê temenê de wê, ew wê, weke aliyekê giring ê vegotinbar wê, xwe bide dîyaririn. Di dewama wê de wê, ev wê, weke aliyekê fahmkirinê wê, rengê fahmkirin wê di her demê de wê bide dîyarkirin. Têtîgînên weke pêşketina bi geometri, matematik û hwd jî wê, di wê temenê de wê, weke aliyê hizirkirinê ku wê, li ser wê temenê wê werina bikarhanîn û wê, ji wan wê sûd wê were girtin bin.

Stêrzanîya mesopotamîkî wê di awayekê de wê, bi kosmolojîkî wê pêşketî bê. Wê, di wê temenê de wê, pêşketina wê, di nava xwe de wê, bi sazûmanekê wê pêşkeve û wê dem bi dem wê pêvajoyên xwe yên pêşketinê wê bijî. Di wê dewama wê de wê, mirov dibînê ku wê, zanîna sehî û ya felsefeyî wê, bi demê re wê pêşkeve. Lê wê zanîna zanistî jî wê pêşkeve. Wê, di nava jîyanê de wê, di ahenge wê de wê, pêşkeve û wê rengê xwe wê bi pêşveçûnên ku wê bibin re wê bide dîyarkirin. Zanîna zanistî wê li ser esasê matematîkê, fîzîk û zanyarî wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, di wê temenê de wê, pêşkeve.

Di wê çerçoveyek epistemolojîkî de wê, dema ku mirov li rengê hizirkirina mesopotamîkî binerê wê, mirov dibînê ku wê, di awayekê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, di nava jîyanê de wê, bi temenekê fahmkirinê wê pêşkeve. Di nava têtîgînên mîtolojîkî û hwd de jî wê, rengê aqilî ê weke ku wê bi hewldana ku wê şîroveyê ji 'destpêkê', 'hebûnê', 'dawîyê' û hwd re wê werênê wê di aslê xwe de wê, di wê rengê de wê, xwediyê temenekê fahmkirinê bê. Minaq têtîgînên weke bi destana tûfanê û hwd re wê, di wê temenê de wê, hinek têtîgînên ku em ji wê fahmbikin wê hebin. Şîroveyên li ser fezeyê, bûyîn, pêşveçûn û dawîya û ankû bi têtîgîna 'sermedîya wê' ku wê were hanîn li ser ziman wê li ser wê temenê bê.

Di pêvajoyên wê yên fahmkirinê de wê, di wê temenê de wê, ew wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê bi aqilekê epistemolojîkî wê hilde li dest û wê werênê ser ziman bê. Lêgerînên di çerçoveya zêhnî û ankû aqilê epistemolojîkî de wê, di wê çerçoveyê de wê, bi zêdeyî wê, di awayekê de wê li ser esasê fahmkirinê re wê, xwe bidina dîyarkirin. Wê,

hewldanên fahmkirinê ku wê pêşbixin wê bi wê re wê, were dîtin. Hewldanên fahmkirinê wê, di wê çerçoveyê de wê, li ser temenekê rast ku wê bê kirin wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, bide çêkirin.

Di mijare têtînanên mîtolojikî ên bi vegotinê ku wê werina ser ziman de wê, di wê rengê de wê de ma ku wê, werina ser ziman ku ew bi têtînek teolojikî werina ser ziman û ankû bi awayekê din ê zanînê werina ser ziman wê, di wê temenê de wê, bi hinek armancan wê bibin. Di aslê xwe de wê, têtîna baweriyê a ku ew li mesopotamiya ku ew hebûya ku mirov wê li wê û pêvajoyên wê pêşketinê û fahmkirinê binerê wê, ji têtînek bawerî zêdetirî wê, di çerçoveyek zêhnî û zanînê de wê, çawa wê mejiyê mirovan wê di çerçoveya zanînekê de wê, lev bigihênê li hevdû wê, bi wê bide zanînkirin û jîyankirin wê were dîtin. Zanîn ku ew li ser temenekê bawerkirinê hat pêşxistin wê, di awayekê de wê, ew têtînan wê yên ku ew bi wê dihên ser ziman wê, di wê temnê de wê bingihê lêpîrsînê wê, li wê ji holê rabikê. Ev jî wê bi xwe re wê, di awayekê de wê, bê temenekê fahmkirinê bi wan re. Wê li ser wê re wê, herkesek wê, di awayekê de wê, bigihîjê têtînek zanînê bi wê re.

Di aslê xwe de wê, dema ku mirov temenê baweriyê wê, fahmbikê wê weke ku wê di kurdî de wê, gotina baweriyê wê bi temenekê zanînê wê hebê wê ew temenê zanînê wê bi gotina 'yaqînkirinê' wê di kurdî de wê were ser ziman. Yaqînkirin wê, di awayekê zanînê de wê, bi temeneke levkiriya mantiqî wê xwe bingihê fahmkirinê bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di wê temenê de wê, mirov dikarê wê, werênê ser ziman. Têkiliya zanîn û baweriyê a bi hevdû re wê, di wê temenê de wê, di demên berê de wê, bi li ser baweriyê re dem bi dem pêvajoyên xwenûkirinê ku wê bibin û wê hertimî wê li gorî asta zanînê wê bê pêşxistin bi bawerî wê bibê. Di dewama wê de wê, di wê temenê de wê mirov dikarê werênê ser ziman ku wê, di demên felsefeyê de wê, zanîn wê, dema ku wê pêşkeve wê, di wê rengê de wê, bi aliyên wê yên lêpîrsînê re wê, di wê temenê de wê, têtîna baweriyê jî wê li ser temenekê zanînê ê mantiqî wê bikê ku wê bide rûnandin. Wê li ser hewldanên fahmkiriina tiştê bi tiştê re wê, bikê ku wê werênê ser ziman. Wê demên mîtolojikî ên weke hertiştê wê, bi kifşkarîya hêzek serwer ve wê bê girêdan wê zêde wê, nebê dîyarker. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ku em dikarin wê di dewama wê de wê, di serî de wê, fahmbikin bin. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, zanîn wê, di cewherê wê de wê, hertimî wê, di aslê xwe de wê, navendekê wê

êdî wê bidest pêşketin û kifşkirinê wê bikê. Li gorî wê gûharînên bi bawerîyî û ankû di warên din de wê pêşxistinên ku wê bibin wê, di wê temenê de wê, weke aliyana ku mirov dikarê bi wê re di wê rengê de balê bikişênê li ser wan bê.

Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, zanîn wê dema ku wê weke têgînek objeyî wê bidest kifşkirinê wê bikê û pê de wê, pêvajoyên pêşketinê wê bi xwe re wê bijî. Bi temenekê dahûrîner ê fahmkir wê pêşkeve. Serwerîya bi aqil wê, di wê temenê de wê, weke serwerîyek afrîner a ne tenê bi aqil bê. Wê di jîyanê de jî wê, bi heman rengê wê weke serwerîyek afrîner wê xwe bide dîyarkirin.

Di mijare epistemolojiyê de ku wê zanînê wê ji xwe re wê bikê mijare fahmkirinê û wê bi wê pêşkeve wê, di aslê xwe de wê, weke wê temenê fahmkirinê wê pêşkeve bê. Epistemoloji wê di serî de wê ji du aliyên ve wê encamên wê giring bin bi zanînê re. Yek wê, bi serwerîya zanînê re wê, çawa wê, ew wê, di çerçoveyek afrîner re wê bê pêşxistin û hilberîn li ser wê re wê bê çêkirin bê. Aliyê din jî wê, ew tiştê ku ew bi wê hat çêkirin wê çawa wê, ew wê, weke çerçoveyek têgînî wê were fahmkirin û wê ew wê, bi dîmenê wê yê sazûmanî re wê, çawa wê bê derkkirin û wê li ser wê re wê, hişmendîyek wê were pêşxistin bê. Piştî ku ew hat kirin û pê de wê, temenê di wê dîmenê bi sazûmanî ê hatî afirandin de wê, bi heman rengê wê, hizirkirin wê bi zanîna wê re wê bi zanînî wê bibê. Ev jî wê pêvajoyên din ên bi aqil ên pêşxistinê wê bi xwe re wê werênê li holê.

Di zanînê de wê bi wê rengê di wê de wê bi awayekê kûrbûn wê, di temenê wê de wê, di aslê xwe de wê, di dîmenekê ontolojikî de wê, awayekê wê bide dîyarkirin li ber nerîna hişê mirov. Epistemoloji dixwezê fahmbikê. Ber vê yekê çî bê ku ew çendî bi nepenî were ser ziman jî wê, di nava hewldana wê fahmkirina wê nepeniyê de bê. Ber ku wê weke zanîna zanînê wê, bixwezê wê, fahmbikê ku ew çawa bûya û ji çî bûya. Ez jî wê weke aliyekê epistemolojiyê ku ew bi ya nepeniparêz re ku wê hertimî di nava fahmkirinê û derbasbûna wê de bê. Mînaq ku tiştê li pêşîya min bê ku ew bi bûjenê hebê û dîyar bê û ankû ew bi têgînî bê wê, mejiyê min wê, li wê bihizirê ku ew çî ya. Ezê bixwezim wê bizanibim. Ev wê, weke xosletekê mirov ê epistemolojikî bê. Li ser bawerîyê, rewîstê, zanîn û gelek aliyên din ên weke wan re wê, bizanebûn û ankû hewldanên fahmkirinê wê, di wê temenê de wê bibin. Li ser her tiştê re wê pirs pirsîna weke 'ew çî ya' û ankû '... çî ya' ku mirov wê, dipirsê wê, weke destpêka fahmkirinê a bi wê re **bê**. Em dema ku em li ser kirinekê dihizirin ku ew ber çî bû û ankû hewldidin

fahmbikin ku rewşek ber çî rûda û hwd wê, di wê temenê de wê, weke hizirkirinek epistemolojikî jî bê. Epistemoloji wê ne tenê wê weke hebûna zanîn û fahmkirinê bê. Wê, weke aliyekê din ê bi gotinkirinê jî bê. Aliyê bi gotinkirinê wê, weke ku wê tiştkekêbi hebûnî ê dîyar weke bûjenê bê û ankû weke têngnek ku ew bi bawerî û an jî rewîstî bê wê, bi wê re wê ew wê bibê. Bi gotinkirin wê, ji aliyekê ve wê, bo mejiyê me de wê, weke regekê fahmkirinê bê. Piştî wê bi gotinkirinê em di navaroka wê de wê, li wê dihizirin û wê dikin ku wê bi gelek aliyên din jî wê, **fahmbikin.**

Epistemoloji wê bûjenên wê yên hizirkirinê wê, tiştên ku ew hatina derkkirin bin. Wê, di wê temenê de wê, dema ku wê tiştkek minaq malek hat deerkkirin wê, di wê malê de wê çî bê, çawa bê jînkirin û hwd wê, weke aliyên din ên bi epistemolojiya malê re ku wê di dewama wê de wê werina fahmkirin bin. Di pêvajoyên hizirkirinê ên epistemolojikî de wê, têngînên weke gûmankirinê, 'zanîna rast gihiştina wê', 'tişt çî ya', û hwd wê, weke aliyên ku wê, xwe bidina dîyarkirin bin. Di wê rengê de wê, epistemoloji wê, di serî de wê, dema ku me bi şewayî wê li wê nerî wê mirov dibînê ku wê rêyên wê yên fahmkirinê wê, di awayekê de wê, li ser xatên fahmkirinê re wê bibê. Minaq epistemolojiya rewîstê, epistemolojiya felsefeyê, epistemolojiya bawerîyê, epistemolojiya zanîne û hwd wê, bi wê re wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Aliyê ku wê li şûn xwe binerê û wê bi wê re wê li ser kok û çavkaniya wê bihizirê wê bikê ku wê fahmbikê wê çendî wê weke epistemolojiya şûn wê bê wê, bi heman rengê wê, têngnek wê bi encamên wê re wê çawa wê pêşkeve û wê xwe bide dîyarkirijn wê, weke epistemolojiya pêş wê bê. Minaq tefkirina li ajoya teknikî mirov dikarê wê, werênê ser ziman. Wê, ji hizir û çavkaniyên me yên pêşketî ên roja me ku em bihizirin wê di pêşarjê de wê, pêşketinek çawa wê bibê wê, di wê rengê de wê, weke ku wê, bi hizirkirin 'mihtemel' ên weke ku wê ew wê bibê re wê, werênê ser ziman. Di çerçoveya epistemoloji û zanîne de wê, têngînên weke ragihandinê û hwd ku wê çendî wê weke aliyên bi zanînkirinê bin wê di wê temenê de wê, aliyekê wan ê epistemikî wê hebê.

Di çerçoveya epistemolojiya zanîne de wê, dikarê wê, werênê ser ziman ku wê, tişt wê, dema ku me zanî wê weke ku em bi awayekê digihijina fahmkirina wê. Em dihizirin ku darek ku em dibênin pîr zêde xwediyê temenekê dirêj a em li wê dihizirin ku ew ji kengî ve heya. Em gelek tiştan weke kevçî, sênîk, û hwd dibîna pêşîya xwe û em dikarin wan bihijmêrên. Em avakê dikelênin û em dibênin ku wê hin bi hin wê

çawa rêjeya germê wê bi wê re wê, hin bi hin wê zêde bibê. Em wê hîs dikin. Em carna ku em bahsa hêstên xwe û ankû yên hev dikin em gotina 'fahmdikim' bi kardihênin. Di wê rengê de em dikarin minaqan pîrrzêde wê, werênina ser ziman.

Têkiliyek epistemolojikî a dîtbarî wê, bi bûjenê û biriqîna wê di mejiyê me de wê hebê. Em tişta ku em dibînin em wê fahmdikin û wê, bi wê rengê wê, dikin ku wê werênina ser ziman. Hewldan û xwestina fahmkirinê ku wê bi me re wê di rewşan de wê biafirin wê, weke aliyekê ku em bi wê re dihizirin bin. Em dikin ku em bi mejiyê xwe êdî xwe bigihênina hemû tiştê û zanîna wê, weke ku wê hemû tişt wê, bi derfet bê ku em karibin xwe bigihênina zanîna wê. Ev tiştên ku me dîtina bi azmûnkirina û yên ku me ne dîtina û bi azmûn ne kirina wê bo wan jî wusa bê. Minaq em filekê dibînin ku ew diçê. Em, tayrekê dibînin ku ew difirê. Em li vir zanîna wan bi hev ve dikin û em dikarin filekê weke ku ew difirê bihizirin û tayrekê weke filekê ku ew nafirê û li ardê diçê wê, tefkir bikin. Wê ev wê, bi afrînerîyên me yên zanînê re wê **biderfet** bê. Minaq em li rûyê zaroyekê dibînin ku wê, daqên sor ên piçûk hena û me dihizirin ku ew bi sorika ketîya. Ku ew bi sorika neketîbê jî em dihizirin ku wî tiştêk xwarîya û ew di encama wê de bûya. Ev hizrên ku ew vajî hevdû jî wê, di wê rengê de wê, kombînasyona ku ew bi hevdû re wê çê dikin wê, di awayekê de wê, weke aliyekê fahmkirinê e epistemolojikî wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin. Li vir esas mantiqê fahmkirinê wê çi bê? Wê di serî de wê mantiqê fahmkirinê wê ew bê ku wê, mirov xwe bigihêne zanîna wê bê. 'Têgîna bi 'zanîna wê' re ku mirov wê, bi çavkaniya 'wê' re wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin û wê dikarê bibê her tişt di çerçoveya heyîn û hebûnek bûjenî û hwd de. Di wê temenê de wê, her tişta ku ew bû ew wê, demê em wê, bi wê zanîna wê re emê xwe bigihênina wê û fahmkirina wê. Minaq em dibînin ku baran dibarê, barq divedê. Yan jî wê, deverek ku barqê lêdayî wê, du(duman) wê ji wê rabê. Wê, barq û du wê çi bin? Wê di wê temenê de wê, di mejiyê me de wê, ew wê reng bigirin û mirov wê, li wê bihizirê. Berê ku me azmûnkiriya du ji êgir dirabê wê demê emê ji wê bihizirin ku wê, li wir agirek heya û ankû agirek derketiya û ew du ji wê dirabê emê li wê bihizirin.

Ku em li ser zanînê re wê bihizirin em dikarin wê bêjin ku wê, weke ku wê bo zanînê wê, pêwîsta hebûna zindiyna bi zanîn wê hebê. Li vir wê, di wê rewşê de wê çi were qastkirin wê bi zanînê wê karibê aqil û zanînen cûda bi xwe re bide me. Zanîna ku ez di serê xwe de hema wê zanîn bê.

Zanîna ku kesek din di serê xwe de hebê wê zanîn bê. Lê wê, di nava herdû zanînan de wê, çi farq wê hebê? Zanîn dikarê bibê zanîn. Lê her zanîn nikarê bibê ew zanîn. Her zanîn wê, di wê temenê de wê, rengê wê ku wê bide dîyarkirin wê peyama wê, rengê wê û navaroka wê dîyarker bê. Wê weke aliyên ku wê, ji hevdû wê di rewşa zanînê de wê, ji hevdû cûdakirinê wê çêbikê wê ev bê. Di peyama zanînekê de wê, çendî wê balkêş û giring bê wê, aliyekê epistemolojikî wê bi wê ve wê, alaquadar bê. Mînaq wê dema ku em di nava şerekê bin û bêjim 'dijmin hat' wê, demê wê, di cih de wê, hizrên weke 'ji kû ve hat', 'çawa hat', 'kanî' û hwd wê, weke aliyana ku wê di cih de wê mejiyê min wê li wê bihizirê bê. Di wê rewşê de wê, bi zanîni wê mirov wê bixwezê ku ew xwe bigihênê hinek agahi û fahmkirinan ku mirov wê, bi wê re wê, bizanibê. Di wê temenê de wê, zanînen ku em xwe digihêninê de wê ne tenê wê weke zanînen bi zanînkirinê bin. Wê weke din wê di mejiyê mirov de wê, bi întîbayî wê ew jî wê hebê ku mirov li wê dihizirê ku wê, çi bibê, çawa bibê û mirov çi dikarê bikê û çawa dikarê bikê û hwd ku ew xwe bi wê re wê, bigihênê li zanînekê. Di wê temenê de wê, gotinek wê di wê rengê de wê, li ser peyama û têngînen wê yên weke armancî û hwd ên di wê de wê ku wê hebin re wê, temenê hizirkirinên din wê bi xwe ve girêdayî wê, di wê temenê de wê bikê ku ew bide **çêkirin**.

Gotinên weke ontolojiyê û hwd wê, weke gotinna ku wê, di wê temenê ku em li wê dihizirin de wê, bi întîbayî û hwd re wê, bi awayekê wê xwe bi wê re wê bidina dîyarkirin. Wê li ser wê re wê, awayekê hizirkirinê wê bi wê re wê, bikê ku ew bide çêkirin. Ontoloji wê weke têngînek zanîni wê hebûnê wê bikê ku ew bi temenekê fahmkirinê li ser wê re bihizirê bê. Lê hebûn û 'ya heyî' wê, di awayekê de wê, ji hevdû wê dikarê wê, ji hevdû cûda bikê. Ya heyî wê, dikarê wê, bi têngîna hebûnê jî wê bi wateya ya ku ew bi dîyarî heya wê, di wê temenê de wê, fahmbikê. Di roja me de wê, dema ku wê bê gotin ku hebûn çi ya wê, bi gelek pirsên metafîzîkî û hwd re wê, li wê were hizirkirin û wê bê hanîn li ser ziman. Aristoteles wê di çerçoveya têngîna 'zanista hebûnê' de wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, dema ku em têngîna hebûnê wê, li wê dihizirin wê weke têngînek ku wê li ser temenê hebûnî a zindiyî ku ew xwe di xwe de bi hişdikê û wê hebûna xwe fahmdikê û wê bi wê re wê, dide domandin re wê, dikarê wê werênê ser ziman. Hertimî wê, pirsên ku wê li ser hebûnê re wê bèn pirsîn wê pirsên weke 'ya ku wê hebûnê dikê hebûn wê çi bê û hwd re wê, werê li wê hizirkirin. Hebûn wê di xwe de wê ku wê hebê û ya ku wê dikê hebûn jî wê bi demê re weke heyînek

afrîner bê. Ya ku hebûnê dikê hebûn pêvajoyên wê yên demî bin. Ev ne wê bi têngîne metafîzîkî lê wê bi têngînek rastteqînî ku wê bide dîyarkirin re wê, dikarê wê fahmbikê.

Hebûn wê, di çerçoveya zanînê de wê, bi demê re wê li wê were hizirkirin. Aliyek wê, bi fenomenî wê weke têngînek zanînî ku mirov wê, fahmdikê û di wê de kûrdibê wê werênê ser ziman. Aliyekê din jî wê weke têngînek dervî me ku wê temenê hemû afrînerîyê wê biafirênê wê bi wê re wê, werênê ser ziman. Minaq bi olan re wê bahsa 'xwûdê' wê werê kirin. Di demên felsefeyê ên kevnera de wê, li ser hebûnê wê pirr zêde wê hinek nîqaş bibin. Wê di awayekê de wê, bi têngîna darêjkê re ew nîqaş wê bibin. Wê di awayekê de wê, rengêkê hizirkirinê bi rengê ku wê dema ku wê hebûn hebê wê demê wê xwediyê hebûnek dîyar bê. Ku ew xwediyê hebûnek dîyar bê wê, xwediyê darêjkekê bê. Wê, demê wê dikarê wê bi mantiqî wê fahmbikê. Mantiq wê, di wê temenê de wê bi temenekê li ser ya heyî û dîyar re wê, xwediyê temenekê fahmkirinê bê.

Minaq zanist wê, tiştên ku ew hena wê bi dîyardeyî wê wan lê bikolê. Wê bi pirsên weke hebûn heya û ankû nîn a wê zêde wê nekeve nava gengeşiyên wê de. Ev wê weke pirsên felsefeyî bin. Zanist wê hebûnê wê li ser temenê ya heyî û bi dîyarî ku mirov dikarê wê bibînê, derkbikê û hwd re wê fahmbikê. Tiştekekê ku mirov nikaribê wê fahmbikê û bi nepenî bê wê zanist wê bi wê ne hizirê. Felsefe wê, li ser hebûnê wê bihizirê û wê mijare 'dikarê hebûn were zanîn' û ankû 'hebûn nikarê were zanîn' û hwd re wê, di awayekê de wê, hinekî wê alaquadar bibê. Minaq wê, piştî mirinê wê jîyan hebê û ankû nebê wê weke pirsek hebûnî bê. Wê, di wê temenê de wê, di demên destpêkê ên hizirkirinê de wê, weke ku mirov dikarê wê bi hesanî wê fahmbikê wê, ew wê, were ser ziman. tefsîrên ku wê werina kirin wê, di wê çerçoveyê de wê çerçoveyek hizirkirinê wê bi xwe re wê, bidina dîyarkirin. Li ser temenekê realist ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, hebûna ontolojîkî wê, ji wê zêdetirî wê bi têngînek rastînî wê li wê bihizirê. Wê realism wê, çerçoveyek mantiqî a fîzîkî û bûjenî wê di temenê fahmkirina xwe de wê, bicih bikê û wê bi wê werênê ser ziman. Minaq bûjenîparêz wê, dema ku wê li ser hebûnê wê bihizirin wê bênina ser ziman û bêjin ku 'hebûn wê bûjen bê.' Wê hiş û jîr jî wê bi têtikî û bandûrîya li hev a wan têtikîyên bûjenî re wê xwediyê temenekê fahmkirinê bê. Wê di wê rengê de wê bênina ser ziman. Wê bi têngînek metafîzîkî wê, fahmkirina wê herênêkê. Wê di wê çerçoveyê de wê, bo wê renegê hizirkirinê wê hebûn wê hem idea û hem jî bûjen bê. Di dewama wê de wê, bê hanîn li ser ziman ku wê hebûn wê dervî aqil û

zanîna me wê nebê. Lê têngînên weke îdealismê ku wê pêşkevin wê bi felsefeyî wê, hebûnê wê weke têngînek ontolojikî wê tefkir bikin û wê li wê bihizirin. Wê weke hebûnek ontolojikî a dervî aqilê me ku ew heya wê werênê ser ziman. Di awayê fahmkirina xwe de wê, bi şewayî wê, cih bide zêhn û ya ku ew ne bûjenî bê. Wê di dîrokê de wê, idealism wê dema ku em bi felsefeyê û dema wê re bi sînor wê werênina ser ziman wê bi hizrên weke yên Platon û hwd re wê temenê wê werê avêtin. Lê dîroka wê wê rengê hizirkirinê wê pirr zêde wê karibê kevntir were birin.

Li gorî têngînek idealismî wê hemû bûjen wê, bi zêhnî wê hebin û bê ku zêhnek ku ew di hişê wan de bê wê ew ne biderfet bê ku ew hebin. Di çerçoveya têngîna idealisma metafizîkî de wê, her tişt wê bi zêhnê ve wê bê girêdan û wê were hanîn li ser ziman. Li gorî têngîna îdealisma ontolojikî wê, were ser ziman ku wê her tiştê ku ew hena wê, di cewherê wan de wê, tiştê weke 'toz' wê hebê ku ew wê hebûna wê dide dîyarkirin bê. Ev di xwezayê de û dervî xwezayê de jî wê wusa bê. Di wê çerçoveyê de wê felsefeya idealist wê werênê ser ziman ku wê, her tişt wê, tenê bi zanîn, hiş, gîyan û di dewama wê de wê ya ku ew ne fizîkî ya wê, bê ku ew mihtacê bi fizîkiyekê bibîne ku ew hebê wê, bênina ser ziman. Ya ku me bi rêya sehên xwe derkkir wê, weke kopîyayên ideayên bêkêmesî weke yên bi kêmesî bin wê, bête ser ziman. Yanî wê, weke kopîyek û ankû qarîqatûrek ji wê ku ew afirî wê bênina ser ziman. Minaq Ksenophanes wê, hemû tiştê wê li 'yekê' wê daxê û wê 'yekê' jî wê weke 'hemû hizirkirin' wê bête ser ziman. Wê felsefeya Ksenophanes wê, bi rêya **dibistana elea** wê zêdetirî wê were pêşxistin. Ev dibistan ku wê, bi felsefeya parmenides wê, pêşkeve wê, hizrên Parmanides jî wê di derbarê hebûnê de wê, bi rengê weke 'hebûn venegûhar û yek a. Kirde û bûjen wekhev yek û aynî ya' wê bête ser ziman. Minaq platon wê piştê wê, hebûnê wê bi 'dunya hizirkirî' re wê bête ser ziman. Wê, jecûdakirina 'dûnya hizirkirî û 'dunya sehkir' wê bikê. Dunya hizirkirinê wê weke dunya venegûhar a ideayan wê werênê ser ziman û dunya sehî wê, ji seh, weke dîtbarîyekê ku ew ji wê diafirê wê bête **ser ziman**.

Pêvajoyên hizirkirinên bi têngîna ontolojiya îdealist wê, di serdemên kevnera de wê, bi hizrên Platon re wê, di awayekê de wê, pêşkeve. Piştê hizrên Aristo wê, temenekê wê yê fahmkirinê wê di dewama wê de wê, biafirênê. Felsefeya serdemên kevnera ber çî wê dema ku wê, dem wê were serdemên navîn wê, di awayekê de wê, weke ku wê, di awayekê hizirkirinê de wê, xwe bi wê re wê, di awayekê de wê, bide dîyarkirin? Di aslê we de wê, di wê temenê de wê, bi felsefeyê re wê, di serdemên

navîn de wê, têngînek felsefeyî a olî wê, di wê temenê de wê bi ontolojikî wê pêşkeve û wê, li ser wê re wê mirov wê bidest jîyankirinê wê bikê. Di demên berî felsefeyê de wê, weke ku wê, hinek filosof wê, werênina ser ziman wê, xwûdê wê li ser rûyê ardê weke mirov wê hebê. Di demên felsefeyê de wê, di aslê xwe de wê, ji mirovtiyê wê bê derxistin li têngînek sermîrovî û wê di dewama wê de wê, ew bê derxistin li ser mirov li azmana. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, êdî wê bi wê re wê, bê hizirkirin. Wê, weke hebûnek ontolojikî ku wê hertimî wê bihizirê û wê, di dewama wê de wê, hizrên ku ew dihênê ser ziman wê, li jêr wê jîyane mirov wê, bidê dîyarkirin. Hûnera mirov wê, di wê warê de wê, di serî de wê ew bê ku wê li gorî wê, bihizirê û ankû wê ew wê bide hizirandin û di dewama wê de wê li ser rûyê ardê wê sazûmanak hizirkirinê û jîyanî wê weke 'li gorî wê' ku wê pêşbixin wê, were pêşxistin. Ev wê, weke aliyekê wê yê din ê giring bê. Di aslê xwe de wê, têngîna welatî ku wê pêşkeve û di roja me de jî wê, di awayekê de wê, serwer bê li ser serê mirov wê, hinekî jî wê weke encamek wê bê. Di wê rengê de wê, ew wê, pêşkeve û wê derkeve li pêş.

Gihiştina li hizra xwûdê wê, di aslê xwe de wê, weke têngînek ontolojikî bê. Wê, di demên serdemên kevnera û serdemên navîn de wê, zêdetirî wê ew wê, were bi felsefekirin û sofistike kirin. Wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, pêvajoyên hizirkirinê wê bèn pêşxistin. Pêvajoyên hizirkirinê ên li ser ontolojiya xwûdê re wê, di wê rengê de wê, bi rengekê teybet wê, xwe di awayekê de wê, bide nîşandin. Li vir wê, ontoloji wê, di nava xwe de wê, weke ku em dibînin wê, bi hizrên cûr bi cûr ên ji hev cûda wê pêşkeve. Di wê temenê de wê, minaq wê, ontolojiya ku wê, pêşkeve wê, di demên hizirkirinê de wê, dema ku wê bidest hizirkirinê wê bikê wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê, dikarê wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, ol wê pêşketina wan wê, di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, bi zêdeyî wê, weke çerçoveyek sazûmanî a li gorî wê hizirkirina ontolojiyê bê. Wê, di wê temenê de wê, li ser têngînên menewiyetê û hwd re wê, bê hizirkirin. Di aslê xwe de wê, aliyekê din ê ku em divê ku wê kifşbikin wê, hebê. Ew jî wê, ew bê ku wê, bi xosletê hizirkirinê re wê, ew wê, were û pêşkeve. Di wê temenê de wê, dema ku wê, ji aliyê tiştê ve li wê hizirkirinê bibê wê, weke hizirkirin wê ji wê bê. Lê dema ku wê ji aliyê hizirkirinê ve wê li tiştê wê were nerîn wê weke ku wê, tişt wê ji wê bê wê, were dîtin. Ev dîmen wê, dîmenekê ku ew di

aslê xwe de ew di çerçoveya fahmkirinê de wê, di karê wê, di awayekê de wê, di serî de wê, ji hevdû derxê û wê, werênê ser ziman bê.

Di mijare hizirkirinê de wê, di wê rengê de wê, di awayekê de wê, hizirkirin wê, xwe weke renekê ku ew dikê hizir û ankû weke ya hizirkirî ku ew wê dibînê wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê lê binerê. Ev jî wê, di awayekê de wê, renekê hizirkirinê ê teybet bê ku wê, bi wê re wê, xwe bide nîşandin bê. Aliyê hizirkirinê wê, hertimî wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê ontolojikî ê hizirkirinê wê bi wê re wê di awayekê de wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Hizirkirin wê weke aliyekê şubeyî û hişmendî wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, ev jî wê, di wê rengê de wê, di nava xwe de wê, aliyên hizirkirî wê, di xwe de wê, weke 'bûjenên xwe' wê, di xwe de wê, bi têtî wê li ser azmûnkirina bi derkkirinê re wê, bide dîyarkirin û wê werênê ser ziman. Husserl wê, bi têtîna 'fenomenolojiyê' re wê, dikê ku wê fahmbikê. Platon berî wî bi têtîna ideayan re kir ku wê, werênê ser ziman. Aristo derket dervî wê têtînê û bi têtîna fîzîk û bûjenê re xwe gihand têtîna 'darêjkê' û ew bi wê re hanî ser ziman. Di wê temenê de wê, di nava wê têtînê de wê, dema ku wê ji hev wê were derhanîn wê, minaq wê tişt wê ji çî wê biafirê wê, li ser wê re wê êdî wê bi çavkaniya wê re wê li wê were hizirkirin. Demokrit, têtîna atomê' hanî ser ziman. Aristo weke gelek filosofên piştî xwe wê bi têtîna 'tozê' re wê, werênê ser ziman. Wê, di wê rengê de wê, ev jî wê weke çerçoveyek hevgirtî a fîzîkî û bûjenî ku ew bi wê diafirê wê, bi wê re wê, werê hanîn li ser ziman. Me hinekî li jor bahsa têtîna aristo a ku ew çawa dihizirê bo ku wê tiştê wê biafirê wê, xwediye çî rêgezên bingihînî bê.

Di mijare fahmkirina tiştê de wê, ev têtîna ontolojikî wê, ji aliyê hizirkirinê ve wê, dema ku ew dinerê wê, tiştê wê, weke çerçoveyek ku ew ji wê hatî afirîn wê bibînê. Minaq wê hizrên weke ku wê filosofên serdemên navîn wê, werînina ser ziman ên weke 'tiştêkê xwemal heya' û yê din hemû ji wê weke kopîya wê na. Weke ku mirov bêjê ku wê haspek wê tenê wê yek xwemal wê hebê û hemû haspên din wê ji wê weke kopîya wê bin. Di wê temenê de wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, dikarê wê, werênê ser ziman ku wê mijare têtîna xwemaliyê wê, di temenekê ontolojikî de wê, di wê temenê de wê, bi temenê jêderhanînê û ankû çavkaniyê re wê, li wê **were hizirkirin**.

Di çerçoveya felsefeya idealismê de wê, çerçoveya hizirkirinê wê li ser wê temenê re wê, di awayekê de wê, bimeşê. Di rengê hizirkirinê ê bi aqil re de ku wê bi wê re wê li tiştê wê bê hizirkirin wê, xosletên tiştê wê,

bi wê re wê, li gorî wê, bên hizirkirin. Lê bûjena aqil û ya jîyanê ku ew bi hebûnê heya wê, di wê rengê de wê, çawa wê, levbikê wê, ew jî wê weke aliyekê din ku wê li wê bê hizirkirin bê. Minaq wê, dema ku wê, bûjena jîyanê ku wê weke biriqîna li mejiyê me ku wê were dîtî wê, bi wê re wê, weke wê, were hizirkirin. Lê ya ku em hizir dikin wê, çendî wê weke ya ku ew bi çav dihê dîtî û ew 'weke wê' dihê hizirkirin bê wê, ew jî wê, bi serê xwe weke mijareka ku wê li wê were hizirkirin bê. Di nava felsefeyê de wê, gelek filosof wê, ya ku em derkdikin wê ne weke ya ku ew biriqîna wqê li mejî bûya bê wê bînina ser ziman. wê, di dewama wê de wê, ew wê weke têtînek fenomenî û ankû objeyî a bi serê xwe ku ew bûya wê hizirbikin. Di wê çerçoveyê de wê, li ser têtîna darêjkê re wê pêvajoyên hizirkirinê ên felsefeyî wê, di wê rengê de wê, bihizirê. Wê hewlbide ku ew weke ya ku ew heya wê, bihizirê û wê weke wê bînê ser ziman.

Di mejiyê me de wê, têtîna bûjenê a ku ew heya wê, weke têtînek bûjenî ku em dikarin wê bi xwe xosletên wê, bihizirin û tefkir jî bikin. Lê ya di jîyanê de a rastî ku ew heya wê, ew ne wusa bê. Ew çawa heya wê, di çerçoveyek pêwîstî de wê, bixwezê ku ew weke wê, were fahmbikin û dîtî. Ew bi xosletên wê re ew were bihişkirin.

Di felsefeya hizir de wê, têtîna bûjen wê weke ya ku mirov dibînê û weke 'dîtînen me' wê, werê hanîn li ser ziman. Wê bi wê têtîna dîtî wê dema ku wê were hizirkirin wê tişt wê, weke ku ew ji dîtî heya wê, bê ser ziman. Filosofên weke berkeley ên olî wê, bînê ser ziman ku ma em dikarin bêjin ku sêvek heya. na, em nikarin. Tenê ya ku ez dikarim bêjim ku ez wê dibînim, hîsdikim, bêhn dikim û tahm dikim a. Ber vê yekê ez nikarim bêjim ku bi tu awayê bûjenek nîn a. Ev têtîna sêbjeyî a idealismê wê li ser temenekê mantiqî ê bi rengê weke 'ku ez çavê xwe bigrim wê, dunya jî wê, ji hebûyîna xwe wê, derkeve.' Yanî êdî mirov wê nikaribê bêjê ku ew heya.

Di felsefeya idealismê de wê, mirov dikarê wê ji aliyê subjeyî weke ku me li jor hanî ser ziman û ji aliyê objeyê ve jî wê, werênê ser ziman. Idealisma objeyî wê, di temenekê de wê, bihizirê ku wê, dervî mirov û wê rêgezêk gîyanî wê berî hebûnê ku wê hebê wê werênê ser ziman bê. Wê ji wê her tiştê wê bide destpêkirin. Di dewama wê de wê, ku mirov dikarê wê weke idealisme bûjenî wê werênê ser ziman wê, di awayekê de wê, çavkanîya xwe wê, gîyanîyek mirovî re wê, di awayekê de wê, bînê ser ziman. Wê bûjen wê li gorî wê, bi rastteqîniyek afrîner wê, bînê ser ziman. Di awayekê de wê, hemû tiştê ku ew heya wê bi têtînek giyanî ve

wê girêbide û çî li dunyê û li jîyanê heya wê, hebûna wê herê bikê û wê weke nîşanaka hebûna wê ya ontolojikî wê bîbînê û wê bènê **ser ziman**.

Lê em di wê temenê de wê, li şûna ku em gotina ontolojiyê wê bikarbênin em gotina çerçoveya têgînî bikarbênin. Wê, ev zêdetirî wê bi temenekê zanînê wê temenekê fahmkirinê wê bide me. Ber ku wê dema ku ew bi aqil û zanînê bê wê demê li ser wê temenê em wê divê ku wê fahmbikin. Di dewama wê de wê, di serî de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de ez wê, jî dikarim werênima ser ziman ku wê, mijare zanînê wê, di wê temenê de wê, di temenekê kûrbûnê de wê, di aslê xwe de wê, pîrr zêde wê, çerçoveyên wê yên bi hizirkirinê ên bi awayên têkilidanîn û girêdanê re wê, ew wê, zêdetirî wê, bi wê re wê bibê. Di wê temenê de wê, têkili û girêdan wê, weke du gotinên ku wê, di wê temenê de wê, weke temenna afrîner ên bi aqilî û zanînê jî bin. Wê li ser wan re wê, rengên nû ên aqilî û zanînê wê bèn çêkîrin û wê bi wê re wê, bê gihîştin li awayên nû ên zanînê.

Em dema ku wê temenê fahmkirinê ê bi zanînê wê hildina li dest em bêî temenekê azmûnê wê nikarin wê hildina li dest. Di wê temenê de wê, li ser temenekê azmûnê wê dikarê wê werênê ser ziman û wê, bibînê. Mijare azmûnê ku em bi gotina kirinê re wê, di ahenge pêşketina wê ya di jîyanê û herîkîna wê de wê hildina li dest wê, di aslê xwe de wê, çerçoveyek pîrr zêde komplika wê xwe di awayekê de wê li berçavên me wê bi me re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di wê temenê de wê, dikarê wê werênê ser ziman.

Aqil pêvajoyên wê yên pêşketinê wê, di demên pêşketina serdemên kevnera de wê, di wê temenê de wê li ser temenekê ku wê çawa wê xwe bigihênê li 'rastiyê' û ankû 'ya herî rast' de wê pêşkeve. Wê, di wê temenê de wê, pêvajoyên wê yên fahmkirinê ên pêşî wê li ser esasê bi hewldana xwe gihandina fahmkirina di derbarê jîyanê de. Em di zanînek çawa de dijîn û xwediyê çî temen û derfetê jîyanê na wê, bi wê re wê, hin bi hin wê, mejiyê mirov wê li wan wê bihizirê. Di dewama wê de wê, jîyan çî yaş, çawa bûya, û kengî bû û heta kengî wê hebê û hwd weke pirsna aqilî ku wê li ser wan re wê, bèn hizirkirin bin. Şîroveyên ku wê li ser wê temenê bêî pirs pirsîkirinê ku wê werina kirin jî wê, di awayekê de wê bi temenekê lêpîrsîner wê, di xwe de wê, werina ser ziman. Ev rengên hizirkirinê wê, di wê temenê de wê, dema ku mejiyê mirov li wan waqîf

bû û pê de wê, bi wê re wê, ji ya ku ew bi hiş gihiştîyê û fahmkir û pê de jî wê bixwezê ku ew li wê bihizirê û xwe bigihênê li wê

Tabî mijare aqil, ontoloji û epistemolojiyê ku em bi hevdû re wê, werênina ser ziman wê, bêgûman wê weke aliyekê giring ê hizirkirinê wê bi wê re wê, were dîtin. Di nava jîyanê de wê, hizirkirina ku em dikin û ankû wê dema ku em pêşdixin û ankû pêkdihênin wê, di awayekê de wê weke çalaki û ankû tevgerên me yên ku ew hatina kirin bin. Em pêvajoyek jîyane civakê wê, dema ku wê, minaq ji pêvajoyên du-hezar berê û heta roja me wê werênina ser ziman wê, deervî hebûna wê civakê û bi wê re wê, weke têgînek ku ew bûya wê, bibê. Wê, demê wê, dema ku em wê civakê wê ji rakê rabikin û ankû wê weke neyî wê bihasibênin emê karibin wê pêvajoya jîyankirî wê, bi hemû aliyên wê re wê ji holê rabikin? Na, emê nikaribin wê bikin. Bi wê re wê, ew wê weke hebûnekê wê, xwe bide dîyarkirin û wê hebê. Wê, weke hebûnekê wê dervî me wê hebê. Li vir wê, ew jîyankirin wê ne ji ber ku em bawer dikin û ankû hizir dikin ku ew heya wê hebê. Ber ku ew bûya wê hebê. Li ser wê temenê wê, di awayekê de wê pêşî wê salixbikin û wê werênina ser ziman.

Di dewama wê de wê, dikarin wê werênina ser ziman ku wê ew pêvajoyên jîyankirî wê, di wê çerçoveyê de wê, temenekê hizirkirinê ku wê ji gelek aliyan ve wê karibê were fahmkirin wê biafirênê. Wê, di nava wê de wê, gelek element, dîyarde û fenomenên ku ew bûyîna û hena wê hebin û ew nikaribin werina redkirin. Di rewşa jîyankirinê de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê hertimî wê berê wê bi pêşîya wê ve bê û wê pêşve wê bi herikê û wê pêde herê. Di dewama wê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê, werênê ser ziman ku wê, aliyên wê yên objeyî û şubjeyî ên wê bûyîne wê, di wê temenê de wê, bi hevdû re wê, çerçoveyek fahmkirinê wê bidina çêkirin.

Di aslê xwe de wê, dema ku em ji aliyê felsefeyî ve wê hilde li dest wê, weke aliyekê bihiş û kirinîyê wê dema ku em wê fahmbikin wê aliyê hiş wê, weke aliyekê ku wê, giring wê derkeve hemberî me. Berî hertiştî em rewşa hiş wê, çawa wê, dikarin wê, fahmbikin wê, weke aliyekê ku ew li pêşîya me disekinê bê. Tişt, kirin û ankû bûjen bi hebûnî û hwd wê, di awayekê de wê, weke tiştina ku ew bûna û ankû hena wan mirov dikarê werênê ser ziman. Li vir wê, faktora hiş ku ew diafireê wê, çawa wê li ser wê kirina ku ew dibê û ankû dihê kirin re wê, dikarê wê, bi awayekê wê werênê ser ziman. Wê demê ku em di wê temenê de wê, bihizirin em, dikarin bêjin ku wê hemû zindî ku ew mirov bin û ne mirov bin wê,

xwediyê rewşek tevgerî ku ew çavkaniya wan jîyanîya wan û bi wê re zindîtîya wan a wê, bi wê re wê rabin. Lê çima tenê mirov bûya xwediyê wê aqilê ku ew dikarê hişbikê, tefkîr bikê û bihizirê? Di wê rengê de wê, dema ku em dihizirin wê, di aslê xwe de wê, gelek aliyên wê yên ku em dikarin wê bi wê re wê, werênina ser ziman wê hebin.

Mijare hiş û di wê temenê de xwe gihandina fahmkirinekê di derbarê mirov û fahmkirina mirov û ankû bi hişbûna mirov de wê, di her demên hizirkirinê de wê, weke mijareka ku wê li ser wê were hizirkirin bê. Di demên mîtolojikî de wê, ji wê re wê salixkirinek bi rengê weke “xwûdê aqil da mirov dakû ew bi wê hişbikin û rastbikin û li gorî wan bijîn’ wê were ser ziman. Di demên felsefeyê de wê, hewl bêdayin ku ew li ser temenekê bûyînê ew were fahmkirin. Di wê çerçoveyê de lêkolîn û gihandinên bi fahmkirinê ku wê werina kirin wê, di wê temenê de wê, heta roja me wê, têrê nekin ku em di wê warê de bigihijina fahmkirina têr di wê warê de.

Mijara hiş wê, di wê rengê de wê, ber vê yekê wê, hertimî wê weke aliyekê ontolojikî ku wê bi epistemikî wê bê xwestin ku were fahmkirin jî bê. Ontoloji wê, weke zanîna hebûnê bê. Epistemoloji jî wê weke zanîna xwezayê hebûnê ku ew bi wê dikê ku wê fahmbikê bê. Di wê çerçoveyê de wê weke du têngînên ku wê, di wê temenê de wê, bi hevdû re wê, di wê temenê de wê bi hebûnê re wê li wan wê were hizirkirin bin.

Di roja me de wê, aliyekê din ê ontolojiyê wê, were ser ziman ew jî li ser têngîna îmakirinê re. Wê dema ku wê mirov tiştêkê bixwezê ku wê bêjê û ankû nikaribê wê ber sedemna wê werênê ser ziman jî wê, were ser ziman. Minaq wê, aliyekê din wê dema ku wê, kesek wê tiştêkê wê ji min re wê bêjê “min ev pirtûk hani. ..?” Ez dibêjim “te ji kûderê hani?” Di hevoka piştre de wê ‘te ji kûderê hanî wê, di wê de wê, weke ku wê têngînek nepenî wê hebê wê intiba wê xwe bide dîyarkirin. Dema ku wê bahsa ‘..hanîna pirtûkê’ wê bê kirin wê weke bi kirdeyî ku ew ji deverêkê hatîya hanî wê ji wê were fahmkirin. Di wê têngîna deverê a di gotinê de weke kirdeyî ew heya wê, weke aliyên wê yên din ku ew werina salixkirin wê **hebin**. Yan jî wê kesek wê tiştêkê wê bi aqilî wê werênê ser ziman û yekî din wê li hemberê wê bisekinê û wê bêjê ku “te ev zanîn ji kû hanî”. Dema ku wê, bêjê ‘te ew ji kû hanî wê, di wateya ji kû fêrbûyî û ankû ‘ji kû bihîst’ jî wê karibê ji wê were fahmkirin. Di wê rengê de wê, hevokên me wê di wê temenê de wê, dema ku em bihizirin li wan wê, bi wan re wê were dîtin ku wê ji aliyekê ve wê, întûbayek nepenî wê

hertimî wê li pêş û şûn wan wê xwe di awayekê de wê, weke ku wê bide dîyarkirin.

Yan jî 'mirov hemû tiştê nizanê' an jî 'bêjê ez hemû tiştî dizanim'. Wê dema ku wê di wê gotinan de wê, li têngîna hundûrê wan were hizirkirin wê, bê dîtin ku wê, di wê de wê, di wan de wê, tiştê ku ew nayê zanîn wê hebê. Dema ku em ji aliyê gotina bêja 'ez hemû tiştî dizanim ve jî wê werênima ser ziman wê demê wê, di wê de wê, têngîna 'hemû tişt' çî ya û çawa mirov dikarê wê werênê ser ziman wê derkeve hemberî me. Yan jî wê, dema ku ew rast jî bê û ne rast jî bê wê, demê wê ev pirs wê dúbare wê derkeve hemberî me. 'çawa dikarê hemû tiştê bizanibê' wê bibê. Di wê rengê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bi temeneê wê yê fahmkirinê re wê, bide nîşandin.

Li vir mijare zanînê wê, di wê rengê de wê, weke mijare ku wê pirralî bê di fahmkirinê de. Ez dema ku ez bahsa kesekê bikim û ez bêjim 'ez wî nasdikim' wê demê ev 'naskirin' wê çî bê û çawa bê wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, li wê bihizirê bê. Wê, di wê de wê, di wê rengê de wê dema ku ez dibêjim ez nasdikim wê demê wê, bersiva wê pirsê divê ku ew di wê de hebê ku 'ez çî nas dikim' bê. Ev wê, ji aliyek aliyên din ê hîmî ve jî wê pêwîstîya fahmkirinê di çerçoveya pirsê de wê hebin.

Pirsa hebûnê wê, di nava ya bûyînê û çêbûnê û hwd de wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê têngînî wê hertimî wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Ber vê yekê wê, di wê de wê, hertimî wê aliyekê întîbayî ku wê di mejiyê me de wê, temenê fahmkirina têngînên ontolojikî wê ku ew wê hebûna bûyî ji xwe re dikê çavkanî wê bi wê bibin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku wê bi temenê fîzîkî bê. Ontoloji wê, di wê temenê de ku ew zanîna hebûnê bê wê demê wê, nebê fahma hebûnê a bi fîzîkî û bûjenî bê. Di wê çerçoveyê de wê, aliyên hebûnê ên weke objeyî û şubjeyî wê, di wê çerçoveya wê de wê weke aliyê bi wê fahmkirinê ku mirov bikê jî bin.

Mijare hebûn û bûyînê wê, di zikhevdû de wê weke du aliyên ku em nikarin wan di aslê xwe de ji hevdu cûda bikin bin. Ber vê yekê wê hebûn wê bi bûyînê û bûyîn bi hebûnê re wê, di awayekê de wê, pênasikirina wan wê were kirin. Di wê rewşê de wê, dema ku wê, platon wê bigihijê têngîna hebûnê û wê îdeayên xwe wê werênê ser ziman wê bi wê ya bûyî re wê, werênê ser ziman. Aristoteles wê, ji ya bûyî wê, dest bi hizirkirinê û fahmkirinê wê bikê û wê bi ber ya hebûnê ve wê herê. Ya ku ew weke hebûnê wê hebê wê çî bê û çawa wê mirov dikarê wê fahmbikê

û ankû ji wê re tefsir û salixkirinekê werênê wê, weke aliyên ku ew serî li ser wan diwastênê bê. Di wê warê de wê, felsefe wê, dema ku wê, li ser hebûnê wê bihizirê wê her hebûnê wê, bi wê aliyê wê yê bûyî û hebûnê re wê, ji xwe re wê bikê çavkaniya fahmkirinê û wê, di dewama wê de wê ew xwediyê çi xwezayê, hebûnê û rengê bûyînê ya li wê bihizirê bê .. Di wê çerçoveyê de wê felsefe wê, dema ku wê, hebûnê wê ji xwe re wê, bikê mijar wê, di wê rengê de wê, bi wê rengê wê bi wê re wê bihizirê. Felsefe heta roja me jî wê, ew weyn û rola wê ya bi wê hizirkirinê wê li ser wê were hizirkirin ku ew pêwîsta çi bê û çawa bê. Ber ku felsefe wê bi rengê hizirkirina xwe wê, di wê temenê de wê, çawa wê were hizirkirin û wê bi şewayê wê, ew wê were pênasekirin wê ji wê zêdetirî wê hertimî wê di xwe de wê, bi pêvajoyên fahmkirin û jîyankirinê re wê bêtê li holê. Her dem wê bi aqilê xwe wê ew wê li gorî ast û rengê xwe wê pêşbixê. Di wê çerçoveyê de wê, aqil wê pêvajoyên xwe yên pêşketinê wê bi wê re wê bijî û wê bide jîyankirin û domandin. Mijare hizirkirinê wê, di wê temenê de emê li ser temenê epistemolojikî û ontolojiyê re wê hinekî din jî wê li ser wê bi berdewamî bisekin in. Ber ku ev alî wê weke aliyekê ku wê, herî hindik çend aliyên giring ên ku ew bi wê werina fahmkirin wê di wê de wê hebin.

Di aslê xwe de wê mijare ontoloji û epistemolojiyê wê, di awayekê de wê di zikhevdu de wê, pêde herê. Ber ku wê, ontoloji wê, di awayekê de wê, mijare hebûnê wê, ji xwe re wê, bikê mijar û ew hebûnê çi ya, çawa ya, çawa heya û hwd wê, weke mijarên ku ew li wê dihizirê bê. Epistemoloji jî wê, heman pirsan dem bi dem wê ji xwe re wê karibê bikê mijar û wê li ser wan re wê bi zanîna wan re wê, bihizirê wê, hewlbide ku wê fahmbikê bê. Epistemoloji wê, ya ku ew heya wê ji xwe re wê bikê mijara fahmkirinê û wê li ser wê re wê bihizirê. Epistemoloji em zanîna xwe çawa dizanin wê li ser wê bisekinê. Ontoloji jî wê 'ya heyî' ew 'çawa heya' wê li ser wê bisekinê.

Bi ontolojikî wê, di çerçoveya felsefeyê de wê, dema ku wê bi wê were hizirkirin wê weke aliyekê wê yê giring wê, di çerçoveya 'hebûnê' de wê, werênê ser ziman. Li vir em gotina hebûnê wê di çi wateyê de wê fahmbikin wê ew jî wê weke aliyekê wê yê giring wê, li ser wê bisekinê. Di serî de wê, di wateya 'ya heyî' de wê, bihizirê. Lê bi ontolojikî wê, dema ku wê li wê were hizirkirin wê, 'ya heyî' ku ew hebê wê pêwîstî hebûnekê bê. Di wê temenê de wê, weke fenomenekê ku ew hebê wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê bi wê re wê li wê were hizirkirin.

Dema ku em gotinekê wê li wê bihizirin wê di çerçoveya têgînek ontolojikî de wê, weke ku wê di nava felsefeya demên kevnera de wê, were ser ziman wê bi ewateya 'nous' û ankû cewherê wê bê wê werê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, gotin wê çi bi xwe re wê, werênê ser ziman wê weke aliyekê wê yê giring wê, pirr zêde wê, di wê temenê de wê li wê were hizirkirin. Gotin wê, di awayekê de wê, hebûnê wê bi awayekê razber de wê, bi birina wê re wê, werênê ser ziman. Di wê rengê de wê, têkiliya gotin û hebûnê wê, di awayekê de wê, li ser temenekê razber wê, xwe di awayekê de wê, bide nîşandin.

Gotin wê, dema ku wê, di wê temenê de wê, werênê ser ziman wê çi werênê ser ziman wê, weke aliyekê ku wê, bi hebûnî wê weke aliyekê têgînî wê karibê were kirin weke mijare fahmkirinê. Hebûn wê, di awayekê de wê, weke aliyekê ku ew weke ku em di roja me de wê bi têgînek gelemper re wê, fahmbikin wê, weke hebûnek ku ew hebê, dîyar bê, hatibê derkkirin, bi fîzîk bê û hwd wê, werênê ser ziman. Wê, li ser wê temenê de wê, çavkaniya wateyê di gotinê de wê, bi hebûnî wê, di awayekê de wê, ya ku ew heya bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê yya heyî wê wee aliyekê wê yê giring wê, xwe bide nîşandin.

Di aslê xwe de wê, mirov dikarê wê, werênê ser ziman ku wê mijare ya heyî wê, di çerçoveya têgîna hebûnê de wê, dema ku wê li wê were hizirkirin wê, weke aliyekê giirng wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Mijare ya heyî wê, di felsefeyê de wê, ku wê felsefeyên xwezayî wê ji xwe re wê bi çavkaniyên wê re wê ji xwe re wê bikê temen wê, di awayekê de wê, ji wê bikê ku ew bi gihijê têgînek ontolojikî jî. Minaq wê berî hebûna wê hebûnê wê çi hebê wê, weke têgînek metafîzîkî bê. Wê di wê temenê de wê, hertimî wê we li 'pêş ..' wê li wê bihizirê Gotin 'pêş' wê, di wê rengê de wê, dema ku em dênina pêşîya pêşîya kîjan gotinê û ankû têgînê wê, di rengê de wê, têgînek bi gotina 'pêşhizrê' û ankû 'pêştiştê', 'pêşhebûnê', 'pêşfîzîkê' û hwd re wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, berî wê ya ku ew heya wê çi hebê wê, di wê rengê de wê, li wê were hizirkirin. Felsefe wê, dema ku wê di wê temenê de wê, li wê bihizirê wê, pêş jîyanê wê çi hebê wê, di wê rengê de wê li wê bihizirê. Berî ku wê jîyan bibê wê çi hebê. Bi têgîna hebûnê re wê, weke ya vajî wê 'nebûnê' re wê mirov çi dikarê wê fahmbikê? Di wê rengê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê ontolojikî jî wê bi têgînî wê bi xwe re wê, di wê temenê de wê biafirênê.

Ya ku ew heya wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê giring wê, di wê temenê de wê, hebê. Di

mijare têngîna felsefeyê de wê, di wê rengê de wê, dikarê wê werênê ser zima ku wê mijare ya pêş heyî ku em mînaq li ser tiştê, fîzîkê û hwd re bi ya ku ew heyî re wê li wê bihizirê wê demê wê, ew nebûn wê çawa wê were pênasekirin? Di awayekê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê din jî wê mirov dikarê wê li wê bihizirê ku wê, dema ku wê, ya ku ew heya û ankû bûya ku ew ji wê bûbê wê demê em divê ku wê 'nebûnê' wê bi renekê din wê şîrovebikin.

Di wê rewşê de wê, weke pîrsek ontolojikî ku wê di her demê de wê mijarê felsefevanan wê bi xwe re wê mijul bikê wê, ji nebûnê hebûn dibê û ankû wê, çawa wê, hebûn bibê bê. Di wê temenê de wê çavkaniya wê, di awayekê de wê, ev wê weke aliyekê ku wê bi felsefeyê re wê pîr zêde wê li wê were hizirkirin û wê meji li ser wê were waastandin. Aliyekê ku wê felsefeyê dem bi dem wê ji jîyanê wê weke ku wê dûrbikê û weke têngînek serxwezayî wê werênê ser ziman jî wê ev rengên hizirkirinên ên bi pîrsên bi wê rengê re jî bê. Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, têngîliya hebûn û nebûnê wê, dema ku em di çerçoveya têngîna dualisme Zerdest de wê li wê bihizirê wê, di awayekê de wê, weke ku ew bi me bide fahmkirin wê du aliyên ku ew em dikarin derkbikin wê hevdû biafirênin. Ew du aliyên ku ew hevdû ji hev diafirênin û dikarin bibina hevdû wê, weke du aliyên ku ew hena wê li wê bihizirê û wê bête ser ziman.

Di mijare hebûnê de wê, di wê rengê de wê, aliyê wê neyî û ankû nebûnê wê di awayekê ontolojikî de wê, di demên kevnera û felsefeya piştî a serdemên kevnera de wê, weke aliyekê ontolojikî wê were hizirkirin. Mînaq hizirkirinê weke "ji nebûnê bûyîn' û hwd wê, di wê temenê de wê, were ser ziman. Di demên mitolojikî de wê, têngîna afsûnê wê serdest bê û wê hebê û wê bi wê were hizirkirin û wê bê gotin ku "xwûdê gotiya bibe û ew jî bûya". Wê di wê temenê de wê eew wê, bi wê re wê li wê were hizirkirin û wê bête ser ziman. Di wê temenê de wê, têngîna nebûnê wê, weke çavkaniya hebûnek ku ew bûya wê were ser ziman.

Wê demê wê, di wê temenê de wê bi xwezayî wê mejiyê kesên ku wê li wê dihizirê wê ew pîrsek xwezayî wê, di mejiyê wan de wê bibê ku wê 'nebûn wê ne vala bê' wê biafirê. Nebûnek vala û ankû ne vala wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê li ser temenê hizirkirinek ontolojikî wê di wê çerçoveyê de wê, mejiyê mirov wê bi xwe re wê bide hizirkirin. Di aslê xwe de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare ontolojîyê û têngîna nebûna nevala wê, di awayekê de wê, weke du aliyên

ku wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, li wê were hizirkirin. Ev aliyê nebûnê heta ku wê ew bi temenekê tam newê bersivandin wê hertimî wê mejîyan wê bi xwe ve wê, bide girêdan. Wê, di wê rengê de wê, di temenê wê de wê, pîrsek metafîzîkî wê, hertimî wê bi wê di mejî de wê, bi ya heyî ve girêdayî wê xwe bide dîyarkirin û wê hebê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê bi ya heyî û ankû hebûnê ve ku ew dikarê were fahmkirin bê.

Di wê temenê de wê têkiliya hebûn û nebûnê wê, di awayekê ontolojîkî de wê, wê li ser esas û temenê ya heyî re wê, xwediyê temenek û wateyekê bê. Ya ku wê wateya nebûnê dide ya nebûnê jî wê ya hebûnê bê. Yanî wê ya hebê bê. Ya ku ew heya wê, di wê temenê de wê, dema ku ew bi hebûnîya xwe re ew dihê dîtî wê dema ku ew nebê wê hingî wê nebûnê wê weke ku wê bi xwe re wê pênasebikê.

Di aslê xwe de wê, biqasî mijare hebûnê wê ya hebûnê wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku em dikarin wê di wê temenê de wê li wê bihizirin û wê li ser wê re wê aqil wê bimeşênin. Gotinên ku em bi wê salixbikin wê, çî bi wê xwe re wê, werênina ser ziman wê, di awayekê de wê, weke aliyê dîn ê hebûnê û ankû ya heyî bê. Di wê temenê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare nebûnê wê, di wê temenê de wê, li ser ya bûyî û heyî re wê, bi çavkaniyekê re ku wê bê hizirkirin wê, demê wê, ew ya heyî wê, çawa bû û çawa afirî wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê li wê were hizirkirin. **Darek** ku ew şitlek bê wê çawa wê, pîr mazin bibê, zaroyek ku ew di destpêke bûyîna xwe de wê weke **şaneyekê** bê wê piştî wê çawa wê, wilqasî mazin bibê, berî jîyanê çî hebû, xweza çawa afirî, feze û ankû gerdûn kengî bû, ji kengî ve heya, ku destpêke fezeyî hebê wê berî wê çî hebê, ku feze sermedî bê wê çawa sermedî bê, di zivistanê de çawa hemû şînahî wînda dibê û piştî cardin dibê, ev dewrûdayimiya wê temenê wê çî heya û hwd wê, weke van aliyan wê gelek pîrsên ku wê li ser bûyîna hebûnê re ku mirov wê karibê bipîrsê wê hebin. Ev wê, di roja me de wê, aqilê zanistî wê, hewlbide ku wan vegotinek zanyarî ji wan re werênê û wan bide fahmkirin. Lê li gorî têngîna ontolojîkî ku mirov li wê dihizirê û dinerê wê weke ku ew çendî ku ew ji wê re vegotinek bê hanîn jî wê di asta dawî de wê hertimî wê weke ew vegotin çendî tekûz jî bê weke ne têr bê wê têngînekê wê bi mirov re wê bide çêkirin.

Epistemoloji û têngîna wê yê temenî

Epistemoloji wê dema ku mirov wê, bahsa wê bikê wê bi pêvajoyên dîroka fahmkirinê re wê di serî de wê li ser temenê ku wê were fahmkirin wê, bi gotinên weke 'rastîtî', 'zanîn', 'li ser temenekê şenber fahmkirin' û hwd re wê, were ser ziman. Di wê temenê de wê, bi gotinên wê re wê, were ser ziman. Di dîroka pêşketina aqil de wê, pêvajoyên wê yên ku wê pêşkevin wê dem bi dem wê, li xwe zêdekirinê wê bikê. Wê bi wê re wê, di awayekê aritmatîkî de wê, pêşketina xwe dem bi dem wê bide çêkirin. Her dem wê, di wê temenê de wê, weke demek ku wê li ser temenê dema berî xwe ku wê bibê lê wê, di çerçoveya xwe û asta xwe ya giştî de wê, weke xwediyê awa û rengê pêşketinê jî bê.

Minaq demên felsefeyê ku wê, di encama pêvajoyên pêşketinên bi hezaran salan berî xwe wê, di wê rengê de wê pêşkevin wê, weke demna aqilî ên parzinandî bin. Di çerçoveya aqil de wê gotina 'parzinandinê' wê were çi wateyê? Di kurdî de gotina 'parzinandinê' wê, di wateya ku wê, her ku mirov pêde çû bigihijê ya zelaltir û rasttir wê werênê ser ziman. Kurd dema ku wê, şîr bikina panir wê, biina kişekê û dalaqênin û wê av û ya panir wê ji hevdû wê cûda bibê ew ji wê re dibênin parzinandin. Wê, di encama wê cûdabûnê de wê, ya bibê panir wê, bi zelalî û safî wê bi tenê wê bimênê û wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, dema ku em demên felsefeyê jî li ser temenên berê wê werênina ser ziman wê, weke demna bi wê rengê ên zelalbûyî dikarê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê li çerçoveya hizirkirinê a ku mirov wê, dinerê wê, di demên felsefeyê de wê, weke ku wê were dîtîn wê, gotinên bi aqil û di wan de bi kûrbûnê re wê, xwe di awayekê de wê, bide dîyarkirin. Di hişmendiya wê de gihiştina zanîna wê, temenê wê, çavkaniya wê û hwd re wê, ew wê were ser ziman.

Dema ku wê wê bahsa epistemolojîyê wê were kirin weke ku me hinekî li jor jî li çend deveran hanî ser ziman wê, were wateya çavkanî, kok û xwezayê zanîne fahmkirinê û gihiştina wê re wê, were ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, ew zanîn wê, bi wê re wê, were lêkolîn kirin. Minaq wê dema ku em, bahsa zanîna bûjenîparzê bikin wê çavkaniya wê weke bûjen wê were dîtîn û ser ziman.

Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê weke gotinên bûjenê û hwd wê, di nava aqil de ku wê, weke gotinna çavkanî bin wê, pîrr zêde wê gotin wê, werina ser ziman. Di dewama wê de wê, gotin wê, di wê temenê de wê, weke çerçoveyek hizirkirinê wê bi xwe re wê biafirênê. Wê tiştekê wê werênê ser ziman. Lê ew tişta ku ew dihênê ser ziman wê, di awayekê de wê, bi peyame wê û levkirinîya wê ya bi

afirî a bi rewşê û wê re ku wê bibê re wê biafirê û wê werê hanîn li ser ziman. Di awa û rengê de wê, mirov dikarê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê, mijare fahmkirinê wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê gin jî ê bi gotinê wê gotina rastiyê bê. Di wê temenê û çerçoveyê de wê, çawa wê bê ghiştin li rastiyê wê weke aliyekê din ê ku mirov wê, bi teybetî wê di çerçoveya wê beşê de dikarê wê li ser wê bisekinê bê.

Dema ku wê bahsa rastiyê wê werê kirin wê ji aliyekê ve wê, weke aliyekê bi intîbayî wê di cih de wê, 'dûnya derve' wê were berhişê me. Dûnya derve wê, weke aliyekê ku wê weke çerçoveya hizirkirina wê bi wê re wê biafirê jî bê. Di nava têngîna epistemolojiyê de wê, ne tenê wê çavkanî, xweza û sînorê zanînê wê bi wê re wê bê xwestin ku ew were hizirkirin. Di wê temenê de wê, aliyê epistemolojiya şubjektiv û ya objektiv ku wê, li ser temenekê hizirkirinê wê bibê wê, weke aliyên wê yên din ku wê bi wê re wê were hizirkirin jî bê.

Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, têngînên weke mantiqê, realismê û hwd wê, di awayekê de wê, bi wê re wê, li ser temenekê wê, xwe bidina dîyarkirin. Ev têngîn wê, çerçoveyek hizirkirinê ku wê bi xwe re wê, di ahengekê de bê û wê di temenekê ku wê bi wê derke me ya hişmendî wê li me mantiqî were wê, bi wê re wê, were dîtîn. Ya ku ew li me mantiqî dihê wê, çi wê dikarê were fahmkirin? Ya ku di serî de ji wê were fahmkirin ku wê di çerçoveyek 'rastîn' de wê, karibê were dîtîn û ew hebê û bi temenekê levkir ku ew xwezayî bê û ne serxwezayî bê wê, dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Epistemoloji wê, sînorê wê yê fahmkirinê wê bêgûman wê bi wê re wê ne bi sînor bê. Lê wê, di wê temenek rasttî de wê, bixwezê ku ew bi çerçoveyek fahmkirinê wê werênê ser ziman jî. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê, li wê were hizirkirin wê epistemoloji ku wê li ser temenê 'zanînê' re ku wê were hizirkirin ya ku ew were zanîn, çawa were zanîn û hwd re ku wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê, bi intîbayî wê di aslê xwe de wê, di awayekê hesanî de wê, weke ku wê têngnek bi sînorî wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê, weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, werênê ser ziman bê.

Gotina zanînê ku wê temenê fahmkirina têngîna epistemolojikî bê wê, di wê temenê de wê, ew bi pêvajoyên wê yên pêşketinê, awa, çerçoveya, çavkanî û xwezaya wê re wê, were fahmkirin wê weke aliyên ku wê bi wê re wê were ser ziman bê. Beremberê gotina epistemolojiyê gotina

‘zanîna zanînê’ wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, temenê wê yê fahmkirinê wê biafirê. Li ser têtîna zanînê de wê, di warê de zanînê de wê, ya ku em dizanibin û çawa zanibin wê weke du aliyên ku ew ji hevdû cûda bin. Wê, di wê temenê de wê, gotina zanînê wê weke têtînek komî wê di wê de wê, bi wê re wê, dema ku em kûrdibin û wê, fahmdikin bi gelek aliyên wê re wê, tenê wê weke aliyekê wê biafirênê. Lê aliyê çawayîya wê jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, werênê ser ziman bê.

Di nava zanînê de wê, weke ku em heta roja me wê pîrr zêde wê, were ser ziman wê, ya bûjen û biriqîna wê, weke aliyên ku wê bi wê re wê were hizirkirin bê. Di wê temenê de wê, ev weke pêvajoya pêşî a fahmkirinê bi têtîliya hundîr û derve ku wê bi hevdû re wê hebê. Pêvajoya duyem wê hinekî din wê bi ber razberbûnê ve wê, herê û wê li ser têtîna objeyê û şubjeyê re wê, di çerçoveya aqil de wê, li wê bihizirê û wê, ji aliyekê zêhnî ve wê fahmbikê bê. Ji wê aliyê ve wê, di nava aqil de wê, bi têtînenê wê yên ideayî û ankû fenomenî wê were hizirkirin û wê, ew wê weke dîyardeyna heyî û ku mirov dikarê wan derbikê wê hebin û wê werina ser ziman. Aliyê şubjeyî wê weke aliyekê hizirkirina li wê têtînenê ku wê bi wê were fahmkirin bê. Lê di awayekê din de jî wê aliyê din ê hiş wê dervî herdû aliyan jî wê, di awayekê de wê, weke ku mirov dikarê wê werênê ser ziman wê, xwe bide dîyarkirin.

Di nava hizir de wê, dema ku wê li ser aliyên obje û şubjeyê re ku wê weke ji demên kevnera û heta roja me wê were hizirkirin wê di çerçoveyekê de wê, di nava hizirkirinê û ankû aqil û zanînê de ew hebûnenê weke ideayî ku ew bûna wê weke têtînna bi serê xwe wê, werina fahmkirin û wê çawa wê bi têtîliyê derveyî re wê werina fahmkirin wê bina mijare hizirkirinê. Platon wê, di aslê xwe de wê, ew wê di temenê de wê ‘ideayên’ xwe wê werênê ser ziman wê, di wê rengê de wê, ew wan îdeayan wê weke bîrkirinê wê werê ser ziman. Di wê temenê de wê, di wê bîrkirinê de wê, ew berî îdeayê û ankû piştî îdeayê wê bibê jî wê zêde li ser wê nesekinê. Lê di wê temenê de wê, dema ku em li wê bihizirin wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê, ew îdea wê weke ku wê were fahmkirin wê piştî wê weke ku wê were ser ziman. Ev jî wê, di awayekê de wê, li ser temenekê pêvajoya pêşî a hizirkirinê a bi bûjen û biriqînê ku wê were bi dîtbarîkirin û fahmkirin wê bide nîşandin.

Di nava hizirkirinê de wê têtîna obje û şubjeyê wê, di awayekê de wê, bi zanînê re wê, di awayekê de wê, bibin. Wê, di wê temenê de wê, di

awayên hizirkirinê de wê, obje di nava hizirkirinê de wê, temenê salixkirinên bi wateyî, têkilidanîna bi hevdû re û hwd wê dikarê wê, werênê ser ziman. Wê obje wê, di nava hizir de wê weke têtîgînên temenî wê, xwe bidina nîşandin. Wê dema ku em objeyekê dihizirkirin wê, di wê temenê de wê, weke têtîgînekê wê, di wê de wê, bi hizirkirinê re wê, weke ku mirov dikarê fahmbikê di awayekê pirr dîmenî de wê, were dîtin. Obje wê, pêşîya wê, têtîgîna biriqîna ji bûjenê û bûjen wê hebê. Wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê bê hizirkirin. Bûjen wê weke naveke gelemper ku wê hemû tiştên bi dîyarî û hebûnî hena wê, karibê wê bi wê werina salixkirin û werina ser ziman.

Di wê temenê de wê, bûjen wê, di wê temenê de wê, weke têtîgînek bi hebûn heyî, dîyar bê. Lê di wê rengê de wê, di nava aqil de wê, ew wê, ne weke çerçoveyek dîyar bê. Em dema ku em bahsa bûjenê dikin û ankû em gotina bûjenê dihênin ser ziman wê, di aslê xwe de wê ne dîyar bê ku em çî bi wê dihênin ser ziman. Ya ku wê dide dîyarkirin wê, bi wê re wê, rengê tiştên ku em di dewama wê de binavdikin wê, ew wê, were ser ziman. Hesinek jî, pambûyek jî, darek jî, elementek ku ew av bi wê heya û hwd jî wê karibê weke bûjenî were ser ziman. Lê dema ku em wê, dihênina ser ziman wê weke şartekê salixkirinê wê, di wê temenê de wê, ew wê, bi wê re wê, were ser ziman.

Mînaq em dema ku em dibêjin 'tişt' wê, bi wê re wê tişt jî wê bi wê rengê wê weke gotînek ku wê hemû tiştên ku bi hebûnî û bûjenî hena wê karibin bi wê werina ser ziman. Di wê temenê de wê, tiştêk ku wê were gotin wê, weke ku em dibînin û fahmdikin ku wê, ji wê hem tiştên bi fîzîkî û bûjenî ku ew hena û mirov dikarê bi wê werênê ser ziman jî wê bi wê re wê werê ser ziman. Mînaq gotinên weke 'tiştêkê bibêja' jî wê, di wê temenê de wê, têtîgînek ku ew bi zanîni ku ew weke tiştêkê wê bi wê were ser ziman re wê, were dîtin. Di nava têtîgîna bûjen û tiştê de wê, farqek wê bi têtîgîni wê hebê. Di wê temenê de wê bûjen wê, bahsa tiştên bi hebûnî ku ew hena û dikarin werina salixkirin bi tiştî werênê ser ziman. Bûjen wê karibê bibê hemû navaroka tiştê. Lê tişt wê nikaribê bibê hemû çerçoveya bûjenê. Ber ku wê weke ku me li jor hanî ser ziman wê, çerçoveyek wê ya fahmkirinê a bi têtîgîni jî weke bitêtîgînek, hizrekê, ideayekê, zanînekê û hwd re jî wê werê ser ziman. objeyek wê, di wê temenê de wê, bi têtîgîni wê, were ser ziman. obje wê, di nava hizir de wê, weke têtîgînek heyî wê werênê ser ziman. Di jîyanê de jî wê tiştêkî ku ew bi fîzîkî heya wê, karibê bi wê werê ser ziman.

Ev rengên gotinê wê, di wê temenê de wê, weke rengên hizirkirinê ên ku ew di xwe de wê, bi krideyê wê bahsa hebûnek heyî ku ew dikarê bibê her tişt wê bînin ser ziman. Lê di wê temenê de jî wê di awayekê de wê, weke bi razberî jî wê weke fahmna wê hebin. Di wê rengê de wê, di awayekê de wê, dikarê wê, werênê ser ziman. Dema ku me gotin 'tişt' dikarê bê gotin 'çi çi tişt' jî. Di wê temenê de wê, ev jî wê weke aliyekê wê yê ku ew dikarê bi wê were hizirkirin bê.

Di nava gotinê de wê, ev wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê, were hizirkirin bê. Wê, bi wê di nava hizir de wê, tişt wê, bi tiştayîya xwe ya têtîni re wê hebê. Tişt ku wê bi aqil û ankû zanîni wê were ser ziman wê, li ser temenekê bi çavkanî ê azmûni re wê, di xwe de wê, zêdetirî wê kûrbibê û were fahmkirin. Mînaq wê, dema ku ez bêjin hesin' wê, ew di mejiyê min de wê, wateya tiştê 'giran' jî wê bide min. Ber ku min ew bi wê rengê ew azmûn kiriya. Kesekê ku hesin bi wê rengê pêşî ne dîtî û nizanê ku ew xwediyê wê xosletê bê wê, demê wê bi ya ku ew dibîni re wê, bihizirê. Hemû xosletên wê bi azmûn bikê û wê bi wê re wê fêrî wê bibê. Wê, di wê temenê de wê êdî ew di meji de wê, weke aliyekê wê yê fahmkirinê wê bi zanîni wê pêşkeve. Tişt weke zanîni ku ew hat fahmkirin wê, di wê temenê de wê, were fahmkirin. Fahmkirina tiştê û hizirkirina bi wê di wê temenê de wê, bi wê re wê pêşkeve. Di nava hizirkirinê wê ew wê, bi xosletên wê re wê, were fahmkirin û wê di dewama wê de wê ew wê êdî wê, weke aliyekê wê yê giring wê, bi wê ew wê êdî were fahmkirin. Di mijare têtîhiştina tiştê wê ev wê, weke xosletê fahmkirinê jî wê xwe bi wê re wê were dîtîni. Di dewama wê de wê, ev wê, weke aliyekê ku ew bi wê zanîni xwe bi wê re wê, pêşdixê jî bê. Ber ku zanîni xwe ji aliyekê ve jî wê bi xoslet û têtîliya nava element û objeyan bi aqil re wê pêşkeve.

Di nava aqil de em mînaq wê, dema ku em du objeyan li wê bihizirin yek bila 'mal' bê û ya din jî bila mirov bê. Wê demê wê, têtîliya mirov bi malê re wê, di wê de wê bi jîyankirinê û gelek aliyên din re wê, bi jîyankirinê re wê, werina dîtîni. Wê, di wê temenê de wê, mal wê bo kes wê bê weke sitargeh. Kes jî wê bo mal wê bê xwedî. ..

Di nava têtîliya mal û kes de wê dema ku mirov bihizirê wê, di wê temenê de wê gelek alî û têtîni din ên ku wê werina kifşkirin wê bibin. Wê ew jî wê weke aliyê ku ew hatina bi azmûnkirin wê di wê temenê de wê, bèn dîtîni û fahmkirin.

Di mijare zanîni de wê, di wê temenê de wê, objeyên wê ku wê weke dîyarde, element, fenomen û hwd wê werina ser ziman wê, di wê rengê

de wê, weke aliyna wê yên bi wê rengê ên fahmkirinê jî bin. Zanîna ku me bi wê bidest xist wê, weke zanîna ku em wê, weke zanîn êdî wê dibînin û wê, dizanin ku wê rast bê.

Di aslê xwe de gotina ‘rastiyê’ me li jor li çend deveran wê hinekî li ser wê sekinê. Lê li vir wê di çerçoveya zanînê û hwd de wê, dikarê wê jî aliyekê din ve jî wê, li ser wê bisekinê. Di mijare zanînê de wê, têgîna rastiyê wê, di aslê xwe de wê, gelek aliyên ku ew bi wê ve ku ew girêdayî hena em dikarin werênina ser ziman. Di wê temenê de wê, zanîna ku em wê ‘weke rast dibînin’ wê, di wê temenê de wê, çi wê bi me wê bide rast nîşandin? Li vir wê, bi têgîna rastiyê ku wê weke hevalbendekê wê gotinek din wê derkeve hemberî me. Ew jî wê gotina ‘yaqinkirinê’ bê. Di wê temenê de wê, dikarê wê hinekî wê li ser wê bisekinê.

Di aslê xwe de wê, zanîn wê, di wê temenê de wê di awayekê de wê, bi çerçoveya wê, weke zanîn dîtin û jî wê fahmkirina zanînê wê di awayekê de wê, yaqinkirin wê, bi wê re wê, were hizirkirin. Hizirkirin wê, di wê temenê de wê, di temenê xwe de wê, weke temenekê girêdanê a di çerçoveya fahmkirinê de wê yaqinkirin wê hebê.

Minaq wê mirov dikarê wê werênê ser ziman. Wê dema ku ez dibêjim “ev li gorî min rast a” wê demê ez bi wê re zanînekê bi tenê dihênima ser ziman? Bêgûman wê ne tenê wê zanînek wê di wê temenê de wê bi wê re wê were ser ziman. Ji wê zêdetirî wê di wê de wê, bi wê re wê hebê. Wê ew têgîna bi hişmendî ku wê bi me dide rastkirin wê, di wê temenê de wê, ew li gorî me rast bê wê, yaqinkirinekê wê bi xwe re wê biafirênê. Di roja me de wê, gotinên weke bawerkirin û yaqinkirin wê, bên tevlihevkirin û wê heta ku wê gotina ‘bawerkirinê’ wê di wê temenê wê bi wê were bikarhanîn. Gotinên weke “ez bawer dikim ku ev rast a” wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê din ê wê bê. Di wê temenê de wê dema ku ev dihê gotin wê ne şart û pêwîst bê ku mirov xwediyê baweriyekê li têgînek olî, baweriyekê û hwd bê. Wê, di wê temenê de wê ev wê, weke têgînek di çerçoveya wê levkirina wê rastiyê de ku wê were ser ziman bê. Têkiliya di nava wê têgîna ku wê bi rastî wê were ser ziman û aliyên ku ew bi wê dihêna ser ziman ên jîyanî re wê di wê temenê de wê temenê wê biafirênin. Di wê temenê de wê, gotinên wek e’yaqinkirin’, ‘zankirin’, ‘bawerkirin’ û hwd wê, di wê çerçoveya ku me hanî ser ziman de wê, di xwe de wê jî aliyekê ve wê, hinekî wê, ne dîyariyek bi têgînî jî wê, di xwe de wê biafirênê. Minaq rewşek ku em nizanin ku wê çawa bi encam bibê, hizrek em nizanin ku wê, çawa

pêşketinê wê bide çêkirin, têgînek ku ew berê hebûya û çawa hatiya jinkirin em di wê de ne xwediyê zanînek biêmin in û hwd wê, di wê rewşê de wê temenê fahmkirinê wê biafirênin.

Di wê temenê de wê, di temenê wê rengê fahmkirinê ku em wê dihênina ser ziman de wê, têgînek aidîyetî a bi zanîne re wê li ser xwe re ku wê bi wê werê hanîn li ser ziman wê bi wê ew wê were ser ziman. Minaq 'diikarê li şûna gotina 'di zane min de', 'di bawerîya min de', 'di yaqîna min de' dikarê gotina 'di zanîna min de' jî wê bikarbênê. Her gotin wê, ji awayê wê yê morfolojîokî û hwd wê di awayekê de wê, di xwe de wê, awayên nû ên têgînî wê bide me. Çendî ku wê gotinên weke 'di zane min de', 'di bawerîya min de' û hwd wê, karibin di wê rengê me hanî ser ziman de wê bi heman wateyê wê werina bikarhanîn de jî lê wê di wan de wê, wateyên cûda wê, di wan de wê hebin. Di gotina 'zanê' de wê, ji têgîna zanîne zêdetirî wê têgînek 'taxmînkirinê' a bi zanîne wê di xwe de wê di wê rengê de wê, bênê ser ziman. Têgîna baweriyê wê, di wê temenê de wê, çendî ku wê bi wê ew bi zanîna xwe çawa wê rast dibîne û nabîne wê bi wê werênê ser ziman. Lê aliyekê wê yê din jî wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê ji wan herdû aliyan cûda wê bi têgîna bawerkirinê a weke li têgînek pîroz, olekê û hwd jî wê, bi wê re wê di gotinê de wê hebê. Di wê temenê de wê, di rengê wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê ew wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê gotin wê di rengê wê yê morfolojîkî de jî wê têgînekê wê bi xwe re wê bide me. Lê di wê rewşê de wê, di nava wê têgîna ku em wê weke rengê hizirkirina xwe ku em bi wê gotina 'baweriyê' dihênina ser ziman wê çî têkilî wê bi wê têgîna bawerkirinê a weke ya li olekê, têgînek pîroz û hwd wê hebê wê bibê? Di aslê xwe de wê, di dîmenekê de wê weke ku ew nebê. Lê weke aliyekê morfolojîkî ên kirdeyî ku em bi têgîne erkolojîkî li ser hizirkirinê kirdeyî re bikin wê, bi wê re wê were dîtin. Hizirkirinê me wê di wê rengê de wê, weke aliyna giring wê dema ku em wê dikin wê, di wê rengê de wê rengên zanîna me ya ku em bi wê dizanîn wê, di wê de wê, weke ku wê bandûriyek bi wê jî wê di wê de wê hebê.

Di zanîna epistemolojîkî de wê fektora yaqinkirinê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê ku wê, di wê de wê xwe bide dîyarkirin bê. Wê di wê rengê de wê di rewşa hizirkirinê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, were ser ziman. Di mijare zanîne de wê, li ser wê temenê re wê, gotina 'zanîne' wê dema ku me bi rengê 'di zanîna min de' ku me hanî ser ziman wê, di wê de wê weke ku wê, têgînek aidîyetî wê bi wê were

afirandin. Lê gotina zanîne wê, di aslê xwe de wê, wekî din wê, biazîlî bê. Wê, di wê temenê de wê, sînorê wê yê salixkirinê wê nebê.

Epistemoloji wê ne li ser temenekê rengê hizirkirinê wê bibê. Wê di wê de wê gelek rengên hizirkirinê wê hebin û wê karibin werina pêşxistin. Di wê temenê de wê, temen û derfeta hizirkirinê û bi wê re berfirehbûyîna bi zanîne jî wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê, zanîn wê di temenê de wê, weke aliyekê çavkanî ê fahmkirinê bê. Awayê wê yê bûyî û pêşketî li ser çî temenê ew bûya û pêşketîya wê, bi wê rengê wê çendî ku wê were û bibê û wê were fahmkirin wê bi wê re wê aliyê zanîne wê, di awayekê bi serê xwe jî wê were fahmkirin.

Di aslê xwe de wê, di epistemolojiyê de ku em di wê rengê de wê, bi rengê hizirkirinê re wê li wê bihizirin wê weke awayekê wê yê epistemolojikî ê ku em bi wê bihizirin wê li ser dîmen û dîtbarîya wê ya ku ew berê bûya û çawa bûya re wê, bi wê re wê were fahmkirin. Mînaq em di roja me de em li çavkaniyên şariştaniyên demên berî me ku ew bi hezaran salan jîyane em dinerin û bi wê dixwezî rengê pêşketîna, awayê hizirkirina û şewayê fahmkirina wan bi wê bibînin û têbigihin. Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring jî wê, di wê temenê de wê, ev wê, weke çerçoveyek erkolojikî a kirdeyî ku em bi wê dihizirin wê, dikarin wê bi wê werênina ser ziman.

Di wê temenê de wê, her demên me yê ku me bi hizirkirinê derbaskirin wê weke demna şûnpêyî ku em li ser wan bihizirin jî bin. Di wê temenê de wê, awayê hizirkirinê û hwd wê, bi şewayî wê, di wê de wê, werina pêşxistin û wê bi wê re wê, werina ser ziman. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê di mijare fahmkirinê de wê, ew wê bi wê re wê, were ser ziman. Fahmkirin wê di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, weke aliyekê giring ê zanîne wê biafirênê. Epistemoloji wê, di awayekê de wê, aliyê aqil, zanîne û hişmendî wê ji xwe re wê bikê temen û çavkanî û wê li ser wê re wê bihizirê û wê bîne ser ziman. Di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê werênê ser ziman ku wê zanîn wê di her rewşê de wê, weke çavkaniya hizirkirinê bê. Di mijare hizirkirina bi zanîna dema bûhûrî re de wê, du alî wê di serî de wê, bi wê bê xwestin ku ew bi serekeyî werina fahmkirin. Yek wê awayê hizirkirî û rûdayî wê bi encamên wê re wê bê hizirkirin. Aliyê din jî wê bi asta zanîne re wê, di wê temenê de wê werê dîtin. Lê di wê temenê de wê, dema ku em ji roja ku em di wê de dijîn ku em li şûn xwe dinerin û bi wê dihizirin wê di awayekê de wê weke ku wê, li ser encamên bûyî re wê bi wê bikê ku ew xwe bigihênê li rengê

hizirkirinê. Di nava awayê pêkhatî û rengê hizirkirinê de wê têkiliyek wê hebê. Wê, weke ku wê li gorî wê di ahengek levkirî de wê ew wê were fahmkirin. Ev wê di awayekê de wê weke rengê hizirkirinê ê darazî jî wê bi xwe re wê, bide dîyarkirin û wê werênê ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku em di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin bin.

Di aslê xwe de wê, dema ku em li zanînê dihizirin wê di dewama wê de wê, lli ser temenê yaqinkirinê wê, têngîna rastîtiyê wê weke aliyekê giring derkeve li hemberî me. Em di wê temenê de wê hinekî wê li wê bihizirin. Di wê dema ku em tiştêkê dihizirin û em dibêjin “ev li min rast hat”, “ez bawer dikim ku ev rast a”. “Ez wê rast dibînim” û hwd wê, weke aliyna ku wê, di wê temenê de wê, derkevina hemberî me. Hîs, hêst û hiş me yê ku em di wê temenê de wê, bikardihênin wê, di awayekê de wê, çerçoveyek hizirkirinê wê biafirênin. Di aslê xwe de wê, mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, fektora têngîna rastîtiyê ku wê ew li me rast were wê, di aslê xwe de wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku em wê bihizirin bin. Wê fektora rastîtiyê em dikarin wê di destpêkê de wê ji du aliyan ve wê, hildina li dest. Aliyê pêşî wê ji aliyê çerçoveya têkiliya bûjen û biriqîna wê ya bi hiş re ku em dê di çerçoveyek levkirinê de wê li wê dihizirin û di dewama wê de wê, bi wê dihizirin û wê, di awayekê ‘weke hevdû’ de wê, dihênin li ser ziman bê. Ev wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê giring ê fahmkirinê wê bi xwe re wê, di destpêkê de wê biafirênê. Wê dema ez fincanekê li ser masayê dibînim û ez dibêjim ev fincan a û li ser masayê ya wê, di wê temenê de wê, weke rewşek salixkirinê a bi rewşî a bi wê rew ku wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin bê. Di wê temenê de wê, ev wê, weke aliyekê di çerçoveya pêvajoya pêşî a bûjen û derkkirina wê ya bi hişmendî re ku wê were li holê bê. Aliyê din ê duyem jî wê, di wê temenê de wê, di çerçoveya têngîna wê, derkkirî a bi zanînê ku ew di mejiyê me de ku ew têngînek rastîtî bi wê re wê, di mejiyê me de wê bi wê re wê hebê bê. Ew di dîmenê pêşî de wê weke ku me li ser pêvajoya pêşî re wê azmûnkiribê wê, dîmenekê hişmendî wê bi xwe re wê bide nişandin. Lê di aslê xwe de wê, dema ku em li ser wê dihizirin wê, di wê de wê, ji wê zêdetirî wê, di wê de wê hebê. Di serî de wê, weke bi darêjkî wê weke aliyekê wê yê din wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê, weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, çerçoveya hizirkirî wê, di wê temenê û dîmenê ku ew hatî azmûnkirin de wê weke ku wê xwediyê dîtbarîyek ku ew bi wê di mejî de ew hatiya hişkirin bê. Di wê temenê de wê ew têngîna wê qalib û

darêjka wê, di awayekê gelemperî de wê xwe di awayekê de wê, bide dîyarkirin. Navaroka wê bi hişê azmûnkirî a rewşî re wê, di awayekê de wê, were berçav. Ew ji me wî kesê ku ew azmûnkirî ve wê wusa bê. Lê minaq wê darêjkê ku em ji aliyê kesekê din ku ew azmûn kirî û wê nizanibê ku em dênina li pêşîya wî ew wê, bi wê re dibê ku ew bi rengekê din ew bigihîjê li têgînek din. Wê, di wê temenê de wê, rewşek darêjkî wê di mejiyê xwe de wê, bi wê re wê bihizirê.

Zanîn wê aliyekê wê yê di temenê xwe de wê ji hebûna me ya zindîyî a dijî ku ew dihêt wê hebê. Ev jî wê weke aliyekê objeyî ku em dikarin wê di çerçovrya ajo û agoyên jîyanî de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê, minaq em wusa tefkir bikin ku kesek ji destpêka bûyîna xwe û heta dema balixbûna xwe hemû demên xwe yên zaroktiyê û ciwantiyê di odayekê derbaskirina û ti kesek û ti tişt ne dîtîya. Wê demê wê ew kes wê çi zanibê. Ti tişt ne dîtîya ku ew zanibê. Wê intibaya pêşî ku wê di serê me de wê bi wî kesî re wê bibê wê ev bê. Lê em wê bêjin ku wê ew kes wê, aliyên wî yên fîzyolojikî wê, di di ahenge xwe de wê, tiştina bi rêyên hebûnî ên weke ajoyî û hwd wê bide zorkirin ku ew bikê û ankû wê di wê çerçoveyê de wê, xwestekna heyînî wê biafirênê. Minaq hêst û xwesteka xwarinê wê ne tenê ber ku em li wê dihizirin ku em wê dixwezîn û ankû ew dilê mirov diçiyê de bê. Ji wê zêdetirî wê weke aliyekê ku wê laş wê, di wê temenê de wê, bixwezê ku ew bijî. Aliyê hişmendî wê weke fektorekê ku wê teneê wê di wê çerçoveyê de wê bi çerçoveyek hizirkirî wê temenekê rêgezî ku em wê çawa bikin wê ji hinek aliyan ve wê biafirênê. Minaq wê, kesek ku wê çi wê bixwê ku ew wê zanibê. Tiştêkê ku ew bixwê û yekê ku ew nexwe wê ji hevdû cûdabikê û hwd. Rêgez wê, aliyekê wan ê bi temenî ku wê di biolojîya me de wê di wê temenê de wê aliyekê kifşkarî wê bi wê re wê hebê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê biafirê. Minaq dilxalinekî û hwd. Ev wê weke aliyna ku wê di wê temenê de wê, tiştêkê ku me maraza xwe ji wê kir û dilê me ne çuyê de wê biolojîya me jî wê, ew wê red bikê. Wê, nexwezê ku wê hilde li nava xwe. Wê dema ku wê, têja wê çû hundir wê, ew wê, di xwe de wê, şîrovebikê û wê, ew hêstên redkirinê wê li dijî wê biafirênê. Di wê temenê de wê, ev wê, bikê. Lê ev di awayekê teqez a. Dikarê vajî wê jî bi heman rengê tiştêkê ku ew me bi tememî berê redkiriya û rast nedîtîya ew jî bi wê re ew dil herîyê û mirov wê bixwezê û piştê wê bixwe. Di wê rengê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku ew wê di wê temenê de wê, bi têkkiliya hiş û laş re wê li ser temenê fektorî

ên weke derûnîyê û hwd re wê, di çerçoveyek têtikiliyê a biolojîyî re wê xwe bidina dîyarkirin bin

Di rewşa zanîne de wê, di wê rengê de wê, di awayekê de wê, aliyên wê yên ku em wan fahmbikin wê hebin. Di wê temenê de wê, zanîn wê, dema ku em wê, dihizirin wê ew têtîna rastîyê ku me li jor hanî ser ziman wê, di wê temenê de wê aliyekê wê yê wê yê ku wê weke ku wê taqabûlî wê aliyê fizîkî wê bikê wê hebê. Di wê temenê de wê, di rewşên bi wê rengê de wê, fizîk wê, di wê temenê de wê, li xwe kirinê û weke xwe kirinê wê di awayekê de wê bikê. Di rewşa hizirkirinê û zanîne de jî wê bi têtîna rastîyê wê aliyekê wê yê bi wê rengê wê hebê. Wê weke xwe kirinê û weke li xwe kirinê wê weke aliyekê darazî ku mirov wê, weke li gorî xwe rast dibîne û ankû nabîne re wê, di wê temenê de wê xwe bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di serî de wê, di awayekê de wê fahmbikê bê.

Di nava fahmkirinê de wê, di demên berê ên hizirkirina bi felsefeyê de wê, aliyekê qarakerî wê weke ku wê taqabûlî wê rengê fahmkirina me ya li vir bikê wê were nîqaşkirin. Minaq wê, dema ku wê, bahsa fêrbûnê û têtikiliya wê ya bi qarakerîyê re wê bê kirin wê di wê temenê de wê di çerçoveyek levkirinî a bi qarakerî ku wê ew levbikê wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bê hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê, di wê temenê de wê, ew jî wê bi wê re wê, weke aliyekê zanîne wê bê dîtîn û wê bê hanîn li ser ziman. Di zanîne de fektora rastîyê wê, di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, ji hinek aliyên din ve jî wê dikarê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Ev jî wê weke aliyna wê yê giring bin ku em wan fahmbikê û werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare zanîne wê, di wê temenê de wê, fektora têtîna rastîyê wê aliyekê wê yê bi hişmendî wê bi têtikiliya wê zanîne bi objeyî û hebûna me ya hişmendî re ku wê biafirê wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, werênê ser ziman bê.

Dema ku em di epistemolojîyê de wê bahsa fektora bawerkirinê wê were kirin wê, di wê temenê de wê ji têtînek bawerîyêkê û ankû olekê bawerkirinê ji wê zêdetirî wê, di wê temenê de wê, bi awayekê derkî a hebûnî ku em dikarin wê li wê bihizirin wê, di wê temenê de wê, bi têtîna lê hatinê re wê dikarê wê fahmbikê. Di wê temenê de wê têtîna lêhatinê wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê di nava têtîna rastîyê û zanîne de wê ew wê têtikiliyê ku wê dênê bê. 'Levkirin', 'lêhatin',

‘hevğirtin’, ‘ahengî’ û hwd wê, weke aliyna ku wê di wê temenê de wê, dikarê wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê, têngîna darêjkê a bi formelismê, a mantiqê bi têngînên levkirinê weke bènakokiyê û hwd wê di wê temenê de wê dikarê wê li vir wê biibîrbixê. Di wê temenê de wê mirov dikarê wê weke pirsekê wê bikê. Ya ku wê levkirinê wê dide çêkirin û bi me weke ‘rast’ bi hisiyetekê diafirênê û dide hanîn li ser ziman wê çi bê? Wê tenê wê bi çerçoveya derkî a bûjenî a dervî me ku ew heya û ew wê bi me re bi biriqîna xwe dide çêkirin re wê bi tenê dikarê wê werênê ser ziman? Di aslê xwe de wê, di wê rengê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov dikarê di dewama wê de wê bi gotina rastîyê re wê li ser wê bihzirê bê.

Têkiliya têngînên weke yên mantîqî, formelî û hwd wê, di wê temenê de wê, di temenekê de wê, di levkirinek ku ew ji me re weke rast were re em wê li wê dihizirin. Ya ku ew ji me re rast hat wê, mêyla herêkirinê wê zêdetirî wê bi me re wê bi xwe re wê bide çêkirin. Wê ew wê zêdetirî wê heya me wê zêdetirî wê di wê temenê de wê herê ser wê. Wê mirov wê, weke ku wê qabûl bikê. Di wê temenê de wê ew wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Hêsta rastîyê wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê zanînê û têkiliya wê ya bi me re ku em wê dihizirin wê, bi wê re wê biafirê bê. Lê di wê temenê de wê, zanîn wê, di wê wê de wê awayên levkirî, têkilî û darêjkî wê temenê wê levkirinê ku wê biafirênin wê temenê wê hîsîyeta rastîyê jî wê bi xwe re wê bi me re wê weke ku wê bidina çêkirin û afirandin. Ev wê weke aliyekê ku wê bi me re wê xwe bide dîyarkirin bê.

Hîsîyeta rastîyê wê, di wê temenê de wê, di temenê wê de wê, levkirina bi darêjkî, dîtbarîya wê ya bi awayî, şeklên formelî û hwd wê di wê temenê de wê bi wê re wê weke ku wê hebin. Ev wê weke aliyna ku em dikarin wê di serî de wê weke aliyekê giring wê di dewama wê de wê werênina ser ziman bê. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê mijarê de wê weke aliyekê fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin.

Zanîn wê, dema ku em wê dihildin û ankû wê têkiliya hisiyatî bi wê re didin çêkirin wê di serî de wê, hêsta rastîyê wê ji aliyê ve wê, rewşa me wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin. Wê di wê temenê de wê hêsta rastîyê wê temenê herêkirin û ankû redkirinê wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Aliyên hizirkirinê ên weke bi bawerkirinê ku wê bi têtînên olî û hwd re biafirê wê, di wê temenê de wê çawa bi têtînekê wê dikarê wê fahmbikê? Di wê temenê de wê, di serî de wê, di aslê xwe de wê ew wê weke aliyek ji wê çavkaniya xwe wê bi wê bigirê bê. Armanc ne tenê wê bawerkirin bê. Wê di awayekê de wê, armanc wê hinekî jî wê fahmkirin bê. Di wê temenê de wê, çendî ku wê, di demên berê de wê, mijare baweriyê wê, di wê temenê de wê, bi têtînên weke hatina hemberî hevdu a bawerî û zanîne re wê were ser ziman jî lê di wê temenê de wê hisiyeta rastiye a herêkirin û redkirinê wê di wê temenê de jî wê weke aliyekê ku wê di wê temenê de wê weke ku wê weyn bileyizê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê ku wê bi di awayekê de wê temenê wê li ser fahmkirinê wê xwe di rengekê de wê bide nîşandin. Di nava zanîne de wê, dema ku wê bi hisiyata rastiye wê ew wê aliyê pejiyendinê û ne pejiyendinê wê were ji hev cûdakirin wê di wê temenê de wê, di awayekê wê ew dîmenê ku wê weke 'zanîne dênê aliyekê' wê ji wê durkeve û wê di wê rengê de wê fahmbikê ku wê weke ku wê di nava zanîne de wê, aliyên ku ew hatina fahmkirin û aliyên ne hatina fahmkirin û hwd wê di wê temenê de wê hebin. Aliyê ku ew ne hatî fahmkirinê û ankû ne hatî pejiyendin wê dikarê weke di temenê nebûnek zanîne de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman? Yan jî wê di temenê weke aliyekê ku wê li wê zanîne nebê wê fahmbikê? Bêgûman wê mirov nikarê wê bi wê rengê wê fahmbikê. Wê li aliyê din ê weke ne hati pejiyendin jî wê zanîne wê hebê. Lê aliyê ku ew hatî weke 'rast dîtin' wê ew wê weke aliyê ku ew hatî pejiyendin ku wê xwe bide dîyarkirin wê hebê. Wê di wê temenê de wê, hebûna me ya hişmendî û hisiyetî wê di wê temenê de wê weke ku wê naqandinekê wê bi xwe re wê bi zanîne re wê di wê temenê de wê bikê. Wê ji hevdu cûdakirinekê wê di wê temenê de wê weke ku wê bide çêkirin. Di dewama wê de ku em pirsê bi wê rengê wê bipirsin ku ew, ya ku ew li me rast dihêt û ya ku ew li me rast nayê ku em wan aliyên fahmbikin wê çî bi wan re wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ya ku wê ji hevdu cûdakirinê wê, bi me dide çêkirin wê rengê jîyane me, bijartinên me, awayên jîyanî, têtînên weke rewîstî û hwd bin. Wê, di wê temenê de wê, ew wê weke rêgezna ji hevdu cûdakirinê ên ku ew di wê temenê de wê ji hevdu cûdakirinê ku ew didina kirin bin.

Hin çavkanî:

- *Popper, Karl R (1972), *Objective Knowledge: An Evolutionary Approach*, Oxford: Oxford Univ. Press.
- *Hendricks, Vincent F. (2006), *Mainstream and Formal Epistemology*, New York: Cambridge University Press.
- *Hay, Clare. (2008). *The Theory of Knowledge: A Coursebook*, The Lutterworth Press, Cambridge
- *Russell, Bertrand. (1912). *The Problems of Philosophy*, New York: Oxford University Press
- *Santayana, George. (1923). *Scepticism and Animal Faith*, New York: Charles Scribner's Sons – London: Constable and Co.
- *Gettier, Edmund(1963), "Is Justified True Belief Knowledge?"
- *Dancy, Jonathan(1991), *An Introduction to Contemporary Epistemology (Second Edition)*. John Wiley & Sons
- *Bovens, Luc & Hartmann, Stephan. 2003. *Bayesian Epistemology*. Oxford: Oxford University Press
- *Korzybski, Alfred. 1994 (1933). *Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics*, Fifth Edition. Ft. Worth, TX: Institute of General Semantics
- *Kyburg, H.E. (1961), *Probability and the Logic of Rational Belief*, Middletown, CT: Wesleyan University Press
- *John L. Pollock (1975). *Knowledge and Justification*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey
- *Kvanvig, Jonathan (2003). *The Value of Knowledge and the Pursuit of Understanding*. Cambridge; New York: Cambridge University Press
- *D.M. Armstrong (1973). *Belief, Truth and Knowledge*. Cambridge University Press
- *Quine, Willard (2004). "Epistemology Naturalized". In E. Sosa & J. Kim (ed.). *Epistemology: An Anthology*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- *Kvanvig, Jonathan (2003). *The Value of Knowledge and the Pursuit of Understanding*. Cambridge; New York: Cambridge University Press
- *Chomsky, Noam (1993). *The Prosperous Few and the Restless Many*, Berkeley: Odonian Press

Abdusamet Yigit, kurdistan, Cizira bota, 2016

...